

CARING

Preispitivanje društvenih i rodni normi za smanjenje nasilja
nad djecom u školi

Sufinancira Europska unija | Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske

KURIKULUM ZA PREVENCIJU RODNO UVJETOVANOG NASILJA S PREISPITIVANJEM POSTOJEĆIH DRUŠTVENIH I RODNIH NORMI

Listopad 2023.

Projekt CARING sufinancira Europska unija. Izraženi stavovi i mišljenja su, međutim, isključivo stavovi i mišljenja autorâ i ne odražavaju nužno stavove Europske unije ili Europske komisije. Niti Europska unija niti tijelo koje dodjeljuje potporu ne mogu se smatrati odgovornima za iste.

Projekt sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske. Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Hrabrog telefona i ne odražavaju nužno stajalište Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Sufinancira
Europska unija

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
1.1. NACRT PROJEKTA	6
1.2. NACIONALNI KONTEKST	6
1.3. ZAŠTITA DJECE.....	10
2. DEFINICIJE	13
3. PRISTUPI TRENINZIMA	14
4. STRATEGIJE UČENJA.....	15
5. PRIRUČNIK ZA ODGOJNO-OBRAZOVNO OSOBLJE	18
5.1. Modul 1: MIJENJANJE NORMI POVEZANIH S NASILJEM U ŠKOLI	19
5.2. Modul 2: RAZVOJ SIGURNOG ŠKOLSKOG OKRUŽENJA	28
5.3. Modul 3: PODRŠKA KOLEGA	35
6. PRIRUČNIK ZA UČENIKE.....	44
6.1. Modul: 1 RAZVOJ SIGURNOG ŠKOLSKOG OKRUŽENJA	44
6.2. Modul 2: DRUŠTVENE I RODNE NORME	56
6.3. Modul 3: KORACI ZA ORGANIZIRANJE AKTIVNOSTI MLADIH.....	67
7. PRILOZI	76
7.1. ANKETA ZA POVRATNE INFORMACIJE UČENIKA.....	76
7.2. KRATAK VODIČ ZA TRENING NA POSLU	82

Attribution-NonCommercial-ShareAlike - CC BY-NC-SA

Ova licenca dopušta drugima da remiksiraju, adaptiraju i nadograđuju vaš rad u nekomercijalne svrhe, samo ako vam daju priznanje i licenciraju svoje nove umotvorine pod istim uvjetima.

Popis kratica

ACTIV (ACT Against Violence) – Djelujte protiv nasilja, metodologija treninga

CAB (Child Advisory Board) – Dječji savjetodavni odbor

CARING (Challenging social and gender norms to reduce violence against children in school) – Preispitivanje društvenih i rodni normi za smanjenje nasilja nad djecom u školi, skraćenica projekta

GBV (Gender-based violence) – Rodno uvjetovano nasilje

REVIS (Responding to violence against children in schools and adjacent settings project) – Odgovaranje na vršnjačko nasilje u školskom i izvanškolskom okruženju, skraćenica projekta

SRGBV (School-related gender-based violence) – Rodno uvjetovano nasilje u školi

Tdh (Terre des hommes), ime organizacije

1. UVOD

Ovaj Kurikulum izradio je tim udruge „Zona Family“ iz Bugarske: Diana Ruseva i Natalia Hristova-Mihaylova, dr.sc., u okviru projekta pod nazivom „[CARING - Challenging social and gender norms to reduce violence against children in school](#)“ (hrv.j. „Preispitivanje društvenih i rodni normi za smanjenje nasilja nad djecom u školi“) kojeg sufinanciraju Europska unija i Ured za udruge. Projekt provode Terre des hommes (Tdh) Rumunjska, Terre des hommes Mađarska, Terre des hommes Grčka, Hrabri telefon, SAPI i udruga „Roditelji“. Projekt se provodi u Bugarskoj, Hrvatskoj, Grčkoj i Rumunjskoj, u razdoblju od 1. svibnja 2023. do 30. travnja 2025, a nositelj projekta i glavni koordinator je udruga Tdh Rumunjska.

Kurikulum je nastao kao prilagodba već postojećih pilotiranih programa Tdh-a: metodologije YouCreate¹, priručnika projekta REVIS o promjeni normi povezanih s nasiljem u školi² i ACTIV-ove metodologije treninga za nastavnike o rodno uvjetovanom nasilju³.

Kurikulum je namijenjen odraslima, uključujući trenere/trenerice, facilitatore/facilitatorice, nastavnike/nastavnice ili odgojno-obrazovno osoblje koje radi s djecom i mladima, kako bi se podigla svijesti o rodnoj dimenziji nasilja nad djecom, omogućilo bolje razumijevanje načina na koje se ono manifestira te kako bi se omogućilo osnaživanje dječaka i djevojčica za transformiranje štetnih rodno uvjetovanih odnosa moći. Kurikulum je također namijenjen djeci i mladima u školama, kako bi stekli liderske vještine i promovirali pozitivna ponašanja. Program će se koristiti u različitim aktivnostima u okviru projekta CARING, na sljedeći način:

- Trening za školske facilitatore na temu mijenjanja društvenih i rodni normi (tri dana u svakoj partnerskoj zemlji)
- Trening za minimalno 10 članova odgojno-obrazovnog osoblja kojeg će provoditi školski facilitatori (dva dana u svakoj školi)
- Trening za minimalno 8-ero mladih u dobi od 13 do 18 godina kojeg će provoditi školski facilitatori (tri dana po školi, s osiguravanjem rodne ravnoteže sudionika)

Cilj ovog Kurikuluma je povećati kapacitete djece i mladih u dobi od 13 do 18 godina, kao i odraslih za suočavanje s rodno uvjetovanim nasiljem u školi, s naglaskom na prevenciju, razvoj sigurnog i prijateljskog okruženja i osiguravanje participacije djece, kako bi iz pasivnih primatelja postala aktivni nositelji promjene.

U prilagodbi Kurikuluma sudjelovali su svi projektni partneri, a mogućnosti uključivanja u konzultacije i davanje povratnih informacija bile su otvorene u svim fazama procesa: od razvoja koncepta priručnika do njegove konačne verzije. Uključivanjem važnih dionika, između ostalog, njeguje se osjećaj većeg vlasništva nad procesom što omogućuje veći angažman oko razvijenih preporuka i zadataka.

Kurikulum se sastoji od dva priručnika: jedan je namijenjen odgojno-obrazovnom osoblju, a drugi je namijenjen mladima. Svaki priručnik ima tri modula:

- Priručnik za odgojno-obrazovno osoblje:
 - Modul 1: Mijenjanje normi povezanih s nasiljem u školi
 - Modul 2: Razvoj sigurnog školskog okruženja
 - Modul 3: Podrška kolega
- Priručnik za učenike:
 - Modul 1: Razvoj sigurnog školskog okruženja
 - Modul 2: Društvene i rodne norme
 - Modul 3: Koraci za organiziranje aktivnosti mladih

¹ <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/youcreate-toolkit-participatory-arts-based-action-research-well>

² <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/shifting-norms-around-violence-schools-guide-trainers-and-facilitators-working-children-and-young-people>

³ https://tdh.ro/en/activ-act-against-violence?fbclid=IwAR13QvPGT21LEI-tL6WSzIG98ItNysVfzE_1Rtw-KCe1rldEQd1VKqaituY

1.1. NACRT PROJEKTA

Ovaj projekt bavi se problemom nasilja u školi kroz preispitivanje rodni i društvenih normi. Na razini Europske unije, nasilje u školi jedan je od najvidljivijih i sveprožimajućih oblika nasilja nad djecom. Najčešći oblik nasilja u školama jest vršnjačko nasilje, koje može uključivati fizičke (tučnjava, uništavanje stvari i sl.) i psihičke povrede (zastrašivanje, vrijeđanje, izbacivanje iz grupe i sl.) Nasilje u školi može stvoriti osjećaj nesigurnosti i straha što narušava opću školsku klimu i ograničava prava djece na učenje u sigurnom, neprijetećem okruženju. Škola ne može ispuniti svoju ulogu tj. biti mjesto za učenje i socijalizaciju ako se djeca ne nalaze u sigurnom okruženju bez nasilja.

Svrha projekta je preispitati društvene i rodne norme i potaknuti promjenu stavova i ponašanja školskog osoblja i mladih kako bi postali „nositelji promjene“ i doprinijeli borbi za rodnu ravnopravnost u svojim zajednicama. Problemu rodno uvjetovanog nasilja u školi pristupa se integrativno i cjelovito kroz **suradnju s mladima** (gradeći njihovo znanje i svijest o rodno uvjetovanom nasilju, društvenim i rodnim normama i osnažujući ih za poduzimanje konkretnih radnji za sprječavanje nasilja u školi); **sa školama** (jačajući preventivne mjere); **sa školskim osobljem** (gradeći kapacitet za promjenu ponašanja i podržavanje pozitivnih stavova); **s roditeljima/skrbnicima** (poboljšanje komunikacije s djecom kako bi ih podržali u aktivnostima podizanja svijesti o problemima rodno uvjetovanog nasilja); te **s relevantnim javnim institucijama** (poboljšanje suradnje sa školama na prevenciji nasilja).

Opći cilj projekta je smanjiti rodno uvjetovano nasilje u 32 uključene škole, povećati svijest o štetnim društvenim i rodnim normama i ponašanjima kod 1200 osoba, uključujući facilitatore, školsko osoblje, roditelje i mlade te im proširiti znanje o tome kako navedene štetne norme preispitivati, a pozitivne norme i ponašanja promicati.

Konkretni ciljevi projekta su sljedeći:

- Preispitati konkretne društvene i rodne norme koje promiču i održavaju rodno uvjetovano nasilje, u 32 odabrane škole iz 4 zemlje;
- Povećati kapacitete odgojno-obrazovnog osoblja i uprave škole (procjena: 320 osoba) za usvajanje tolerantne, inkluzivne i nenasilne komunikacije i pozitivnog ponašanja i praksi koje promiču rodnu ravnopravnost u školama;
- Povećati svijest i znanje o rodnim stereotipima i rodnoj ravnopravnosti kod najmanje 250 mladih u dobi od 13 do 18 godina, osnaživanje za ulogu nositelja promjena i promicanje nenasilnog ponašanja i komunikacije;
- Ojačati suradnju između ustanova na lokalnoj/županijskoj razini za vrijeme i nakon trajanja projekta kako bi buduće inicijative za prevenciju nasilja u školama i zajednicama bile rodno osjetljive.

1.2. NACIONALNI KONTEKST

U okviru projekta, provedena je brza procjena rodno uvjetovanog nasilja u školi među djecom, mladima i odgojno-obrazovnim osobljem uključujući upravu u 32 škole u 4 zemlje koje provode projekt (Bugarska, Hrvatska, Grčka i Rumunjska).

Glavni ciljevi brze procjene su:

- Razumijevanje, znanje i percepcija: rodni stereotipi, norme i predrasude u školama među djecom, mladima i školskim osobljem.
- Razumijevanje dostupnih resursa i prepreka za smanjivanje rodno uvjetovanog nasilja u školama.
- Određivanje aktivnosti podrške mladima i školskom osoblju prilikom smanjenja rodno uvjetovanog nasilja među djecom.

- Identificiranje glavnih ciljeva služi za planiranje procjene potreba: od koga prikupljati podatke, koje alate koristiti i koja pitanja postaviti.

Brza procjena uključivala je kvantitativno i kvalitativno prikupljanje podataka s ciljem procjene i razumijevanja općeg znanja, percepcije, iskustava, normi i ponašanja vezanih uz rodno uvjetovano nasilje u školi.

Rezultati brze procjene mogu se grupirati u pet glavnih kategorija: **percepcija rodni uloga i rodno uvjetovani društveni očekivanja, percepcija školske klime, disciplinske mjere odgojno-obrazovnog osoblja, učestalost nasilja u školskom okruženju te mogućnosti reagiranja učenika i osoblja u slučajevima rodno uvjetovanog nasilja.**

Percepcija rodni uloga i rodno uvjetovani društveni očekivanja.

U **Bugarskoj**, percepcija učenika i nastavnika o rodni ulogama povezuje se s potrebom djevojčica za zaštitom. Stereotipi o dječacima i djevojčicama imaju jasne korijene u tradicionalnim percepcijama roda, pri čemu se za djevojčice pretpostavlja da su nježnije i da im je zaštita potrebija. Djevojku koja ima više partnera, učenici i nastavnici nužno ne gledaju kao "lošom djevojkom". Razlog za nasilje nad djevojkama može biti to što ih se definira kao „slabiji spol“. Jedna od pretpostavki je da se djevojka koja sebe doživljava pripadnicom „slabijeg spola“ može, namjerno ili nenamjerno, staviti u položaj žrtve. Tradicionalni stereotip o dječacima i pokazivanju emocija nije potvrđen – ukupno ¾ učenika (75%, uključujući 45% koji „se uopće ne slažu“) smatra da plakanje ne čini dječaka slabim. Sličan stav imali su i nastavnici i učenici.

U **Hrvatskoj** vrlo mali broj učenika i odgojno-obrazovnog osoblja smatra da je uspjeh u školi važniji za dječake nego za djevojčice i da je prihvatljivo da mladić udari svoju djevojku; donekle postoji percepcija da su dječaci koji plaču slabi, da se dječaci uvijek trebaju braniti, čak i ako to podrazumijeva tučnjavu, te da djevojčice trebaju više zaštite od dječaka. Također, iako ne u velikoj mjeri, postoji mišljenje da bi djevojke trebale imati dugu kosu i oblačiti se ženstveno, te da su djevojke koje imaju više partnera „loše“.

U **Rumunjskoj** se neki stereotipi i uvjerenja uvelike dovode u pitanje, dok su drugi i dalje prisutni u različitoj mjeri. Većina učenika se ne slaže da se dječake koji plaču smatra slabima. Velika skupina sudionika ostaje neutralna po pitanju toga trebaju li djevojke imati dugu kosu i oblačiti se ženstveno. Ista se opaža u vezi s uvjerenjem da se dječaci uvijek trebaju braniti, čak i ako to podrazumijeva tučnjavu. Većina učenika se ne slaže s izjavom da dječaci i muškarci nikada ne trebaju obavljati kućanske poslove poput čišćenja i kuhanja.

Disciplinske mjere odgojno-obrazovnog osoblja

Kada je riječ o **disciplinskim mjerama**, **bugarski** nastavnici objašnjavaju da u slučaju incidenata najprije razgovaraju s učenicima o razlozima, a samo ¼ njih uključuje roditelje. Brza procjena u **Hrvatskoj** pokazuje da osoblje koristi više načina kažnjavanja nego nagrađivanja učenika. Najčešće upotrebljavani oblici kažnjavanja su razgovori s učenicom i roditeljima učenika. Iako rijetko, školsko osoblje ponekad viče i galami na učenike kada nešto pogriješe ili im daju dodatne zadatke u školi. Školsko osoblje u srednjim školama u **Grčkoj** niti je spremno niti osjeća podršku za djelovanje u slučajevima rodno uvjetovanog nasilja. Kada se suoče s vidljivim, eksplicitnim oblicima incidenata rodno uvjetovanog nasilja, nastavnici primjenjuju disciplinske mjere koje koriste i u svim drugim incidentima koji uključuju nasilje. U **rumunjskim školama** koristi se niz disciplinskih pristupa, s jakim naglaskom na otvorenoj komunikaciji, uključivanju roditelja i pohvalama kao oblik nagrade. Iako većina disciplinskih mjera uključuje nekažnjavajuće strategije, uviđa se važnost održavanja discipline u školskom okruženju.

Percepcija školske klime

U pogledu percepcije **školske klime**, odgojno-obrazovno osoblje u svim zemljama ima pozitivniju percepciju od učenika. Čini se da **bugarski** nastavnici nisu svjesni napetosti i sukoba među učenicima.

Kada učenici trebaju podršku, pomoć uglavnom traže od školskog psihologa i roditelja, a ne od nastavnika. U **Hrvatskoj** odgojno-obrazovno osoblje ocjenjuje školsku klimu pozitivnije od učenika. Za razliku od učenika, oni su skloniji vjerovati da se učenici odnose jedni prema drugima s poštovanjem, rjeđe primjećuju da osoblje drugačije tretira djevojke od mladića i smatraju da je osoblje otvorenije za slušanje problema učenika. S druge strane, manji postotak učenika smatra da se učenici uvijek ili često osjećaju sigurno u školi. Učenici navode kako se prijete i vrijeđanja među učenicima događaju češće nego što to nastavnici prepoznaju i smatraju da učenici rjeđe od nastavnika prijavljuju slučajeve nasilja. Većina učenika u **Rumunjskoj** osjeća se sigurno u školi, sa značajnim postotkom koji se uvijek ili često osjeća sigurnim i vjeruje da ih nastavnici slušaju kada imaju problema te da nastavnici poduzimaju mjere kada se prijavi nasilje.

Učestalost nasilja u školskom okruženju

Najrašireniji oblik nasilja u školi u sve četiri zemlje je verbalno nasilje. 71 % **bugarskih** učenika izvještava kako su ih nazivali pogrdnim imenima i ružnim riječima ili izrazima, a 67 % svjedočilo je tome nekoliko ili više puta. U **Hrvatskoj** 13 % učenika priopćava da se dovikivanje pogrdnih riječi njihovim školskim prijateljima u javnosti dogodilo mnogo puta, zbog čega su se osjećali neugodno, a više od 40 % njih kaže da se dogodilo nekoliko puta. Više od 60 % učenika priopćava da se međusobno vrijeđanje ili nazivanje pogrdnim imenima dogodilo više ili nekoliko puta. Vršnjačko nasilje, uključujući rodno uvjetovano nasilje, u srednjim se školama u **Grčkoj** manifestira kroz dvije glavne kategorije: 1. izravni otvoreni nasilni incidenti (kao što su ciljani nasilni napadi na pojedince ili skupine) koji mogu uključivati različite vrste nasilja (fizičko, verbalno, psihičko itd.) i 2. indirektno nasilje (često izraženo u prikivenim i teško uočljivim oblicima). Svi ispitanici u **Rumunjskoj** naveli su da je najčešća vrsta nasilja verbalno nasilje koje se manifestira kroz uvrede, psovke i/ili ironične komentare upućene određenoj osobi kako bi se postiglo da se ona osjeća inferiorno pred vršnjacima. Učenici prijete drugim učenicima i nazivaju ih pogrdnim imenima – to je realnost koja se, prema mišljenju 29 % ispitanih učenika, događa ponekad, dok 25 % njih kaže da se to događa često, a 21 % procjenjuje da je to rijetkost.

Mogućnosti reagiranja učenika i osoblja u slučajevima rodno uvjetovanog nasilja

Mogućnosti reagiranja učenika i osoblja u slučajevima rodno uvjetovanog nasilja u **Bugarskoj** su ograničene kada moraju reagirati na određene vrste zlostavljanja kao što su zlostavljanje na internetu te seksualno zlostavljanje i uznemiravanje. Učenici najprije sami pokušavaju riješiti problem, a zatim potraže pomoć roditelja, nastavnika ili pedagoga/psihologa. Većina nastavnika otvara prostor za povjerljive razgovore i rad sa psiholozima i obitelji. Učenici u **Hrvatskoj** se slažu da, u situacijama seksualnog nasilja, poput nagovaranja na slanje intimnih fotografija, to ne bi činili i da bi drugima govorili da to ne čine. Osjećaju se spremnijima za reagiranje u slučaju kada svjedoče zlostavljanju u razredu, ali ne žele o tome razgovarati s nastavnicima. Nasuprot tome, u slučajevima fizičkog nasilja češće bi se obratili odraslima, no prvenstveno roditeljima, a tek onda nekome u školi. Nastavnici priopćavaju da intervencije u školi nisu dovoljne za zaštitu djece. Također navode kako mnogim učenicima i odgojno-obrazovnom osoblju nije jasno što moraju i trebaju učiniti u situaciji kada dožive nasilje ili svjedoče nasilju. **Rumunjske** škole su uspostavile protokole, mehanizme prijavljivanja i preventivne mjere, ali potrebno je unaprijediti službenu dokumentaciju, međuinstitucionalnu suradnju i podršku za žrtve nasilja. Školsko osoblje u srednjim školama u **Grčkoj** niti je spremno niti osjeća podršku za djelovanje u slučajevima rodno uvjetovanog nasilja.

Zaključci na temelju brze procjene provedene u Bugarskoj:

- * *Nastavnici nisu uvijek svjesni napetosti i sukoba među učenicima.*
- * *Neki nastavnici pretpostavljaju da su djevojčice 'poslušnije' i mogu ih "favorizirati".*
- * *Potrebno je raditi na intervencijama kojima će biti cilj izgradnja povjerenja između učenika, nastavnika i roditelja u vezi ključnih tema kao što su prijavljivanje nasilja, posebno nasilja na internetu, vršnjačkog nasilja i seksualnog nasilja.*
- * *S obzirom da grupa može imati snažan utjecaj na promjene, potrebno je razvijati i nadopunjavati znanja i zapažanja o grupiranju djece u školi. Trebalo bi razmotriti provođenje intervencija usmjerenih na promatrače nasilja, a ne samo na žrtve ili počinitelje.*
- * *Potrebno je omogućiti prilike za razgovor s nastavnicima i roditeljima o temama vezanima uz seksualnost. To može biti u obliku malog projekta koji vodi odrasla osoba od povjerenja ili vanjski/a stručnjak/inja, pri čemu učenici „educiraju“ o seksu roditelje i nastavnike i pokazuju im važnost razgovora o toj temi, uključujući i razgovore o tome što je seksualno zlostavljanje i kako se mogu zaštititi od njega.*

Zaključci na temelju brze procjene provedene u Hrvatskoj:

- * *Potrebno je educirati učenike i odgojno-obrazovno osoblje o rodu, rodnim normama i stereotipima i podizati njihovu svijest o različitim normama koje su prisutne među djecom i koje se mogu povezati s različitim oblicima nasilja, bilo kada podržavaju nasilje ili sprječavaju odgovor na nasilje.*
- * *Osim identificiranja i podizanja svijesti o štetnim društvenim normama, važno je usredotočiti se na promicanje pozitivnih normi. Takav pristup može ojačati daljnje intervencije usmjerene na smanjenje nasilja nad djecom.*
- * *Potrebno je organizirati aktivnosti za učenike, djelatnike i roditelje na kojima bi se učenici upoznali s različitošću koja ih okružuje.*

Zaključci na temelju brze procjene provedene u Grčkoj:

- * *Organizirati i provoditi aktivnosti senzibiliziranja i prepoznavanja skrivenih oblika rodno uvjetovanog nasilja.*
- * *Educirati o ulozi društvenih mreža i načina na koji ih koriste djeca i njihovi roditelji.*
- * *Zagovarati otvorene rasprave o rodnim normama već u osnovnoj školi.*
- * *Podržati nastavnike u njihovoj uključenosti u teške društvene teme, te razjasniti o čemu smiju/trebaju razgovarati s učenicima, a o čemu ne, unatoč potencijalnim negativnim reakcijama društva.*
- * *Uložiti u istraživanja koja obuhvaćaju različite utjecaje nejednakosti u širem kontekstu i intersekcijski.*
- * *Dodijeliti sredstva za dostatnu psihološku podršku u školama.*

Zaključci na temelju brze procjene provedene u Rumunjskoj:

- * *Potrebno je rješavanje i preispitivanje rodni stereotipa i uvjerenja u odgojno-obrazovnim sredinama radi promicanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja štetnih, rodno utemeljenih stavova i ponašanja.*

- * *Potrebno je omogućiti i održavati sigurno školsko okruženje.*
- * *Potrebno je rješavati probleme verbalnog nasilja i osigurati mehanizme prijavljivanja nasilnih incidenata.*
- * *Obrazovanje, intervencija i jačanje društvenih odnosa s ciljem rješavanja problema rodno uvjetovanog nasilja i stvaranja sigurnijeg i inkluzivnijeg školskog okruženja.*
- * *Preispitivanje višestrukih čimbenika koji pridonose nasilnom ponašanju zahtijeva holistički pristup koji obuhvaća škole, obitelji, zajednice i širi društveni kontekst kako bi se stvorilo inkluzivnije i poticajnije okruženje za učenike.*
- * *Obrazovanje učenika o ulozi promatrača i važnosti prijavljivanja rodno uvjetovanog nasilja je od ključne važnosti za stvaranje sigurnijeg školskog okruženja.*
- * *Promicanje otvorenih rasprava o rodno uvjetovanom nasilju, pristanku i zdravim odnosima može pomoći učenicima u razvijanju boljih strategija suočavanja i reagiranja.*

Nacionalni rezultati i preporuke pokazuju da još uvijek postoji potreba za edukacijom djece i odgojno-obrazovnog osoblja na temu **roda, rodnih normi i rodnih stereotipa**, kao i za podizanjem svijesti o različitim normama koje su prisutne među djecom, a koje se mogu povezati s različitim oblicima nasilja ili **nedostatka odgovora na nasilje**. Za neke zemlje važnije je preventivske aktivnosti provoditi prije srednje škole te stvarati **sigurnije i inkluzivnije školsko okruženje**. Bavljenje višestrukim faktorima koji pridonose nasilnom ponašanju zahtijeva holistički pristup koji uključuje škole, obitelji, zajednice i širi društveni kontekst kako bi se **stvorilo inkluzivnije i poticajnije okruženje za učenike**. To znači da je bitno usredotočiti se na promicanje pozitivnih normi i poticanje pozitivnih društvenih odnosa te promovirati ravnopravnost spolova i onemogućiti štetne rodno utemeljene stavove i ponašanja.

Nadalje, veći dio preporuka naglašava potrebu za provođenjem **aktivnosti s djecom** poput radionica na kojima bi se učenici upoznali s različitošću koja ih okružuje. Naglašena je i potreba za poticanjem otvorenih rasprava o rodno uvjetovanom nasilju i zdravim odnosima, kako bi učenici mogli razviti bolje strategije suočavanja i reagiranja.

Neki od nalaza ističu potrebu za osiguravanjem **mehanizama prijavljivanja nasilja**, edukacijom učenika o ulozi **promatrača**, kao i da je prijavljivanje rodno uvjetovanog nasilja od ključne važnosti za stvaranje sigurnijeg školskog okruženja.

1.3. ZAŠTITA DJECE

Sva djeca imaju pravo na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja (UNCRC, 1989.). To znači da su odrasli odgovorni za zaštitu djece i mladih od štetnih utjecaja. Djeca također imaju odgovornost priznati prava druge djece, a to znači da im ne smiju namjerno nanositi štetu i da ne smiju biti nasilna prema njima⁴.

Zaštita djece obuhvaća skup politika, protokola i praksi koji se koriste kako bi rad neke ustanove bio siguran za svu djecu. Zaštita djece znači učiniti okruženje sigurnim za djecu. Odnosi se na radnje koje se poduzimaju kako bi se određena skupina djece zaštitila od opasnosti ili povrede,⁵ s ciljem promicanja i ostvarivanja prava djece na zaštitu od zlostavljanja, zanemarivanja, iskorištavanja i nasilja kako je definirano u Konvenciji UN-a o pravima djeteta.⁶

⁴ https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/Shifting%20Norms%20around%20VAC%20in%20Schools%20Guide-%20REVIS-FINAL%20Participant%20Version_3Aug2021.pdf

⁵ <https://www.savethechildren.org/us/what-we-do/safeguarding-children#:~:text=Child%20safeguarding%20refers%20to%20a,all%20children%20they%20work%20with.&text=Child%20protection%20is%20>

⁶ <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/save-childrens-definition-child-protection/>

Sva djeca imaju jednako pravo na zaštitu i promicanje njihove dobrobiti. Trebala bi imati priliku aktivno sudjelovati u društvu – bez obzira na njihovo etničko i socijalno porijeklo, dob, spol, boju kože, invaliditet, seksualnu orijentaciju, vjeru, kastu ili uvjerenja.⁷

Sve organizacije i javne ustanove koje rade s djecom trebaju imati politike i protokole za osiguravanje toga da svako dijete, bez obzira na dob, invaliditet, spol, rodni identitet, seksualnu orijentaciju, rasu, vjeru ili uvjerenje ima pravo na jednaku zaštitu od povrede. Glavna načela na kojima se temelji politika zaštite organizacija trebala bi uključivati djelovanje i odgovornost svih odraslih osoba.

Sve radnje koje se poduzimaju za zaštitu djece moraju se poduzimati u najboljem interesu djece. To uključuje obvezu da se dječja prava poštuju u svim programima i aktivnostima i da ne uzrokuju štetu. Osim toga, politike zaštite odnose se na sve zaposlenike neke organizacije i obvezujuće su. Jedno od glavnih načela zaštite je participacija djeteta.

Politika zaštite djece udruge „Terre des hommes“ temelji se na nekoliko načela i stajališta, uključujući sljedeće⁸:

- Svatko je **odgovoran** za zaštitu.
- Radi se na **transparentan i otvoren način** pri čemu je zaštita djece prioritet, s pretpostavkom da zlostavljanje i nasilje rastu kada osoblje, volonteri, partnerske organizacije, djeca, obitelji i članovi zajednice osjećaju da ne mogu naglas izraziti svoje brige.
- Sve izražene brige u vezi sa **sigurnošću i zaštitom djece** bit će shvaćene ozbiljno. Kada je to potrebno, poduzet će se odgovarajući koraci za zaštitu djeteta kao i radnje protiv navodnog počinitelja.
- Čuva se **povjerljivost** i ne otkrivaju se osobni podaci uključenih u slučajeve koji zahtijevaju zaštitu djece.
- **Podiže se svijesti** i promovira važnost zaštite djece pomoću politike i procedura koje ističu naše stavove i vrijednosti.
- Rad u **okviru međunarodnih i nacionalnih zakona** i politika koji se tiču zaštite.

Politika udruge „Spasimo djecu“ ('Save the children')⁹ temelji se na brojnim načelima kao što su:

- **Podizanje svijesti i trening:** Svi suradnici prolaze trening i primaju podršku kako bi spriječili, prijavili i odgovorili na probleme vezane uz zaštitu djece.
- **Prevencija:** Podizanjem svijesti, provedbom protokola i dobrih praksi, suradnici pokazuju razumijevanje rizika za djecu u programima i aktivnostima te koriste učinkovite strategije za sprječavanje nanošenja štete, zlostavljanja i iskorištavanja.
- **Prijavlivanje:** Svi suradnici udruge „Spasimo djecu“ znaju kako podnijeti prijavu i kome se obratiti kada se pojavi bilo kakva sumnja na nasilje.
- **Reagiranje:** Uključivanje u inicijative koje podržavaju i štite djecu, s djecom u središtu, kako bi se adekvatno odgovorilo na probleme i osigurala dobrobit djece.

Ova se načela uzimaju u obzir u svim aktivnostima s djecom, uključujući treninge, a treneri trebaju s posebnom pažnjom postupati prilikom otkrivanja zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta i osigurati zaštitu potencijalnim žrtvama.

Kurikulum za djecu sâm po sebi ne uključuje osjetljive aktivnosti i rasprave. Sve aktivnosti i rasprave prilagođene su i osmišljene u skladu s karakteristikama određene dobi i nemaju za cilj poticati otkrivanje zlostavljanja niti djecu izložiti riziku od povrede. Međutim, ako postoje pitanja i vježbe koje bi dijete potencijalno mogle potaknuti na otkrivanje informacija o zlostavljanju, nasilju, zanemarivanju

⁷Tdh, Politika čuvanja djece, https://www.tdh.de/fileadmin/user_upload/inhalte/02_wir_ueber_uns/Kinderschutz/tdh_Child-Safeguarding-Policy_web.pdf

⁸ <https://tdh.rokka.io/dynamic/noop/fb322718d77865703defcf68f5674b4acfc4ce68/955ede1a-c959-4e91-914e-5aa7fb944b28-r-pse-d-pol-en-original.pdf>

⁹ <https://www.savethechildren.org/content/dam/usa/reports/2023-scus-%20external-csg-policy.pdf>

i sl. ili ako dijete odluči samo otkriti takve informacije, facilitatori će poduzeti potrebne korake, sukladno nacionalnom protokolu postupanja ili protokolu postupanja ustanove (ako postoje). Facilitatori trebaju biti upoznati s konkretnim koracima protokola o postupanju u određenom okruženju kako bi se osigurala zaštita djece.

Osim konkretnih protokola, preporučaju se sljedeći opći koraci:

- Ako dijete na neki način pokaže da osjeća nelagodu tijekom razgovora o određenoj temi ili tijekom sudjelovanja u nekoj aktivnosti (izrazom lica, načinom govora, crvenjenjem i sl.), dijete ne mora nastaviti sudjelovati u aktivnosti. Po završetku radionice jedan od facilitatora/ica se obraća djetetu i daje do znanja da je dostupan/na za razgovor.
- U slučaju da dijete otkrije da je zlostavljano, po potrebi se prekida aktivnost za to dijete. Jedan od facilitatora izdvaja dijete iz grupe u sigurno okruženje. Zatim prikuplja relevantne informacije i nastavlja u skladu s propisanim protokolom škole/organizacije.
- Ako dijete otkrije informacije o zlostavljanju, nasilju, zanemarivanju i sl., moguće je kršenje povjerljivosti, što znači da se slučaj prijavljuje, ovisno o tome što je otkriveno, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.
- Ako je takva prijava nužna, ime i drugi osobni podaci djeteta otkrivaju se nadležnim institucijama, o čemu se dijete unaprijed obavještava.
- Uz to, facilitator/ica će dijete informirati o tome gdje može dobiti pomoć nadležnih tijela i službi.

Osim toga, važno je da facilitatori budu pripremljeni za **rad s mladima na osjetljivim temama** (prilagođeno prema materijalima Međunarodnog instituta za prava i razvoj djeteta & filmovi za sve, 2020.).¹⁰

Ovaj projekt istražuje društvene i rodne norme vezane uz nasilje nad mladima i uključuje mlade u proces preispitivanja štetnih normi i jačanje pozitivnih normi. Mladi u projektu ne bi trebali osjećati da ih se izravno pita o njihovim životima ili da moraju podijeliti nešto u vezi čega osjećaju nelagodu. Zbog toga je važno:

- Koristiti izmišljene situacije i istražiti kako mladi razumiju uobičajena iskustva u njihovim školama ili zajednicama. Na primjer, zbog kakvog se ponašanja na internetu mladi osobe koje poznajete osjećaju ugodno, a zbog čega neugodno? Napomena: ne koristimo „ti“ ili „tvoji prijatelji“; bolje je koristiti opće izraze čime okruženje ostaje sigurno.
- Promatrati neverbalne znakove mladih i prekinuti raspravu ako se netko uznemiri.
- Sjesti pored osobe koja je uznemirena i poslušati je pažljivo i sa suosjećanjem.
- U suradnji sa drugim/om facilitatorom/icom pratiti mladu osobu koja pokazuje znakove uznemirenosti za vrijeme aktivnosti.
- Povezati mlade ljude s osobama za podršku, kao što su savjetovatelji ili stručni suradnici. Možete zapisati imena osoba za podršku na ploču (ili u chat tijekom online sastanka) u slučaju da mladi poželes sami uspostaviti kontakt. Možda ćete vi sami morati kontaktirati tu osobu i pomoći im kod uspostavljanja prvog kontakta.
- Razgovarati sa s drugim/om facilitatorom/icom kako biste bili sigurni da ste pročitali i razumjeli Politiku zaštite djece Hrabrog telefona i vašu odgovornost za sigurnost mladih.

¹⁰ https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/Shifting%20Norms%20around%20VAC%20in%20Schools%20Guide-%20REVIS-FINAL%20Participant%20Version_3Aug2021.pdf

2. DEFINICIJE

Svrha Kurikuluma je unaprijediti razumijevanje osnovnih pojmova kako bi se promijenile norme povezane s nasiljem u školi. U tom smislu, važno je da facilitatori i sudionici imaju isto razumijevanje definicija povezanih s temama.

Pojašnjenje ciljnih skupina:

- **Dijete:** Svako ljudsko biće mlađe od osamnaest godina osim ako se prema zakonu koji se primjenjuje na dijete punoljetnost stječe ranije¹¹.
- **Mladi:** Ujedinjeni narodi, u statističke svrhe, definiraju 'mlade' kao osobe starosti između 15 i 24 godina, ne dovodeći u pitanje druge definicije država članica. Glavni tajnik se prvi put referirao na trenutnu definiciju mladih 1981. u svom izvješću Općoj skupštini povodom Međunarodne godine mladih (A/36/215, stavak 8. priloga) i podržao je u sljedećim izvješćima (A/40/256. stavak 19. priloga). Međutim, u oba je izvješća glavni tajnik također prepoznao da, osim te definicije utemeljene na statistici, značenje pojma 'mladi' varira u različitim društvima diljem svijeta. Kada je 1995. godine Opća skupština svojom rezolucijom 50/81 usvojila Svjetski program djelovanja za mlade do 2000. godine i nakon toga, ponovila je da su Ujedinjeni narodi definirali mlade kao dobnu skupinu od 15 do 24 godine.¹²
- **Odgojno-obrazovno osoblje:** Širi pojam koji pokriva tri kategorije: 1 - Nastavno osoblje (vidi Nastavno osoblje); 2 - Ostalo pedagoško i administrativno osoblje (vidi Ostalo pedagoško i administrativno osoblje); 3 - Pomoćno osoblje (vidi Pomoćno osoblje).¹³
- **Facilitatori:** Ne postoji univerzalna definicija uloge facilitatora. U okviru projekta CARING, facilitator/ica je osoba koja podržava i olakšava sudionicima rad prema zajedničkom cilju.

Osnovni pojmovi, pristupi i radne definicije prikazani su u tablici u nastavku.

Osnovni pojmovi i pristupi	Radne definicije
Društvene norme	Društvene norme su percipirana neformalna, uglavnom nepisana pravila koja definiraju prihvatljiva i prikladna ponašanja unutar određene skupine ili zajednice, time usmjeravajući ljudsko ponašanje. ¹⁴
Rodne norme	Rodne norme su ideje o tome kakve bi žene i muškarci trebali biti i kako bi se trebali ponašati. Rodne se norme internaliziraju rano u životu što utječe na rodnu socijalizaciju i razvoj rodnih stereotipa. ¹⁵
Rodno uvjetovano nasilje u školi	Rodno uvjetovano nasilje u školi se može definirati kao čin ili prijetnja seksualnim, fizičkim ili psihičkim nasiljem koje se događa u školi i oko nje, počinjena kao rezultat rodni normi i stereotipa i izvršena uslijed neravnopravne dinamike moći. Incidenti se prijavljuju u svakoj zemlji i regiji svijeta gdje je proučavano rodno uvjetovano nasilje u školi, no podaci su i dalje ograničeni u pogledu pokrivenosti i opsega. Zbog ograničenih podataka i nedostatka razumijevanja koje okružuje sâm koncept i osjetljive prirode problema, otežani su naporu u pronalaženju odgovarajućeg odgovora. ¹⁶

¹¹ Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta. <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/child>

¹² UN-ova definicija mladih, <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>

¹³ UNESCO-ve definicije, <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/educational-personnel>

¹⁴ UNICEF (2021) Definiranje društvenih normi i povezanih pojmova, <https://www.unicef.org/media/111061/file/Social-norms-definitions-2021.pdf>

¹⁵ Europski institut za ravnopravnost spolova, https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1288?language_content_entity=en

¹⁶ UNICEF (2016.) Globalne smjernice koje se bave rodno uvjetovanim nasiljem u školi <https://www.unicef.org/media/66506/file/Global-Guidance-SRGBV.pdf>

Participativno akcijsko istraživanje	Participativno akcijsko istraživanje se fokusira na društvene promjene koje promiču demokraciju i preispituju nejednakost; vezano je uz kontekst i često usmjereno na potrebe određene skupine; predstavlja opetovani ciklus istraživanja, djelovanja i refleksije te često nastoji da sudionici podignu svijest o svojoj situaciji i poduzmu određene mjere da se ona promijeni. Uključuje istraživače i sudionike koji rade zajedno na razumijevanju i poboljšanju problematične situacije. Postoje mnoge definicije ovog pristupa, koje dijele neke zajedničke elemente. ¹⁷
Participacija djece	Prema Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (članci 2. i 12.), sva djeca, bez obzira na spol, rasu, boju kože, jezik, nacionalno podrijetlo, dob, klasu, vjeru ili politička uvjerenja, imaju pravo sudjelovati u donošenju odluka koje utječu na njihove živote (Ujedinjeni narodi, 1989.). ¹⁸

3. PRISTUPI TRENINZIMA

Pristupi treninzima koji se koriste u ovom Kurikulumu povezani su s glavnim ciljevima projekta, a njihova provedba ovisi o sudionicima, njihovoj dobi, iskustvu, načinu učenja itd. Općenito govoreći, glavni pristupi usmjereni su na načela aktivnog učenja budući da svrha treninga nije samo pružiti znanje, već povećati razumijevanje i razviti vještine za provedbu stečenih znanja.

Pristupi obuci	Radne definicije
<i>Načela učenja odraslih</i>	Odrasli imaju veći osjećaj za autonomno usmjeravanje i motivaciju; koriste svoje životno iskustvo kako bi olakšali učenje; usmjereni su na postizanje ciljeva; imaju potrebu znati koliko su određene informacije relevantne; praktični su; traže pomoć i mentorstvo; otvoreni su za moderne načine učenja; žele izabrati kako će učiti. ¹⁹
<i>Aktivno učenje</i>	Aktivno učenje je svaki pristup nastavi u kojem se od svih učenika traži da sudjeluju u procesu učenja. Aktivno učenje stoji u suprotnosti s „tradicionalnim“ načinima nastave u kojima su učenici pasivni primatelji znanja od stručnjaka. ²⁰
<i>Interaktivan pristup</i>	Interaktivni pristup je tehnika podučavanja ili učenja koja uključuje aktivnu participaciju i interakciju između nastavnika i učenika. Temelji se na ideji da je učenje najučinkovitije kada su učenici aktivno uključeni u proces učenja i kada im se pruži prilika primijeniti ono što su naučili u situacijama iz stvarnog života. ²¹
<i>Podrška kolega</i>	Podrška kolega se može definirati kao podrška koju pruža osoba koja pripada istoj skupini ili dijeli isto iskustvo (Mead, 2003.). Za razliku od mentorstva, gdje pomoć pruža stručnjak, kod podrške kolega svi su kolege jednako kvalificirani pomagati jedni drugima. Važno je napomenuti da se podrška među kolegama gradi na zajedničkom povjerenju među pojedincima, što im omogućuje da izraze probleme koje je teško izraziti u klasičnom mentorstvu. ²²

Karakteristike odraslih u ulozi učenika

Prilikom pripreme i izvođenja treninga stručnjaka potrebno je imati na umu ključna načela koja se tiču učenja odraslih. Strategije učenja odraslih pomažu trenerima usredotočiti se na način na koji odrasli uče i na omogućavanje potrebnih metoda učenja. Kada se od odraslih traži da nauče nešto novo, vrlo je važno stvoriti okruženje u kojem se mogu osjećati ugodno, pozitivno i osnaženo. Kada su treneri dio

¹⁷ <https://www.participatorymethods.org/glossary/participatory-action-research>

¹⁸ https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf

¹⁹ <https://www.valamis.com/hub/adult-learning-principles>

²⁰ <https://cei.umn.edu/teaching-resources/active-learning>

²¹ <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/advanceversions/crc-c-gc-12.pdf>

²² <https://www.eurodoc.net/news/2020/peer-to-peer-support-as-an-effective-tool-to-combat-mental-health-issues-in-academia#:~:text=Peer-to-peer%20support,qualified%20to%20help%20each>

školskog tima, njihov bi cilj trebao biti pronaći načine na koje zajedno mogu bolje obavljati svoj posao. U praksi to znači da trener/ica mora dati povratnu informaciju i pri tome se fokusirati na pozitivne promjene koje je potrebno provesti umjesto na upiranje prstom u ono što nije dobro.

Karakteristike djece učenika

Djeca u ulozi učenika imaju jedinstvene karakteristike koje ih razlikuju od odraslih učenika. Te karakteristike odražavaju njihov razvojni stupanj i od ključnog su značaja za način na koji usvajaju informacije. Ovisnost o odraslima: djeca učenici se jako puno oslanjaju na svoje roditelje, nastavnike ili skrbnike u pogledu smjernica na njihovom putu učenja. Potrebna im je odrasla osoba koja će strukturirati njihovo okruženje za učenje i osigurati odgovarajuće obrazovne resurse.

4. STRATEGIJE UČENJA

Strategije aktivnog učenja integrirane u kurikulum definirane su na temelju ciljeva i aktivnosti projekta. Moraju osigurati aktivno sudjelovanje u treningu i pripremi za primjenu znanja i vještina nastavnika i učenika kako bi se uspješno rješavali slučajevi rodno uvjetovanog nasilja u školi. Na primjer, postoje neke specifičnosti u potrebama odraslih učenika prema kojima su osmišljene strategije i savjeti za trenere u vezi toga kako zadovoljiti te potrebe.

Karakteristike odraslih u ulozi učenika ²³	Nekoliko savjeta za trenere o tome kako zadovoljiti potrebe sudionika
Moraju znati zašto nešto uče	Recite sudionicima kako će im trening koristiti na poslu, priopćite im jasno definirane ciljeve i dnevni red treninga. Objasnite ciljeve projekta i očekivane rezultate. Napravite poveznicu s problemima nasilja u školi i njihovim iskustvom s time.
Odrasli imaju potrebu učiti na svoj način	Koristite različite metode pružanja informacija koje podržavaju različite stilove učenja: vizualni (<i>koristite brošure, grafikone, dijagrame, ilustracije i pisanje po ploči</i>), auditivni (<i>korištenje priča, primjera, studija slučaja, mnemotehnika koje im pomažu da zapamte informacije, raspravu</i>) i motorički (<i>igranje uloga, simulacijske igre</i>).
Potreba za osjećajem poštovanja i ohrabrenja	Osigurajte produktivnu klimu za učenje pokazivanjem poštovanja prema individualnosti i iskustvima sudionika te budite osjetljivi u pogledu jezika koji koristite kako se učenici ne bi slučajno uvrijedili.
Koriste iskustveno učenje	Odajte priznanje životnom iskustvu i znanjima koja pojedinac donosi tražeći od sudionika da podijele priče, koristeći studije slučaja i vježbe rješavanja problema. Potaknite aktivno sudjelovanje u aktivnostima tijekom sesije kroz rasprave u malim grupama, eksperimente, igranje uloga, pisanje ili crtanje nečega specifičnog – aktivnost bilo koje vrste.
Preferiraju interakciju	Koristite vježbe za upoznavanje, komunikaciju i zabavu.
Žele koristiti svoja životna iskustva u grupi	Pitajte za primjere iz njihovog profesionalnog i osobnog iskustva i povežite ih s temom.

²³ <https://pce.sandiego.edu/15-top-strategies-for-teaching-adult-learners-faqs/>

Nekoliko savjeta za trenere:

Uputa: Neka radionice budu relevantne za kontekst u kojem se nalazite; Podijelite informacije na manje dijelove kako biste izbjegli preopterećenje; Uključite sve sudionike; Održavajte angažiranost; Usredotočite se na životna iskustva sudionika; Imajte na umu različite stilove učenja sudionika; Neka vaš materijal bude vizualno poticajan; Neka istražuju sami; Potaknite pitanja i raspravu; Pružite povratne informacije; Ohrabrujte ih; Budite fleksibilni; Budite entuzijastični.

Kada su u pitanju djeca kao sudionici edukacija, odrasli trebaju imati na umu da učenje djeteta ovisi o različitim čimbenicima kao što su npr.:²⁴

- Društveno-ekonomski uvjeti: socioekonomsko porijeklo djeteta može značajno utjecati na njegove mogućnosti učenja i obrazovne rezultate.
- Uključivanje roditelja: aktivno sudjelovanje roditelja u obrazovanju djeteta često rezultira boljim ishodima učenja.
- Urođene sposobnosti ili nedostaci: neka se djeca možda suočavaju s poteškoćama u učenju zbog fizičkih ili kognitivnih poteškoća.
- Aktivno učenje potiče učenike da preuzmu središnju ulogu u vlastitom učenju.

Karakteristike djece u ulozi učenika	Nekoliko savjeta za trenere o tome kako zadovoljiti potrebe sudionika
Djeca se u učenju uvelike oslanjaju na vodstvo svojih roditelja i nastavnika	Osigurajte strukturu i odgovarajuće obrazovne resurse. Dajte jasne upute.
Znatželja i istraživanje	Koristite strategije koje potiču znatiželju i promiču aktivno istraživanje. Mogu se provoditi kroz umjetničke aktivnosti. Potaknite participaciju djece.
Nedostatak prethodnog iskustva koje mogu povezati s novim učenjem	Prilikom objašnjavanja definicija pružite više konteksta za razumijevanje novih pojmova. Vizualna pomagala: korištenje grafikona, dijagrama, videa ili fizičkih modela može im pomoći da razumiju složene koncepte. Kada objašnjavate koncept, navedite više primjera. Napravite poveznice s njihovim budućim životom.
Vanjska motivacija	Djecu je potrebno inspirirati idejama/temama. Uglavnom ih pokreću emocije i težnja za osobnim rastom. Djecu često motiviraju vanjskih čimbenici poput natjecanja, pritiska vršnjaka ili posljedice neuspjeha. Koristite pohvale kako biste motivirali djecu.
Konkretno mišljenje	Pripazite da ne koristite generalizacije, posebno pred mlađim tinejdžerima, kao ni stručni jezik. Vizualna pomagala: korištenje grafikona, dijagrama, videa ili fizičkih modela može im pomoći da razumiju složene koncepte.

²⁴ <https://thepeakperformancecenter.com/wp-content/uploads/2014/01/How-Children-and-Adults-Learn.jpg>

Još jedno vrlo važno pitanje povezano je s **grupnom dinamikom**. Treneri moraju biti svjesni grupne dinamike i načina na koji ona utječe na učenje. To zahtijeva da raspolažu s nekim tehnikama upravljanja različitim osobnostima, očekivanjima i potrebama sudionika.

Trener/ica mora pratiti grupnu dinamiku i napredak u učenju sudionika tijekom cijelog treninga. To se može postići promatranjem uspjeha u radu polaznika i predlaganjem eventualnih promjena programa u skladu s razinom grupe. U timu od dva trenera/ice obično jedan od njih ima zadatak promatrati grupu i predlagati prilagodbe, ako postoje sukobi ili se grupa odmiče od cilja učenja. Treneri također trebaju tražiti povratne informacije od sudionika pitajući ih i pokušavajući razumjeti njihovo zadovoljstvo, interese i izazove. Na temelju zapažanja i povratnih informacija sudionika, treneri prilagođavaju sadržaj i metode kako bi na odgovarajući način zadovoljili potrebe i očekivanja sudionika.

Faze razvoja grupe ²⁵	
Faza	Ponašanje sudionika
Faza formiranja	Ako se članovi grupe ne poznaju od prije, ovo je obično faza kada su izuzetno pristojni, pomalo nesigurni, pa čak i oprezni jedni prema drugima. Većina obično misli u sebi: „Što se očekuje od nas?“ ili „Kakva je ova osoba?“
Faza oluje	U ovoj fazi se preispituju osobne vrijednosti i načela, preuzimaju se i/ili odbacuju uloge i odgovornosti i definiraju se ciljevi grupe i načini zajedničkog rada. U ovoj fazi sudionici uče kako surađivati. Kada započnu surađivati, mogu se pojaviti sukobi, bilo da je riječ o neslaganju zbog različitih osobnosti ili sukoba mišljenja o tome kako bi projekt trebao napredovati.
Faza normiranja	Grupa se stabilizirala i razvila jasan identitet. Članovi su počeli shvaćati svoje uloge u međusobnim odnosima i definiraju zajedničku viziju ili cilj. Članovi se bolje poznaju, prihvatili su pravila i vjerojatno razvili male podgrupe.
Faza izvođenja	Nakon uspostavljanja normi, grupa je spremna usredotočiti se na rezultat i ući će u fazu izvedbe. Najučinkovitije će raditi kao tim upravo u ovoj fazi. Razina samopouzdanja tima dosegnut će točku u kojoj su spremni preuzeti značajan rizik i sami isprobati nove ideje.

Druga važna tema grupnog rada je **suočavanje s teškim polaznicima**.²⁶ Svaki se trener/ica u svojoj praksi susreće s teškim ponašanjem. Teško ponašanje nije razlog za zanemarivanje nekoga u grupi. Uloga trenera/ice je upravljati tim ponašanjem i voditi cijelu grupu kroz teme na konstruktivan način i s poštovanjem. Najčešći tipovi teških sudionika i nekoliko savjeta kako se nositi s njihovim ponašanjem:

Pričalica - netko tko uvijek ima odgovor i mišljenje koje mora podijeliti ili sudionik koji previše priča.

- Pokušajte sažeti ono što pričalica govori kako biste zaustavili takvo ponašanje. „*Hvala, ovo zvuči kao zanimljiva poanta, mogu li sažeti ovo što govorite kako bismo svi znali o čemu se radi?*“
- Okrenite svoje tijelo i prekinite kontakt očima ili pokažite sudioniku da je vrijeme da prestane govoriti.
- Dajte ovoj osobi posebnu ulogu koja je potiče da sluša druge, npr. da piše bilješke o grupnoj raspravi na flipchart.

Šutljivac/šutljivica - netko tko je sramežljiv ili se osjeća nelagodno u grupnom okruženju.

- Budite nježni i ohrabrujući – „*Znam da imate iskustva u ovom području, stvarno bismo voljeli čuti što mislite.*“

²⁵ <https://asana.com/resources/stages-of-team-development>; <https://langevin.com/using-the-5-stages-of-group-development-to-manage-group-dynamics/>

²⁶ <https://www.targettraining.eu/train-the-trainer-dealing-with-difficult-participants-part-2/>

- Provjerite da kojim slučajem jezik ne predstavlja prepreku za ovog sudionika.
- Tihim sudionicima pomoći će rad u malim grupama.
- Pokušajte u privatnom razgovoru sa šutljivom osobom saznati postoji li neki konkretan razlog za takvo ponašanje i pokušajte joj pomoći.

Kontraš/kontrašica - netko tko se ne želi složiti ili kontrira svemu što kažete.

- Priznajte pravo sudionika/ce na mišljenje i podsjetite ga/je zašto je tamo, npr. „*Ne trebate se složiti sa svime što kažem. Želim podijeliti neke informacije s vama, a vi ćete odlučiti što bi vam moglo koristiti*”.
- Predložite grupi da razmisli o argumentu pitajući što drugi misle; činite to često! Pritisak grupe smirit će kontraša/icu.
- Postavljajte pitanja kako biste potaknuli kontraša na promišljanje o onome što govori, npr. „*To je zanimljiva perspektiva, reci mi više*“ ili „*Možete li mi reći zašto tako mislite?*“

Sveznalica - netko tko se pretvara da zna puno više od trenera/ice i čak ostavlja dojam kako bi on ili ona trebali voditi trening!

- Ne dopuštajte da takvi sudionici vode predugo.
- Natjerajte ih da „podučavaju“ grupu i pitajte ih ili potaknite grupu da postavlja teška pitanja što bi moglo pokazati praznine u njihovom znanju.

Klaun - netko tko voli pričati šale, omalovažavati ozbiljne probleme i odvlačiti pažnju drugim sudionicima.

- Govorom tijela i kontaktom očima pokažite da moraju prestati s takvim ponašanjem.
- Zamolite takve sudionike da podignu energiju grupe kada se javi potreba za time, na primjer nakon teškog zadatka.
- Dajte im ulogu koja ih drži zaokupljenima i usredotočenima na aktivnost.

Prigovarač/prigovaračica - netko za koga se čini da ima negativno mišljenje o svima i svemu.

- Pitajte takvog sudionika – „*Recite mi kako to da mislite da se to ne može učiniti*“ ili „*Ako ovo ne uspije, što bismo drugo mogli pokušati?*“
- Razgovarajte nasamo s takvim sudionicima i osvrnite se na njihovu negativnost kako bi postali svjesniji svog ponašanja.

Skeptik - netko tko misli „*Ovo je u redu, ali kod nas to ne funkcionira*“.

- Pitajte ih: „*Znači, mislite da ovo ne bi funkcioniralo ovdje. Možemo li smisliti nešto što bi funkcioniralo?*“
- Koristite primjere iz prakse koji pokazuju da se prepreka može savladati.

5. PRIRUČNIK ZA ODGOJNO-OBRAZOVNO OSOBLJE

Priručnik za odgojno-obrazovno osoblje obuhvaća 3 modula:

- Mijenjanje normi povezanih s nasiljem u školi
- Razvoj sigurnog školskog okruženja
- Podrška kolega

Svaki modul ima sažetak koji objašnjava teme, ciljeve i očekivane rezultate. Opis modula pruža informacije o rasporedu aktivnosti, temama dvije ili tri radionice (ukupno 8 radionica, 12 sati), vremenu trajanja i materijalima. Radionice uključuju niz predloženih aktivnosti za trenere, upute, radne listove i dodatne informacije. U Modulu 1 predlaže se dodatna radionica s temom rodnog izražavanja.

Treneri/ce mogu koristiti te aktivnosti ili odabrati druge koje su prikladnije za grupu, kao i koristiti dodatne aktivnosti za probijanje leda koje će pomoći sudionicima u međusobnom upoznavanju, tehnike za podizanje energije i motivacije sudionika i vježbe koje pomažu sudionicima da promisle o problemima, a mogu pomoći u rješavanju problema. Osim toga, mogu napraviti prezentacije u Power Pointu i pripremiti materijale za sudionike.

5.1. MODUL 1: MIJENJANJE NORMI POVEZANIH S NASILJEM U ŠKOLI

Sažetak modula: U ovom modulu, sudionici se upoznaju s projektom, programom treninga i pristupom. Dobivaju se informacije o podlozi treninga, uvode se ključne ideje i sudionicima se daje prilika da ih zajednički istražuju. Ovaj se modul istovremeno fokusira na povezivanje grupe i na razumijevanje glavnih pojmova. Stoga je od suštinske važnosti pomoći sudionicima da shvate kako se radi o procesu koji započinje s upoznavanjem društvenih i rodni normi, a kasnije se nastavlja istraživanjem uvjeta i školskog okruženja, prepoznavanjem nasilja, njegovih oblika i uzroka. Razumijevanje društvenih i rodni normi osnovni je preduvjet za njihovu promjenu.

Modul je prilagođen prema ACTIV treningu za nastavnike o rodno uvjetovanom nasilju²⁷ i prema REVIS-ovom projektnom Priručniku za mijenjanje normi povezanih s nasiljem u školi.²⁸

Cilj: Pružiti informacije i povećati svijest o društvenim i rodni normama u školi u svrhu promjene štetnih normi.

Sudionici će steći znanje i vještine za:

- Istraživanje uvjeta i školskog okruženja.
- Promišljanje u svrhu prepoznavanja nasilja, njegovih oblika i uzroka.
- Razumijevanje društvenih i rodni normi.
- Osvještavanje potrebe za promjenama i preoblikovanjem štetnih društvenih i rodni normi

Što uključuje Modul 1: Promjena normi povezanih s nasiljem u školi	Trajanje
1. RADIONICA: Društvene i rodne norme	90 min.
Aktivnost 1: <i>Uvod</i>	10 min.
Aktivnost 2: <i>Vježba upoznavanja i vreća očekivanja</i>	10 min.
Aktivnost 3: <i>Početa refleksija - što su društvene i rodne norme</i>	20 min.
Aktivnost 4: <i>Vrste nasilja</i>	20 min.
Aktivnost 5: <i>Stablo rodno uvjetovanog nasilja</i>	30 min.
2. RADIONICA: Istraživanje konteksta	90min
Aktivnost 1: <i>Rodna nejednakost – koraci mogućnostih</i>	30 min.
Aktivnost 2: <i>Norme, nasilje, škola – studija slučaja</i>	60 min.
3. RADIONICA: Rodno izražavanje (izborna)	60 min.
Aktivnost 1: <i>Rodno izražavanje – definicije</i>	30 min.
Aktivnost 2: <i>Podrška djeci i mladima</i>	30 min.

Materijali: projektor, Power Point prezentacija, samoljepivi papirići (ili bedževi), flipchart, markeri

1. RADIONICA: DRUŠTVENE I RODNE NORME

²⁷ https://tdh.ro/en/activ-act-against-violence?fbclid=IwAR13QvPGT21LEI-tL6WSzIG98ItYsVfzE_1Rtw-KCe1rldEQd1VKqaituY

²⁸ <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/shifting-norms-around-violence-schools-guide-trainers-and-facilitators-working-children-and-young-people>

Aktivnost 1: Uvod

Dobrodošlica, administracija, opći aspekti projekta

Uputa: Predstavite trenera/icu i pozdravite sudionike. Objasnite kontekst treninga i njegove glavne ciljeve. Dok objašnjavate kontekst, možete se osvrnuti na nasilje u školi i njegove posljedice. Nasilje u školi stvara nesigurnost i strah koji narušavaju opću školsku klimu i ograničava pravo učenika na učenje u sigurnom, neprijetećem okruženju. Škola ne može ispuniti svoju ulogu mjesta učenja i socijalizacije ako djeca nisu u okruženju bez nasilja.

Aktivnost 2: Vježba upoznavanja i vreća očekivanja

Međusobno predstavljanje i povezivanje: u tu svrhu predlažemo nekoliko mogućih aktivnosti: Ime i osobni znak; Ime i lopta; Ime i pozitivna karakteristika koja počinje prvim slovom imena; Ponavljanje imena; Crtež srca: srce podijeljeno u četiri polja: moje ime, što volim raditi, u čemu sam najbolji/a, moj osobni moto; Moje ime je Ja sam i nisam; Ime i fotografija; „Vrsta” – poredak sudionika abecednim redom prema prvom slovu njihovih imena.

Uputa: Koristite jednu od opisanih vježbi za koju smatrate da je prikladna za grupu. Pazite da svaki sudionik dobije priliku predstaviti se i podijeliti potrebne informacije.

Vreća očekivanja: Razmijenite očekivanja na zanimljiv način

Uputa: Sudionicima se dijele samoljepljivi papirići i od sudionika se traži da napišu što očekuju od treninga. Na flipchartu, preko cijelog lista papira, nacrtana je vreća na koju će se lijepiti samoljepljivi papirići s očekivanjima sudionika koja se čitaju i zatim treneri komentiraju koliko je moguće da se određena očekivanja ispune u okviru treninga.

Aktivnost 3: Početna refleksija - što su društvene i rodne norme

Sadašnjost: Kakve su društvene norme?

Radni list: Društvene norme

Društvene norme su pravila ponašanja kojih se pridržavaju ljudi u skupini. Definiraju što je normalno ili koje je ponašanje prihvatljivo za članove skupine. Norme oblikuju naše stavove, utječu na naše ponašanje i definiraju tko smo – sviđalo se to nama ili ne. Društvene strukture u kojima živimo nas oblikuju, ali i mi kao njihovi članovi, oblikujemo njih. Društvene norme koje utječu na ponašanje unutar ovih društvenih struktura uvelike utječu na ponašanje pojedinca. Ova ponašanja i norme mogu se prilagođavati. Društvene norme si možemo predstaviti kao očekivanja koja drugi imaju od nas ili očekivanja za koja smatramo da drugi imaju od nas. Društvene norme odnose se na neizgovorena pravila u našim skupinama ili zajednici, koja ljudi smatraju prihvatljivima ili neprihvatljivima. Društvene norme odnose se na ono što je „normalno“.

Na primjer, kada osoba kihne, društvena norma vas tjera da odgovorite na određeni način: odgovarajući s „Nazdravlje“. Društvena norma utječe na način na koji reagirate u skupini ili zajednici kojoj pripadate.

Više informacija na: https://tdh.ro/en/activ-act-against-violence?fbclid=IwAR13QvPGT21LEI-tL6WSzIG98ItYsVfzE_1Rtw-KCe1rldEQd1VKqaituY;

<https://childhub.org/en/child-protection-online-library/shifting-norms-around-violence-schools-guide-trainers-and-facilitators-working-children-and-young-people>

Promišljanje i vježba na temu društvenih normi

Uputa: Nakon prezentacije, u grupama od 4 do 6 osoba, razmislite koje norme smatrate uobičajenim društvenim normama u vašoj zemlji ili zajednici. Zapišite ideje na veliki papir. Nakon što ste nabrojali nekoliko društvenih normi, pokušajte ih podijeliti na pozitivne društvene norme (koje pridonose boljem

funkcioniranju društva), neutralne društvene norme (što vaša zajednica ili skupina čini, a da nema niti pozitivan niti negativan dugoročni učinak) i potencijalno štetne društvene norme. Nastavite dok grupa ne dâ primjere za svaku kategoriju.

Aktivnost 4: Vrste nasilja

Radni list: Vrste nasilja nad djecom

Većina nasilja nad djecom uključuje barem jednu od šest glavnih vrsta nasilja koje se obično javlja u različitim tj. određenim fazama djetetovog razvoja.

- Zlostavljanje i zanemarivanje (uključujući nasilno kažnjavanje) uključuje fizičko, seksualno i psihološko/emocionalno nasilje; zanemarivanje dojenčadi, djece i adolescenata od strane roditelja, skrbnika i drugih autoriteta, najčešće kod kuće, ali i u okruženjima kao što su škole i mjesta za alternativnu skrb.
- Vršnjačko nasilje (uključujući nasilje na internetu) je agresivno ponašanje drugog djeteta ili grupe djece koja nisu ni braća ni sestre niti su u romantičnoj vezi sa žrtvom. Uključuje opetovane fizičke, psihičke ili društvene povrede, a često se događa u školi i drugim sredinama gdje se djeca okupljaju te na internetu.
- Nasilje među mladima odnosi se na nasilje u kojem sudjeluju osobe u dobi od 10 do 29 godina, najčešće se događa u okviru neke grupe/zajednice između poznanika i/ili stranaca; uključuje psihičko zlostavljanje i fizičke napade (ponekad oružjem kao što su pištolj ili nož), a može uključivati i obračune između bandi.
- Partnersko nasilje uključuje fizičko, seksualno i emocionalno nasilje od strane intimnog partnera ili bivšeg partnera. Iako žrtve mogu biti i muškarci, nasilje od strane intimnog partnera nesrazmjerno više pogađa žene. Obično pogađa djevojčice u dječjim brakovima i ranim/prisilnim brakovima. Među adolescentima u romantičnoj vezi koji nisu vjenčani to se ponekad naziva „nasiljem u vezi“.
- Seksualno nasilje uključuje seksualni kontakt bez pristanka ili pokušaj seksualnog kontakta i radnje seksualne prirode koje ne uključuju kontakt (kao što je voajerizam ili seksualno uznemiravanje); trgovanje seksualnim uslugama osobe koja nije u stanju dati pristanak ili odbiti radnju; i online seksualno iskorištavanje.
- Emocionalno ili psihičko nasilje uključuje ograničavanje djetetovog kretanja, ponižavanje, ismijavanje, prijetnje i zastrašivanje, diskriminaciju, odbacivanje i druge nefizičke oblike neprijateljskog postupanja.

Kada je usmjereno protiv djevojčica ili dječaka zbog njihovog spola ili rodnog identiteta, bilo koja od ovih vrsta nasilja također može predstavljati rodno uvjetovano nasilje.

Za više informacija: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>

Aktivnost 5: Stablo rodno uvjetovanog nasilja

Identificiranje rodni normi u školi koje dovode do nasilja. Prezentacija i razgovor na temu rodni normi.

Radni list: Što su rodne norme?

Naša uvjerenja, stavovi i vrijednosti često nam govore kako se trebamo ponašati. Na naše ponašanje utječu naša uvjerenja, vrijednosti i stavovi, ali je ono također pod utjecajem načina na koji se ponašaju naši vršnjaci/kolege i kako mi mislimo da oni misle da bismo se mi trebali ponašati. Mi smo društvena bića i naša tendencija prilagođavanja društvenim normama često je jača od naših uvjerenja i stavova. Društvene i rodne norme, uvjerenja i stavovi utječu i na usvajanje novih oblika ponašanja.

Što su rod i spol?

Spol Biološke i fiziološke karakteristike koje definiraju ljude kao žene ili muškarce.

Rod Društvene karakteristike i otvorene mogućnosti povezane s činjenicom da ste žena i muškarac te s odnosima između žena i muškaraca te djevojčica i dječaka, kao i s odnosima između žena i između muškaraca.

Za više informacija: <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1046>

Stablo rodno uvjetovanog nasilja

Uputa: Na početku zamolite sudionike da kratko porazgovaraju o razlici između roda i spola.

Zatim ih podijelite u tri manje grupe i podijelite samoljepljive papiriće različitih boja. Prva grupa će morati napisati, na zasebne papiriće, po jedan uzrok koji dovodi do rodnog nasilja. Druga grupa će morati napisati, na zasebne papiriće, ponašanja i reakcije (ili izostanak istih) koje dovode do održavanja rodno uvjetovanog nasilja. Treća će grupa morati na zasebne papiriće napisati vrste rodno uvjetovanog nasilja.

Zatim nacrtajte stablo na velikom listu flipcharta.

Nakon što su grupe završile s pisanjem, grupa 1 (uzroci) papiriće lijepi na korijen stabla, grupa 2 (reakcije) papiriće lijepi na deblo, a grupa 3 (vrste) papiriće lijepi na krošnju drveta.

To je vizualna i intuitivna metoda pomoću koje sudionici uviđaju vezu između ova tri aspekta. Plodovi ovog stabla (rodno uvjetovanog nasilja) će rasti samo onoliko koliko se stablo hrani s jedne strane uzrocima, s druge strane stavom i neuplitanjem referentnih skupina.

Dodatni izvori:

1. UNICEF. (2018). *INSPIRE Indicator Guidance and Results Framework Ending Violence Against Children: How to define and measure change. Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship Programme of the European Union (2014-2020)* <https://www.unicef.org/media/66896/file/INSPIRE-IndicatorGuidance-ResultsFramework.pdf>
2. *Community-based Norms Focused Interventions: Definition & Attributes.* (n.d.). https://www.alignplatform.org/sites/default/files/2019-11/lc_nsi_attributes_brief_final_08262019_eng.pdf
3. Ako ste zainteresirani saznati više o vrstama rodnih normi koje se pojavljuju u različitim zemljama, ovaj vodič pruža dobar pregled: Muñoz Boudet, A. M., Petesch, P., & Turk, C. (2013.). *On Norms and Agency.* The World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9862-3>. Dokument Svjetske banke
4. *The inclusion of LGBT people in education settings of paramount importance to "leaving no one behind"* <https://www.ohchr.org/en/statements/2019/10/inclusion-lgbt-people-education-settings-paramount-importance-leaving-no-one>

2. RADIONICA: ISTRAŽIVANJE KONTEKSTA

Aktivnost 1: Rodna nejednakost – Koraci mogućnosti

Prepoznavanje nejednakosti koje proizlaze iz društvenih i rodni normi te vlastitog stava prema štetnim društvenim i rodni normama

Uputa: *Objasnite da ćete izvesti vježbu kojom ćete istražiti mogućnosti različitih ljudi u današnjem društvu. Dajte svakom sudioniku papirić s jednim od dolje prikazanih likova. Zamolite ih da nikome ne govore što piše na njihovom papiriću. Kako biste što bolje istaknuli rodne razlike, smjestite uparene likove jedan do drugog. Likovi su:*

- jedinac, dječak s roditeljima iz imućne obitelji
- jedinica, djevojka s roditeljima iz imućne obitelji
- najstariji dječak u siromašnoj obitelji s mnogo djece
- najstarija djevojka u siromašnoj obitelji s mnogo djece
- dječak iz tradicionalne romske zajednice
- djevojka iz tradicionalne romske zajednice
- dječak iz izoliranog sela
- djevojka iz izoliranog sela itd.

Neka sudionici u ulogama ovih likova stanu u jedan red i obavijestite ih da ćete pročitati niz tvrdnji. Ako njihovi likovi mogu navedenu radnju učiniti lako, neka naprave dva koraka unaprijed. Ako smatraju da njihov lik može učiniti tu radnju, ali teže, zamolite ih da naprave jedan korak naprijed, a ako njihov lik ne može to učiniti, zamolite ih da stoje mirno.

Zatim započnite utrku čitajući sljedeće izjave naglas:

1. Noću mogu sigurno otići kući.
2. Imam pristup kvalitetnom obrazovanju, sve do sveučilišne razine.
3. Imam pristup medicinskim uslugama ako su mi potrebne.
4. Nisam u opasnosti od seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja.
5. Ja odlučujem na što će se trošiti novac u kućanstvu.
6. Vođa moje zajednice sluša što imam za reći.
7. Sa mnom dobro postupaju ako moram ići u policiju ili drugu državnu službu.
8. Znam čitati i pisati.
9. Ako želim, mogu putovati bez ograničenja.
10. Mogu odlučiti za koga se želim vjenčati (ili ne vjenčati).
11. Kad bi me moj partner/ica ozlijedio/la, znao/la bih gdje se mogu obratiti za pomoć.
12. Ako bih izgubio/la posao, postoji socijalni sustav koji bi mi pomogao.
13. Kad bih zamolio/la osobu na ulici za pomoć, pomogla bi mi.

Nakon što su sve izjave pročitane, ili nakon što su se likovi značajno odvojili, zamolite sudionike da stanu mirno i pogledaju ostale likove.

Sada dobrovoljci mogu otkriti svoj lik. Pokrenite raspravu s cijelom grupom, ne samo s dobrovoljcima, o mjestu njihovog lika u „utrci života“.

- Otkrijte likove.
- Objasnite gdje je koji lik završio u utrci i pitajte ih kako se osjećaju.

- Što ih je spriječilo da napreduju?
- Kako su se osjećali kao osoba koja je uvijek ispred ostalih.
- Kako su se osjećali kad nisu mogli napredovati.
- Jesu li se osjećali uključenima u društvo/zajednicu?

Osvrt nakon aktivnosti: Zamolite grupu da razmisli zašto ste ih zamolili da naprave ovu vježbu. Kakvi su rezultati te društvene „utrke“? Objasnite da su izjave namjerno odabrane kako bi opisale stvari koje možemo/ne možemo učiniti upravo zbog rodni i kulturnih stereotipa, a ne zbog fizičkih i fizioloških karakteristika po kojima se razlikujemo.

Aktivnost 2: Norme, nasilje, škola – studija slučaja

Istražiti posljedice nasilja i promijeniti stavove

Uputa: Neka se sudionici podijele u dvije grupe. Objasnite da želimo naučiti što su pozitivne i štetne norme i kako su povezane s nasiljem u školi. Podijelite tiskani primjerak (ili pročitajte) dva slučaja.

Imajte na umu da slučajevi moraju biti relevantni za nacionalni i školski kontekst i da obuhvaćaju najčešće slučajeve nasilja među djecom/mladima (temeljeno na rodu, pripadnosti LGBT+ skupini, etničkoj pripadnosti, invaliditetu itd.).

Neka obje grupe rade u parovima i naprave jednostavan prikaz osoba iz predstavljenih slučajeva (primjerice, nacrtaju siluete njihovih tijela). Neka na siluetama nacrtaju ono što simbolizira neke od pozitivnih normi koje bi mogle zaštititi ili podržati likove. Neka koriste svoju maštu pri opisivanju života djece u odnosu na živote mladih koje poznaju u svojoj školi/zajednici.

Neka nacrtaju i sve što simbolizira štetne norme koje bi mogle utjecati na dijete u cijelosti.

Potaknite ih da napišu pozitivnu poruku na dnu skice, priopćujući nešto što bi željeli reći osobama iz prikazanih slučajeva.

Nakon što svaka grupa završi svoj crtež, neka podijele svoje misli s grupom. Neka podijele i svoju pozitivnu poruku s drugima.

Započnite raspravu, koristeći sljedeća pitanja kao smjernice:

- Zbog kojih društvenih normi se mladi osjećaju sigurnima ili zaštićenima od nasilja u školi u slučaju da se nađu u situaciji sličnoj onoj koju su doživjele osobe iz primjera?
- Koje su neke od štetnih društvenih normi povezanih s nasiljem nad mladima u vašoj školi (na primjer, odrasli koji udaraju djecu kad ih ne slušaju)?
- Što mislite zašto postoje ta pravila? Što ih uzrokuje ili održava?
- Što mislite, kako bismo mogli surađivati u svrhu jačanja pozitivnih normi ili mijenjanja štetnih?

Razmišljanje o smanjenju nasilja nad mladima (posebice u školi)

Radni list: Kako možemo promijeniti situaciju s nasiljem nad mladima, posebno u školi?

Promjena ponašanja može biti izazovna, zahtijeva vrijeme i strpljenje i može izazvati negativne reakcije. Rad na promjeni normi koje promiču nasilje nad mladima također treba se odvijati uz istovremenu podršku žrtvama, mijenjanje uvjerenja i stavova o nasilju. Upamtite, „društvene norme su neformalna pravila koja strukturiraju ponašanje na načine koji pojedincima osiguravaju korist od zajedničkih akcija“ (Ensminger & Knight, 1997.). Razmislite o tome kako promijeniti zajedničke akcije jer su intervencije najučinkovitije kada reagiraju na vrijednosti, uvjerenja, ponašanja i norme unutar

zajednice. Istraživači iz niza disciplina istaknuli su neka važna područja koja treba pokriti kada se radi na promjeni društvenih normi. Ona uključuju:

- **Razumijevanje konteksta u kojem živimo**, uključujući norme, ponašanja, uvjerenja i stavove o nasilju, rodu i mladima. Što su uvidi konkretniji, to bolje! Na primjer, identificirajte ponašanja i norme koje se javljaju na određenim lokacijama i utvrdite tko je najviše zahvaćen istima.
- **Ako su informacije o nasilju nad mladima u koje pojedinci vjeruju netočne, razgovarajte s njima i izazovite ih na pronalazak vjerodostojnih informacija.**
- **Identificiranje konkretnih normi koje želite promijeniti**, na primjer da mladi ne prijavljuju svoja iskustva s nasiljem, da mladići moraju demonstrirati moć nad drugima ili ponašanje grupe koja doživljava nasilje kao nešto normalno i neizbježno.
- **Dijeljenje informacija o posljedicama nasilja.** Ponekad dijeljenje priča o tome kako su ljudi povrijeđeni određenim ponašanjem može potaknuti drugačije ponašanje.
- **Priznavanje da problem postoji.** Prije nego što grupa ljudi može promijeniti norme u vezi nekog problema, mora znati više o tome zašto je nastavak takvog ponašanja štetan. Na primjer, sada manje ljudi puši u restoranima jer to više nije društvena norma.
- **Dok pokušavate promijeniti društvene norme, pokušajte također promijeniti uvjerenja o nasilju nad djecom/mladima.** To su dva različita procesa i promjene se neće odvijati istom brzinom, ali pokušaj mijenjanja oba procesa, povećava vjerojatnost da će promjena uspjeti.
- **Razumijevanje aktualnih stavova** o različitim aspektima nasilja. Navedite kakve biste stavove umjesto toga željeli vidjeti. Na primjer, ako vidite da mnogi ljudi smatraju da prijavljivanje nasilja pokazuje slabost, predložite umjesto toga interpretaciju da prijavljivanje nasilja pokazuje da je nekome stalo.
- **Podizanje svijesti.** Neka vaše poruke budu jednostavne.
- **Vježbe razumijevanja tuđe perspektive;** zatražite da se pokušaju zamisliti u tuđim cipelama, kako bi im bilo da se njima dogodi nešto slično.

Za više informacija:

https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/Shifting%20Norms%20around%20VAC%20in%20Schools%20Guide-%20REVIS-FINAL%20Participant%20Version_3Aug2021.pdf

Dodatni izvori:

1. ODI (2015). *Social norms, gender norms and adolescent girls: a brief guide (Research and Practice Note Is Part of the Knowledge to Action Resource Series 2015)*. <https://odi.org/en/publications/social-norms-gender-norms-and-adolescent-girls-a-brief-guide/>
2. Institute for Reproductive Health. (2020). *Social Norms Exploration Tool*. <https://www.irh.org/social-norms-exploration/>
3. Petit, V., & Zalk, T. N. (2019). *Everybody Wants to Belong: A Practical Guide to Tackling and Leveraging Social Norms in Behaviour Change Programming*. UNICEF. <https://www.unicef.org/mena/media/4716/file/MENA-C4DReport-May2019.pdf.pdf>
4. UNICEF (2016) *Global guidance on addressing school-related gender-based violence* <https://www.unicef.org/documents/global-guidance-addressing-school-related-gender-based-violence> na <https://www.unicef.org/media/66506/file/Global-Guidance-SRGBV.pdf>

3. RADIONICA (IZBORNA): RODNO IZRAŽAVANJE

Aktivnost 1: Rodno izražavanje

Prezentacija i promišljanje

Radni list: Definicije

Transrodne i rodno nenormativne mlade osobe mogu koristiti različite riječi kako bi opisale svoj život i iskustvo roda. Terminologija i jezik mogu se razlikovati ovisno o regiji, jeziku, rasi ili etničkoj pripadnosti, dobi, kulturi i mnogim drugim čimbenicima. Neki primjeri izraza koje koriste neki mladi uključuju trans, trans djevojka, trans dječak, nebinarno, genderqueer, rodno fluidno i „dva duha“ (Two Spirit). Ovi izrazi često imaju različita značenja ili se odnose na različita iskustva roda. Odgojno-obrazovno osoblje i treneri trebaju koristiti izraze kojima se učenici opisuju i izbjegavati izraze koji tim učenicima stvaraju nelagodu.

RODNO IZRAŽAVANJE: Način na koji osoba predstavlja ili izražava svoj rod pred drugima, često kroz ponašanje, odjeću, frizure, aktivnosti, glas ili manirizme.

RODNI IDENTITET: Duboko ukorijenjena spoznaja osobe o vlastitom rodu, što može uključivati pripadnost ženskom, muškom, drugom rodu ili niti jednom rodu. Rodni identitet je urođen i uglavnom nefleksibilan dio identiteta osobe. Nečiji rodni identitet može biti isti ili različit od roda koji je pripisan rođenjem. Odgovornost za određivanje rodnog identiteta osobe je na samoj osobi. Djeca obično počinju spoznavati vlastiti rodni identitet do četvrte godine života, iako dob u kojoj pojedinci počinju razumjeti i izražavati svoj rodni identitet može varirati ovisno o društvenom i obiteljskom životu svake osobe.

RODNO NENORMATIVNO: Izraz koji se ponekad koristi za opisivanje osoba čije se rodno izražavanje razlikuje od stereotipnih očekivanja, poput „ženstvenih“ dječaka, „muževnih“ djevojaka i osoba koji se na neki način doživljavaju kao androgini. Većina rodno nenormativnih osoba nisu transrodne osobe. Na primjer, djevojka koja nije transrodna, ima kratku kosu i voli sport može se smatrati rodno nenormativnom. Izraz „rodno nenormativan“ također se ponekad koristi za opisivanje osoba čiji rodni identitet nije muški ili ženski.

NEBINARNO i GENDERQUEER: Ovo su izrazi koji se često koriste za opisivanje osoba čiji rod nije isključivo muški ili ženski. To uključuje one koji se poistovjećuju s nekim drugim rodnom koji nije muški niti ženski, ili s više od jednog roda ili kao da nemaju rod.

SEKSUALNA ORIJENTACIJA: romantična i/ili fizička privlačnost prema osobama istog i/ili drugog spola, kao primjerice osobe koje su strejt, gej, biseksualne ili aseksualne. Transrodne i rodno nenormativne osobe mogu biti bilo koje seksualne orijentacije.

TRANSRODNA OSOBA: osoba čiji se rodni identitet razlikuje od onog koji se tradicionalno povezuje s rodom za koji se pri rođenju mislilo da pripada osobi. Transrodna djevojka je djevojka za koju se smatralo da je muško kad je rođena. Transrodni dječak je dječak za kojeg se mislilo da je žensko kad se rodio. Neke transrodne osobe imaju rod koji nije ni muški ni ženski i mogu koristiti izraze kao što je nebinarni kako bi opisali svoj spol.

TRANZICIJA: Proces u kojem osoba počinje živjeti u skladu sa svojim rodnim identitetom, a ne rodom za koji se pri rođenju mislilo da pripada osobi. Tranzicija je proces koji je za svakoga drugačiji i može, ali i ne mora uključivati društvene, pravne ili fizičke promjene. Ne postoji jedan korak ili skup koraka koje osoba mora proći kako bi se potvrdio ili poštovao njen rodni identitet.

LGBTQI – Ovo je krovni pojam za lezbijke, gej, biseksualne, transrodne i queer osobe. „L“, „G“ i „B“ odnose se na seksualnu orijentaciju, odnosno prema kome osoba osjeća romantičnu i/ili seksualnu privlačnost. „T“ se odnosi na rodni identitet i izražavanje. „I“ se odnosi na interspolnost.

Za više informacija: Model school district policy on transgender and gender nonconforming students revised September 2018 Model Language, Commentary, & Resources,

https://transequality.org/sites/default/files/images/resources/trans_school_district_model_policy_FINAL.pdf

Aktivnost 2: Podrška djeci i mladima

Istraživanje znanja i stavova

Uputa: Mit/Činjenica

Pročitajte izjavu 'Mit' i potaknite sudionike da kažu svoje mišljenje, zatim pružite točne informacije i zajedno raspravite.

MIT: „Ljudi biraju biti gej, biseksualna ili transrodna osoba.”

ČINJENICA: Ljudi ne biraju svoju seksualnu orijentaciju ili rodni identitet. Prema istraživanjima, seksualna orijentacija i rodni identitet javljaju se rano u životu i ne ovise o čimbenicima kao što su uvjeti u obitelji. Ljudi biraju kako će se izražavati, ali temeljna seksualna orijentacija i rodni identitet nisu svjesni izbori i ne odnose se na namjerno odabrani „životni stil”.

MIT: „Biti gej ili biseksualna osoba je disfunkcija koja se može izliječiti.”

ČINJENICA: 2009. godine, Američka psihološka asocijacija usvojila je rezoluciju u kojoj stoji da „stručnjaci za mentalno zdravlje trebaju izbjegavati govoriti klijentima da mogu promijeniti svoju seksualnu orijentaciju putem terapije ili drugih tretmana”. Identificirati se kao LGBTQI nije stanje mentalnog zdravlja ili mentalna bolest. Identificiranje kao LGBTQI ne treba se liječiti psihoterapijom ili drugim sredstvima. Međutim, izazovi mentalnog zdravlja mogu biti uzrokovani viktimizacijom, odbacivanjem, izolacijom i unutarnjim borbama sa samoprihvatanjem.

MIT: „Gej i biseksualne osobe koje zadrže svoju seksualnu orijentaciju bolje se uklapaju u društvo.”

ČINJENICA: Vjerojatnije je da će mladi koji su LGBTQI osobe i čiji su identitet otvoreno prihvatili i potvrdili prijatelji, članovi obitelji i njihova zajednica biti zdravi, sretni i uspješni.

Ako postoje dostupna istraživanja i izvješća koja predstavljaju nacionalnu situaciju, stavove i prakse u školskom okruženju u vezi pripadnika LGBTQI zajednice, možete podijeliti informacije/činjenice i razgovarati sa sudionicima.

Savjeti za trenere:

Ako stavovi sudionika nisu diskriminirajući, razmislite i raspravite kako se školsko okruženje može promijeniti.

Ako su stavovi diskriminirajući, trebali biste razmisliti o organizaciji dodatnih edukacija na temu.

Prezentacija i promišljanje

Radni list: Savjeti za podršku i osnaživanje djece i mladih

*Napomena: u nastavku će se koristiti engleski izraz „coming out” za proces „izlaska iz ormara” odnosno otkrivanja vlastite seksualne orijentacije ili rodnog identiteta

- Procijenite i razmislite o svojim stavovima, uvjerenjima i ponašanju prema mladima koji su pripadnici LGBTQI zajednice
- Potičite i promičite zaštitne čimbenike za mlade koji pripadaju LGBTQI zajednici, učeći i radeći na primjeni standarda skrbi za njih.
- Stvorite sigurna okruženja bez pristranosti i diskriminacije.
- Izravno reagirajte na negativne stavove i ponašanja i intervenirajte kada se pojave.
- Povežite mlade s vršnjacima u tim poticajnim okruženjima.
- Tražite prilike za profesionalni razvoj kako biste povećali svoje znanje i razumijevanje iskustava mladih koji su LGBTQI, uključujući njihove potrebe, snage i otpornost.

- *Budite otvoreni i jasni u tome da kod vas mogu naći potrebnu podršku. LGBTQI mladima dajte do znanja da ih podržavate, koje informacije možete držati u povjerenju. Pokažite svoju podršku ne samo svojim riječima već i ponašanjem.*
- *Neka vas mladi vode i poštuju njihov proces coming out-a. Podržite LGBTQI mlade u donošenju odluka o coming out-u i samootkrivanju svog identiteta. Poštujte proces i vrijeme koji su za njih najprikladniji. Poštujte gdje se nalaze u tom procesu i njihovu potrebu da se osjećaju sigurno. Neka biraju kada će reći i kome. Ne zaboravite da za mlade ljude coming out može biti opasan u određenim situacijama.*
- *Ne otkrivajte identitet LGBTQI mladih bez njihovog dopuštenja. Neželjeno otkrivanje informacija može rezultirati odbacivanjem ili nasiljem nad njima, kao i traumatskim stresom.*
- *Koristite odgovarajući i uključiv jezik. Poštujte i priznajte identitet LGBTQI mladih korištenjem odgovarajućeg i uključivog jezika u dokumentima i raspravama. Na primjer, pitajte „Viđaš li se s nekim?“ umjesto „Imaš li dečka/djevojku?“ Pitajte „Kojim imenom bi više volio/ljela da te zovu?“ i „Koja je tvoja preferirana zamjenica?“ Koristite jezik koji koriste i sami kako bi opisali svoj seksualni i rodni identitet.*
- *Prepoznajte da predrasude koje doživljavaju LGBTQI mladi mogu doprinijeti anksioznosti, depresiji, drugim izazovima vezanima uz mentalno zdravlje i/ili do zloupotrebe supstanci. Podržite mlade u pronalaženju nepristranog i kulturno i jezično kompetentnog tretmana i pomoći vršnjaka. Pomozite im tako što ćete im dati do znanja da će dobiti podršku u procesu oporavka. Radite s djecom i mladima na naglašavanju samoprihvatanja. Budite hrabri tako što ćete se suprotstaviti nasilničkom ponašanju i otvoreno govoriti o pristranom jeziku (npr. „to je tako gej“) i uvredljivom humoru.*

Za više informacija: A Guide for Understanding, Supporting, and Affirming LGBTQI2-S Children, Youth, and Families,

https://www.air.org/sites/default/files/A_Guide_for_Understanding_Supporting_and_Affirming_LGBTQI2-S_Children_Youth_and_Families.pdf

Ako postoje dostupna istraživanja i izvješća koja predstavljaju nacionalnu situaciju, stavove i prakse u školskom okruženju u vezi s LGBTQI, možete podijeliti informacije/činjenice i razgovarati sa sudionicima.

Attitudes Towards LGBTI Students in Bulgarian High-Schools, https://singlestep.bg/wp-content/uploads/LGBTI_students_survey.pdf

A long way to go for LGBTI equality, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results#TabPubMethodologyQ&A>

5.2. MODUL 2: RAZVOJ SIGURNOG ŠKOLSKOG OKRUŽENJA

Sažetak modula: Modul pruža informacije o pravima djeteta, konceptu sigurne škole i participaciji djece. Usmjeren je na razvoj sigurnog okruženja kao preduvjeta za prevenciju svih oblika nasilja u školi. Naglasak je na stvaranju okruženja osmišljenog na način da sva djeca imaju jednaku priliku za učenje i punopravnu zaštitu njihovih prava. Dodatno, participacija djece podrazumijeva prijenos moći s odraslih na djecu, što omogućava da djeca više nisu pasivni promatrači već aktivni sudionici koji mogu utjecati na odluke. U takvom okruženju različitosti su dobro prihvaćene i poštuju se. Pristup stvaranja sigurnog školskog okruženja osigurava zaštitničku i prijateljsku okolinu za svu djecu. Na taj način obrazovni sustav može uspješno rješavati problem nasilja u školama.

Modul je prilagođen prema ACTIV-ovoj metodologiji treninga za nastavnike o rodno uvjetovanom nasilju²⁹ i metodologiji YouCreate.³⁰

²⁹ https://tdh.ro/en/activ-act-against-violence?fbclid=IwAR13QvPGT21LEl-tL6WSzIG98ItNysVfzE_1Rtw-KCe1rldEQd1VKqaituY

³⁰ <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/youcreate-toolkit-participatory-arts-based-action-research-well>

Cilj: Poboljšati svijest odgojno-obrazovnog osoblja o važnosti dječjih prava i aktivnoj ulozi koju odrasli moraju imati u njihovom poštivanju.

Sudionici će steći znanje i vještine za:

- razumijevanje i poštivanje dječjih prava
- prepoznavanje važnosti dječjih prava u vlastitom radu
- primjenjivanje pristupa škole po mjeri djeteta
- osiguravanje participacije i osnaživanja djece

Što uključuje Modul 2: Razvoj sigurnog školskog okruženja	Trajanje
1.RADIONICA: Dječja prava	90 min.
Aktivnost 1: Vježba za podizanje svijesti: Ruksak prava	60 min.
Aktivnost 2: Povijest razvoja dječjih prava	30 min.
2.RADIONICA: Škola po mjeri djeteta	90 min.
Aktivnost 1: Definiranje škole po mjeri djeteta	60 min.
Aktivnost 2: Koncept škole po mjeri djeteta	30 min.
3.RADIONICA: Participacija djece	90 min.
Aktivnost 1: Što je participacija djece	30 min.
Aktivnost 2: Razina i oblici participacije djece	30 min.
Aktivnost 3: Kako osigurati prostor za participaciju	30 min.

Materijali: projektor, Power Point prezentacije, samoljepljivi papirići (ili bedževi), flipchart, markeri

1. RADIONICA: DJEČJA PRAVA

Aktivnost 1: Vježba za podizanje svijesti - ruksak prava

Uputa: Ruksak prava

Grupa je podijeljena u manje podgrupe. Sudionicima se ispriča priča da će njihova grupa ići na istraživačku ekspediciju. U tu svrhu će svatko dobiti ruksak sa svime što mu treba na putu.

Svaka grupa dobiva ruksak/torbu u kojoj su kartice s pravima djece, odnosno svako pravo na zasebnoj kartici/komadu papira. Nakon što grupe pročitaju ta prava, sudionicima se kaže da brod na koji su se namjeravali ukrcati, nažalost ne može nositi toliku težinu te da se od njih traži da iz torbe izbace pet kartica. Ekspedicija se završava, putovanje brodom se bliži kraju, a moraju se popeti na veliku snježnu planinu. Nažalost, kada stignu na vrh planine, opet će se morati odreći sedam kartica. S vrha planine izvlače ih helikopteri, pa će se odreći još sedam kartica.

Razgovarajte sa sudionicima o karticama koje su im ostale – to su prava za koje misle da su najvažnija. Rasprava će se voditi u krugu, a sudionici će držati svoje preostale kartice i iznositi argumente zašto su odabrali baš te. Nakon rasprave, trener/ica će nasumično uzeti kartice iz ruku nekih sudionika, zgužvati ih i baciti.

Raspravlja se o tome kako su se osjećali kada su imali izbor kojih se prava odreći i kako su se osjećali kada su im oduzeta prava, a nisu imali pravo žaliti se.

Aktivnost 2: Povijest razvoja dječjih prava

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta i njezina temeljna načela; Nacionalni kontekst. Prezentacija i promišljanje

Radni list: Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta i njezina temeljna načela

Pokret za promicanje prava djeteta započeo je 1924. godine, kada je Liga Ujedinjenih naroda usvojila Deklaraciju o pravima djeteta, koju je sastavila Eglantyne Jebb, osnivačica pokreta „Spasimo djecu“ u Velikoj Britaniji. Kasnije su Ženevska deklaracija o pravima djeteta i Deklaracija o pravima djeteta, usvojene 20. studenog 1959. od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda, te priznate u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, u Međunarodnom sporazumu o građanskim i političkim pravima, u Međunarodnom sporazumu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima te u važećim statutima i instrumentima specijaliziranih institucija i međunarodnih organizacija koje se bave dobrobiti djeteta.

Dana 20. studenoga 1989. godine, Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je Konvenciju o pravima djeteta – prvu pravno obvezujuću međunarodnu konvenciju za promicanje ljudskih prava za svu djecu. Konvencija o pravima djeteta <https://www.unicef.org/bulgaria/en/child-rights>

Bugarska: Republika Bugarska je ratificirala Konvenciju rezolucijom Velike narodne skupštine 11. 4. 1991., a od lipnja 1991. Konvencija je na snazi kao dio domaćeg zakonodavstva. Zakon o zaštiti djece glavni je akt u bugarskom zakonodavnom sustavu koji regulira državnu politiku prema djeci. Njome se uređuju prava, načela i mjere za zaštitu djeteta, nadležna tijela i njihovo međudjelovanje u obavljanju aktivnosti zaštite djece. <https://www.mlsp.government.bg/eng/child-protection>

Hrvatska: Republika Hrvatska potpisnica je Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta od 1991. godine. Prihvaćanjem Konvencije Hrvatska se obvezala svakom djetetu jamčiti prava propisana Konvencijom. <https://gov.hr/en/children-s-rights/710>

Grčka: Ne postoji poseban zakon koji se razlikuje od Konvencije o pravima djeteta koju je Grčka potpisala 1990. i ratificirala zakonom N.2101/1992.

Rumunjska: U Rumunjskoj je u zadnjih nekoliko godina uveden niz zakona, politika i strategija za promicanje prava djece i njihovu zaštitu od raznih oblika nasilja: ZAKON br. 18 od 27. rujna 1990. za ratifikaciju Konvencije o pravima djeteta; ZAKON br. 272 od 21. lipnja 2004. o zaštiti i promicanju prava djece. http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_protectiei_copilului.php

Dodatni izvori:

1. Konvencija o pravima djeteta, verzija prilagođena djeci, <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>
2. Dječja prava u Grčkoj <https://www.unicef.org/greece/en/children-in-greece>
3. COUNCIL OF EUROPE STRATEGY FOR THE RIGHTS OF THE CHILD (2022-2027) <https://rm.coe.int/council-of-europe-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027-child/1680a5ef27>
4. Manual for the Implementation of the Convention on the Rights of the Child Revised Edition, 2004, work developed for UNICEF by: Rachel Hodgkin and Peter Newell, <https://digitallibrary.un.org/record/620060?ln=en>

2. RADIONICA: ŠKOLA PO MJERI DJETETA

Aktivnost 1: Definiranje “škole po mjeri djeteta”

Uvjeti za školu po mjeri djeteta

Uputa: Potrebno je odabrati 3-4 slike koje bi odražavale elemente škole po mjeri djeteta. Odabrane bi slike trebale predstavljati školsko okruženje, djecu i učitelje, igru i učenje itd. Treneri/ce imaju slobodu u odabiru slika koje mogu projicirati ili ponuditi u tiskanom obliku. Zamolite sudionike da nekoliko minuta (2-3 min.) analiziraju prikazanu sliku i prepoznaju **elemente škole po mjeri djeteta**.

Savjeti za trenere/ice:

- slike za analizu predstavljaju se jedna po jedna.

- ako je broj sudionika veći, tada se formiraju timovi od 3-4 osobe pri čemu se svima daje ista slika za analizu. Slika se analizira 5 minuta u malim timovima, a zatim započinje rasprava s cijelom grupom.

Pokrenite raspravu potičući sudionike da izraze svoje mišljenje, emocije i dojmove o školi po mjeri djeteta koja je prikazana na slici.

Promišljanja:

- Što primjećujete na ovoj slici?
- Kako se osjećate kada vidite sliku?
- Koji su elementi škole po mjeri djeteta prikazani?
- Koji elementi nedostaju na ovoj slici?
- Koji su elementi na slici suvišni?

Savjeti za trenere/ice:

Ako ima vremena i sudionici imaju pristup različitim slikama (na internetu, iz časopisa itd.), aktivnost možete nastaviti tako što ćete potaknuti sudionike da sami odaberu i predlože sliku koja se odnosi na školu po mjeri djeteta.

Izveštaj o aktivnosti:

- Kako je bilo identificirati elemente škole po mjeri djeteta?
- Što ste primijetili tijekom vježbe?
- Što vam je pomoglo?
- Na koje ste prepreke nailazili?
- Koja je funkcija/uloga škole po mjeri djeteta?
- Koje se pozitivne stvari već događaju u školi?
- Što bi se moglo poboljšati u školi?

Aktivnost 2: Škola po mjeri djeteta – razumijevanje koncepta

Prezentacija i promišljanja

Radni list: „Škola po mjeri djeteta je sredstvo prenošenja koncepta dječjih prava u praksu u učionici i u zbornici... čini ju sljedećih pet dimenzija:

- **Proaktivno je inkluzivna**, traži i omogućava participaciju sve djece, a posebno one koja su različita etnički, kulturno, jezično, socioekonomski i po sposobnostima;
- **Akademski je učinkovita** i relevantna za dječje potrebe u životu i za znanja i vještine potrebne za život;
- **Zdrava je i sigurna** za dječju emocionalnu, psihičku i fizičku dobrobit te štiti djecu;
- **Rodno je osjetljiva** u stvaranju okruženja i kapaciteta koji potiču jednakost; i
- **Aktivno je uključena** uz i omogućavanje participacije učenika, obitelji i zajednice u svim aspektima školske politike, upravljanja i podrške djeci.

U načelu, svi programi prepoznaju ovih pet dimenzija kao neophodne i međusobno osnažujuće uvjete za uspjeh škole po mjeri djeteta. Škola je po mjeri djeteta ako sadrži sve elemente, a sposobnost njezinog prilagođavanja djeci u jednoj dimenziji neposredno jača ostale dimenzije.“ (UNICEF 2006.)

Svrha modela škole po mjeri djeteta je postupno unaprijediti rad škole i obrazovnih sustava u skladu sa standardima kvalitete, tako što će se baviti svim elementima koji utječu na dobrobit i prava djeteta, istovremeno poboljšavajući u tom procesu i druge školske funkcije.

Standardi kvalitete trebali bi omogućiti svoj djeci pristup školi, uspješan prijelaz iz nižih ka višim razredima i završavanje ciklusa školovanja na vrijeme; također trebaju pružiti obogaćeno obrazovno iskustvo kroz koje učenici mogu napredovati, razvijati se i ostvariti svoj puni potencijal. U tu svrhu, model škole po mjeri djeteta usmjeren je na punu uključenost i podršku svih strana koje su u poziciji da olakšaju realizaciju prava djece na kvalitetno obrazovanje. Te strane ili „nositelji dužnosti“ uključuju roditelje, zajednice, nastavnike, ravnatelje škola, osobe koje osmišljavaju obrazovanje i osobe iz civilnog društva, kao i lokalne vlasti i nacionalne vlade i njihove partnere. Njihovo uključivanje omogućuje školama i obrazovnim sustavima osiguravanje uvjeta i resursa koji su potrebni za postizanje standarda kvalitete predviđenih modelom škole po mjeri djeteta.

Što se tiče opsega, model škole po mjeri djeteta prihvaća koncept kvalitete koji nadilazi pedagošku izvrsnost i rezultate uspješnosti. Fokus je na potrebama djeteta u cjelini, a ne samo na 'školskom segmentu' za koji se odgojno-obrazovno osoblje tradicionalno osjeća odgovornim. Model škole po mjeri djeteta uključuje pokrivenost kvalitete u više dimenzija i holističku brigu o djetetovim potrebama. (UNICEF, 2009.)

Za više informacija:

UNICEF (2006.) *Assesing Child_Friendly Schools: A guide for programme managers in East Asia and the Pacific.* Bangkok: UNICEF East Asia/Pacific Regional Office.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146823>

Child-friendly schools manual, <https://www.unicef.org/documents/child-friendly-schools-manual>

Dodatni izvori:

1. UNICEF&UNICEF. (2009). *Child friendly schools programming: Global evaluation report.* New York: UNICEF <https://www.humanitarianlibrary.org/resource/unicef-child-friendly-schools-programming-global-evaluation-final-report-executive-0>
2. *Guiding Principles for Creating Safe, Inclusive, Supportive, and Fair School U.S. Department of Education*, <https://www2.ed.gov/policy/gen/guid/school-discipline/guiding-principles.pdf>

3. RADIONICA: PARTICIPACIJA DJECE

Aktivnost 1: Što je participacija djece?

Oluja ideja - što je participacija djece?

Uputa: Oluja ideja na temu participacije djece s ciljem provjere koliko sudionici znaju o temi te s ciljem definiranja značaja termina "participacija".

Savjeti za trenere: raspravite s grupom sljedeća dva pitanja – „Što je participacija djeteta?“ i „Što nije participacija djeteta?“ Drugo pitanje prirodno proizlazi iz prvog.

Zabilježite odgovore na flipchart. Raspravite i sažmite informacije.

Razmotrite sljedeću definiciju: Participacija djece može se definirati kao uključivanje djece (pojedinačno i/ili kolektivno) u situacije koje pružaju mogućnost za oblikovanje i izražavanje njihovih stavova te za njihovo utjecanje na pitanja koja ih se izravno ili neizravno tiču. Smisljena participacija uključuje prijenos moći s odraslih na djecu, što transformira status djece iz pasivnih promatrača u aktivne sudionike, koji su informirani i sposobni utjecati na odluke koje utječu na njihove živote.

Za više informacija: Lansdown, G. (2009). *The realisation of children's participation rights: Critical reflections*. In *A handbook of children and young people's participation* (pp. 33-45). Routledge, https://nmd.bg/wp-content/uploads/2013/02/Routledge-A_Handbook_for_Children_and_Young_Peoples_Participation.pdf

Aktivnost 2: Razine i oblici participacije

Prezentacija i promišljanja o razinama participacije

Radni list: Pravo na participaciju

Nekoliko odredbi u Konvenciji o pravima djeteta odražava pravo djece na participaciju. Participacija je jedno od vodećih načela Konvencije, ali i jedan od njezinih osnovnih izazova. Članak 12. Konvencije o pravima djeteta navodi da djeca imaju pravo sudjelovati u procesima donošenja odluka koje mogu biti relevantne u njihovim životima i utjecati na odluke koje se donose u vezi njih – unutar obitelji, škole ili zajednice. Načelo potvrđuje da su djeca punopravne osobe koje imaju pravo izraziti svoje stavove o svim stvarima koje ih se tiču i zahtijeva da se ti stavovi čuju i uvažavaju u skladu s djetetovom dobi i zrelošću. Prepoznaje potencijal djece da obogate procese donošenja odluka, da dijele svoju perspektivu i sudjeluju kao građani i akteri promjena. Praktično značenje prava djece na participaciju mora se uzeti u obzir u svakom pojedinom pitanju koje se tiče djece.

Odsustvo pritiska i kontrole

Participacija je pravo djeteta i djeca su stoga slobodna izraziti svoja gledišta ili, ako žele, to ne učiniti. Na djecu se ne smije vršiti pritisak, ograničavati ih ili utjecati na njih na načine koji bi ih mogli spriječiti u slobodnom izražavanju mišljenja ili koji im mogu stvoriti osjećaj da su izmanipulirana.

Razvojna sposobnost djece

Konvencija ne postavlja minimalnu dob niti kontekst u kojima djeca mogu početi slobodno izražavati svoje stavove. Konvencija priznaje da djeca mogu i formirati stavove od vrlo rane dobi te se poziva na 'razvojnu sposobnost' djece za donošenje odluka. To znači, na primjer, da se od roditelja i, tamo gdje je to prikladno, od članova obitelji i šire zajednice očekuje da daju odgovarajuće smjernice, vodstvo ili savjete djeci. Ali usmjeravanje i savjeti roditelja dobivaju sve veću vrijednost i značenje kako djeca rastu i razvijaju se, postaju zrelija i iskusnija, te stječu sve veću razinu autonomije i odgovornosti.

Za više informacija: <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/fact-sheet-right-participation>

Radni list: LANSDOWNOV MODEL

LANSDOWNOV MODEL Ovaj model opisuje tri oblika participacije koje prikazuju različite razine moći djece. Moć se diferencira po stupnjevima između niže i više razine participacije i obuhvaća prirodno preklapanje između kategorija: (1) Konzultativna participacija (2) Suradnička participacija (3) Participacija koju iniciraju djeca. Prvi stupanj je konzultativna participacija koja se temelji na prepoznavanju da odrasli nemaju sve informacije. Zbog toga se trebaju konzultirati s djecom i mladima kako bi saznali njihova stajališta o određenim pitanjima. Ovu praksu pokreću, vode i njome upravljaju odrasli. Drugi stupanj je suradnička participacija, koja uključuje angažman djece i mladih u razvoju, provedbi, praćenju i evaluaciji projekata ili aktivnosti. Ovaj proces pokreću odrasli, ali uključuje djecu i mlade kao partnere i osnažuje ih da utječu na odluke. Treći stupanj je participacija koju iniciraju djeca, koja prepoznaje djecu i mlade kao osnažene subjekte koji su sposobni poduzeti akcije i upravljati donošenjem odluka. U ovom posljednjem stupnju participacije, odrasli imaju ulogu facilitatora, a ne usmjerivača. (Cuevas-Parra, P. (2017). Children and young people's participation. An essential approach for ending violence against children. World Vision, <https://www.wvi.org/sites/default/files/WV-Children-and-Young-People-Participation-%20essential%20component%202017-09-11.pdf>)

Aktivnost 3: Kako osigurati prostor za participaciju

Prezentacija: Što je participativno akcijsko istraživanje – s ciljem razumijevanja koraka i načela te kako bi se objasnila njihova primjena u projektu

Radni list: Participativno akcijsko istraživanje

Participativno akcijsko istraživanje je proces u kojem istraživači (mladi lideri) i sudionici (mladi) surađuju kako bi razumjeli prednosti i izazove u svojoj zajednici, a zatim planirali te vodili projekt koji se temelji na snagama i rješava izazove u svrhu promicanja pozitivnih društvenih promjena. Kada završe s provedbom projekta, mogu razmotriti naučene lekcije kako bi nadolazeće aktivnosti/projekte dodatno unaprijedili.

Projekt predviđa grupne aktivnosti mladih (jedna grupa od minimalno 10 osoba) za razvijanje i organiziranje vlastitih intervencija/inicijativa usmjerenih na roditelje, nastavnike, vršnjake i/ili lokalnu zajednicu. Mladima u tom procesu podršku pružaju facilitatori/ce i treneri/ce, kao i roditelji koji će biti pozvani pridružiti im se na nekoliko sastanaka. Osmišljene inicijative ili intervencije mogu biti različiti u svom obliku, od živih knjižnica, društveno angažiranih kazališnih predstava do kratkih filmova, oslikanih zidova itd.. Mladi lideri će voditi i organizirati te sastanke s ciljem zajedničkog rada na razumijevanju snaga i izazova svakodnevnog života mladih, a zatim će planirati i provoditi projekte za promicanje pozitivnog ponašanja i ravnopravnosti spolova. Školska zajednica treba osigurati prostor i podržati osmišljene aktivnosti.

Postoji 5 faza u participativnom akcijskom istraživanju YouCreate: (1) Mapiranje, (2) Istraživanje, (3) Planiranje, (4) Kreativne aktivnosti, (5) Evaluacija.

1. Mapiranje: Ova faza uključuje izgradnju povjerenja s grupom mladih i promišljanje o tome kako bi zajednica izgledala kada bi umjetnost bila korištena za podržavanje dobrobiti mladih. Uključuje istraživanje zajednice i promišljanje o tome kako bi različite osobe, mjesta i stvari mogle podržati vaš projekt.

2. Istraživanje: Ova faza pomaže mladima saznati više o vlastitoj dobrobiti i sudjelovanju u umjetnosti te pomaže u osmišljanju ideja za kreativne aktivnosti.

3. Planiranje: Ova faza uključuje analizu rezultata Mapiranja i Istraživanja, suradnju s mladima u oblikovanju vizije blagostanja i pozitivnih društvenih promjena, u prepoznavanju ključnih izazova i osmišljanju ideja za njihovo rješavanje te u razvijanju svojih kreativnih aktivnosti.

4. Kreativne aktivnosti: Ova faza uključuje provođenje kreativnih aktivnosti.

5. Evaluacija: Ova faza uključuje proslavu završetka kreativnih aktivnosti, razgovor o rezultatima, iskustvima i naučenom.

Za više informacija:

https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/200325_tdh_youcreate_light.pdf

Dodatni izvori:

1. *Child participation assessment tool*, Council of Europe, March 2016, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806482d9>
2. *Listen – Act – Change Council of Europe Handbook on children’s participation For professionals working for and with children*, Council of Europe, October 2020, <https://rm.coe.int/publication-handbook-on-children-s-participation-eng/1680a14539>

5.3. MODUL 3: PODRŠKA KOLEGA

Sažetak modula: Modul razvija vještine odgojno-obrazovnog osoblja škole za identificiranje potrebnih preventivnih aktivnosti u slučaju nasilja, ali i za njihovo planiranje te provedbu (intervencije). Kako bi provedba bila uspješna, jedan od ključnih koraka je – promjena štetnih društvenih i rodni normi. Ovaj završni dio treninga objašnjava konkretne načine provedbe akcijskog plana i strategije za promjenu gore spomenutih normi koji će omogućiti sudionicima da razviju svoj vlastiti put do promjene. Važno je da ovaj modul uključuje promišljanje i razmjenu ideja što će omogućiti sudioniku da procijeni cjelokupni trening i kvalitetnije planira daljnje aktivnosti u školi.

Modul je prilagođen prema ACTIV-ovoj metodologiji treninga za nastavnike o rodno uvjetovanom nasilju³¹ i REVIS-ovom projektnom Priručniku o promjeni normi povezanih s nasiljem u školi.³²

Cilj: Razviti vještine za stvaranje škola po mjeri djece i promijeniti štetne društvene i rodne norme

Sudionici će steći znanje i vještine za:

- prevenciju nasilja u školi
- stvaranje sigurne škole i planiranje *Akcijskog plana za sigurnu školu*
- provedbu međusektorske intervencije

Što uključuje Modul 3: Podrška kolega	Trajanje
1. RADIONICA: Prevencija nasilja u školi	90 min.
Aktivnost 1: <i>Zaštita djece</i>	60 min.
Aktivnost 2: <i>Prevencija nasilja u školi</i>	30 min.
2. RADIONICA: Koraci za prevenciju rodno uvjetovanog nasilja u školi	90 min.
Aktivnost 1: <i>Nekoliko koraka za promjenu</i>	10 min.
Aktivnost 2: <i>Stvaranje sigurnog prostora</i>	40 min.
Aktivnost 3: <i>Razvoj i provedba akcijskog plana sigurne škole u suradnji s djecom</i>	40 min.
3. RADIONICA: Intervencije u slučaju nasilja u školi	90 min.

³¹ https://tdh.ro/en/activ-act-against-violence?fbclid=IwAR13QvPGT21LEI-tL6WSzIG98ItNysVfzE_1Rtw-KCe1rldEQd1VKqaituY

³² <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/shifting-norms-around-violence-schools-guide-trainers-and-facilitators-working-children-and-young-people>

Aktivnost 1: <i>Intervencije u slučaju nasilja – prepoznavanje najčešćih slučajeva nasilja i planiranje međusektorskih intervencija</i>	60 min.
Aktivnost 2: <i>Razmisli i podijeli</i>	30 min.

Materijali: projektor, Power Point prezentacije, samoljepivi papirići (ili bedževi), flipchart papiri, markeri

1. RADIONICA: PREVENCIJA NASILJA U ŠKOLI

Aktivnost 1: Zaštita djece

Istražiti što uistinu znači "zaštita djece"

Uputa: *Igranje uloga*

U početku oformite 4 tima, svaki od njih će dobiti zasebne i različite upute te neće znati kakve upute imaju drugi timovi.

Obrazložite pravila vježbe za svaki tim:

Tim 1: svatko će napuhati balon i zavezati ga za nogu (ispod koljena), bez razgovora s drugima unutar svoga ili bilo kojeg drugog tima.

Tim 2: kada kažete „Počni!“, sudionici bez upotrebe oštih predmeta moraju probušiti balone, bez razgovora s drugima.

Tim 3: kada kažete „Počni!“, sudionici moraju zaštititi balone od bušenja, bez razgovora s drugima.

Tim 4: kada kažete „Počni!“, sudionici mirno stoje i samo promatraju sve što se događa, bez razgovora s drugima.

Kada su svi timovi spremni, kaže se „Počni!“ i svaki tim izvršava zadanu uputu.

Savjeti za trenere/ice: *tijekom vježbe promatrajte reakcije sudionika, što se događa u prostoriji.*

Izveštaj o aktivnosti:

- *Kako se osjećate? Kako ste se osjećali tijekom vježbe?*
- *Što se dogodilo?*
- *Što ste primijetili?*
- *Koja su vaša razmišljanja?*
- *Što je potrebno učiniti kako bi se baloni zaštitili?*
- *Tko treba biti uključen? Kako? Kada? Gdje? Zašto postoji potreba da svi budu uključeni?*
- *S čime je ova vježba povezana?*
- *Kako možemo osnažiti djecu i odrasle da učinkovitije spriječe nasilje u školi?*

Savjeti za trenere/ice:

• *Rasprava o igranju uloga: potaknite svakog sudionika da iznese ono što je osjećao/promatrao/mislio iz pozicije uloge koju je igrao/la (počinitelj/ica nasilja, žrtva, svjedok/promatrač). Vjerojatno je da će sudionici spomenuti i ono što djeca osjećaju u situacijama nasilja. Ostavite vremena za razgovor o ovoj temi i da svatko kaže što želi.*

• *Ako ima dovoljno vremena i sudionici žele, predložite im da strategiju „zaštite balona“ primijene u praksi – vježba se ponavlja uz iste upute, ali primjenjuje se razmotrena strategija. Na kraju se ponovno analizira njihovo iskustvo: Kako je bilo? Kako su se osjećali? Jesu li uspjeli zaštititi sve balone? Je li igra trajala duže? Što mislite: kako su uspjeli/nisu uspjeli? Što bi moglo poboljšati ishod?*

Prezentacija i promišljanja

Radni list: Zaštita djece

Zaštita djece uključuje prevenciju i odgovor na iskorištavanje, zlostavljanje, zanemarivanje, štetne prakse i nasilje nad djecom. Sastavni je dio Konvencije o pravima djeteta i Ciljeva održivog razvoja. Zaštita djece je univerzalna: vrijedi za svu djecu u svijetu, od zemalja s niskim do zemalja s visokim prihodima. (<https://www.unicef.org/documents/child-protection-strategy>)

Politika zaštite djece opisuje:

- uspostavljene mjere kako bi zaštitili djecu
- pravila o ponašanju u izravnom radu s djecom
- kako zaštititi djecu od zlostavljanja i zanemarivanja
- kome prijaviti ako se pojave bilo kakve informacije ili sumnja na zlostavljanje/zanemarivanje
- kako na odgovarajući način reagirati na prepoznatu situaciju

Takva politika djeci/mladima i roditeljima daje korisne informacije o tome kako će se organizacija nositi sa situacijama u kojoj su djeca u riziku ili u opasnosti, kako zaposlenici postupaju u svakodnevnom radu i te pruža informacije o odgovornosti organizacije. Također štiti osoblje, uključujući volontere i pripravnike jasnim uputama i potrebnim koracima. Mora biti javno dostupna (na web stranici organizacije), jasno napisana i dostupna i moraju je podržavati svi zaposlenici i upravljačka struktura organizacije.

Razvoj i provedba politike

- politiku zaštite djece treba razviti zajedno s djecom – ili ih barem treba konzultirati – oni znaju što najbolje funkcionira za njih, a što ne;
- ne postoji jedinstvena politika zaštite djece koja odgovara svim slučajevima – svaka organizacija i projekt su različiti, stoga vaša politika mora odražavati te razlike. Inspirirajte se dobro napisanim dokumentima, nemojte ih samo kopirati;
- radite s ključnim osobljem u vašoj organizaciji kako biste bili sigurni da će kreirana politika biti relevantna i vjerodostojna;
- budite praktični – razmislite o tome što funkcionira u vašoj organizaciji i prvo se usredotočite na dobre prakse koje već postoje;
- uspostavite veze s ostalima koji rade u sustavu zaštite djece;
- imenujte osobe od povjerenja na različitim razinama, ne samo u upravljačkim tijelima;
- napravite verziju dokumenta prilagođenu djeci i stavite je na internet;
- kvalitetna politika zaštite djece ne treba nužno i biti dugačka;
- redovito revidirajte svoju politiku – zaštita djece nije jednokratan događaj, to je proces;
- politika zaštite djece nije samo dokument – njezina načela moraju biti sastavni dio kulture vaše organizacije i moraju ih primjenjivati svi zaposlenici.

Za više informacija: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/666497>

Aktivnost 2: Prevencija nasilja u školi

Razumjeti ulogu svakog aktera u sprječavanju nasilja u školi i identificirati aktivnosti prevencije nasilja u školi

Uputa: Rasprava - pokrenite razgovore sa sudionicima o konceptu prevencije kao takve te prevencije nasilja u školi.

Savjeti za trenere/ice: vodite rasprave, vodeći računa o sljedećim aspektima - što za njih znači prevencija, posebno prevencija nasilja u školi; kako misle da bi trebao izgledati uspješan model prevencije u školi; kako provoditi prevenciju (kada? gdje? kako? tko? koja je uloga svakog

pojedinačno? itd.); kada je prevencija u školi uspješna/manje uspješna; koji su nužni uvjeti za sprječavanje nasilja u školi.

Pružiti informacije o pojmu prevencije; uvjeti za sprječavanje nasilja u školi

Radni list: Prevencija nasilja u školi

Prevencija nasilja podrazumijeva zajednički rad svih uključenih aktera: djece, roditelja, nastavnika, lokalne zajednice, i uključuje niz politika, mjera i tehnika usmjerenih na smanjenje nasilja. Prevencija se smatra učinkovitom kada se osnažuje dijete, a istovremeno pruža sigurno, zaštitničko okruženje za njegov rast i razvoj.

Programi prevencije mogu biti učinkoviti kada:

- ustanova ima uspostavljena jasna pravila koja jamče sigurnost i za djecu/roditelje i za školsko osoblje. Dobro definirani propisi su pokazatelj stabilnosti, posebno kada su potrebne podrška i zaštita. Pravila su učinkovita kada su područja odgovornosti jasno definirana; kada ima mjesta za raspravu; kada je osigurana transparentnost unutar ustanove i izvan nje; kada pravila doprinose formiranju socijalnih vještina; kada postoji unutarnji/vanjski nadzor.
- prvenstveno su namijenjeni odraslima (roditeljima i stručnjacima) kako bi se stvorio prostor za uspješnije razumijevanje i pojašnjenje ključnih tema vezanih uz odgoj i obrazovanje djece. Samo dobro informirani i motivirani odrasli moći će pomoći djeci koja se nalaze u stresnim situacijama.
- preventivni programi su dugoročni, sporadične i nedosljedne preventivne aktivnosti su neučinkovite. Djeci su potrebni vrijeme, prostor i prilike da razumiju jedno drugo, da nauče kako se kontrolirati, kako rješavati svoje probleme itd.
- provode se na više razina, pri čemu se djeci, roditeljima i stručnjacima pristupa izravno na razini cijele ustanove/zajednice. Potrebno je sagledati sve postojeće resurse na svim razinama: osobnoj, institucionalnoj, u zajednici.
- nemojte počinjati odmah s problemima, oslanjajući se na kritiku i okrivljavanje, već naprotiv, potrebno je naglasiti pozitivne aspekte prosocijalnog života i njegove prednosti.
- ustanove su dobro pripremljene, s jasnim preventivnim konceptom koji zadovoljava potrebe djece.
- aktivnosti se provode kako za djecu koja čine nasilje tako i za djecu koja su izložena nasilju te za širu zajednicu.

Za više informacija: https://tdh.ro/en/activ-act-against-violence?fbclid=IwAR13QvPGT21LEI-tL6WSzIG98ItNysVfzE_1Rtw-KCe1rldEQd1VKqaituY

Dodatni izvori:

2. School-based violence prevention. A practical handbook, World Health Organization 2019
<https://www.unicef.org/media/58081/file/UNICEF-WHO-UNESCO-handbook-school-based-violence.pdf>
3. Writing safeguarding policies and procedures, NSPCC learning at:
<https://learning.nspcc.org.uk/safeguarding-child-protection/writing-a-safeguarding-policy-statement>

2. RADIONICA: KORACI ZA PREVENCIJU RODNO UVJETOVANOG NASILJA U ŠKOLI

Aktivnost 1: Nekoliko koraka za promjenu

Prezentacija i promišljanje

Radni list: Ako želimo promijeniti društvenu normu, nužno je slijediti nekoliko ključnih koraka:

1. Razmislite o društvenoj normi koju želite promijeniti i pokušajte ju izravno promijeniti.

● **Neke norme se mogu izravno promijeniti.** Na primjer, ako učenici ignoriraju vršnjačko nasilje jer misle da mnogi u tome sudjeluju i smatraju da je to u redu, možemo ih informirati o tome što njihovi vršnjaci rade ili ne rade (npr. većina mladih u našoj školi nikada nije zlostavljala druge), misle ili ne misle (npr. većina mladih misli da je zlostavljanje neprihvatljivo i da nije u redu). Pružanjem informacija koje su suprotne njihovim uvjerenjima o nekom problemu, možemo promijeniti društveno prihvaćena uvjerenja.

● **Surađujte s utjecajnim osobama ili onima koji imaju utjecaj na način razmišljanja ljudi.** Takve osobe mogu predložiti nove ideje grupi na način da mladi o istoj promisle prije što je odbace, a trenutak kada dovoljan broj ljudi usvoji ideju je trenutak kada dolazi do promjene društvenih normi. Uključite utjecajne osobe kako biste promovirali poruke o tome koliko je nasilje rasprostranjeno, koliko je mladih nasilju izloženo te distribuirajte navedene poruke što većem broju osoba.

● **Zagovaranje.** Izradite pravila ponašanja i izložite ih u školskim prostorijama.

● Jedan od načina da to učinite jest usredotočiti se na **promjenu društvenih očekivanja**, učinite navedene promjene javnima te stvorite nove norme ponašanja.

● **Dajte sve od sebe da utječete na razmišljanje ljudi** dajući im valjane informacije i pozivajući se na njihov osjećaj za pravdu.

2. Radite na promjeni stavova i uvjerenja kako biste promijenili društvenu normu koju želite promijeniti.

Ovom strategijom koja se temelji na zdravstvenim modelima, pokušavamo promijeniti stavove i uvjerenja informirajući ljude o štetnim učincima određenog ponašanja i prednostima izbjegavanja tog ponašanja. Na primjer, ako se ljudi uči da svakodnevno jedenje prerađene hrane nije zdrava navika, mogli bi promijeniti svoj stav i ponašanje prema konzumaciji takve hrane.

Ako dovoljno pojedinaca jedne društvene skupine promijeni svoj stav prema ponašanju (jedenje prerađene hrane), tada će se i norma početi mijenjati. Ovakav princip djeluje "odozdo prema gore", uključuje djecu i mlade iz cijele škole, te cjelokupno školsko osoblje, koordinirajući aktivnosti gdje god je to moguće.

3. Pokušajte promijeniti ponašanje kako biste promijenili društvene norme.

U ovom slučaju koristimo „strukturne intervencije“ kako bismo promijenili ponašanja ili stvorili okvir u kojem ih je više ili manje lako postići. Na primjer, ako nezdravu hranu učinite skupljom, ona postaje manje pristupačna. Ili, ako promijenite školsku politiku o zlostavljanju na internetu te uvedete jasne sankcije, javljat će se sve manje slučajeva u kojima će se nasilje događati a da počinitelji ne budu pozvani na odgovornost u okviru škole.

Na ovo možemo gledati na dva načina: možemo uvesti mjere kako bismo onemogućili visoku učestalost pojave nasilja, sankcionirali negativne postupke i/ili možemo osmisliti mjere koje podržavaju ili nagrađuju pozitivno ponašanje. Na primjer, jedna bi politika mogla propisivati posljedice za online zlostavljanje, a druga politika bi mogla pružiti resurse i prilike učenicima od kojih će imati korist u svrhu promjene, npr. od edukacije usmjerene na pozitivne obrasce, treninge s ciljem prevencije nasilja.

Jednom kad ljudi počnu vjerovati da je promjena u njihovom najboljem interesu i prime informacije iz vjerodostojnih izvora pa mogu razmišljati iz perspektive promjene, veća je vjerojatnost da će osjećati

(i pojedinačno i kolektivno) da je promjena u njihovom najboljem interesu. Suradnja stvara energiju i motivaciju te omogućuje da ljudi tada odrede alternativu i zajedno ih slijede.

4. Stvorite prosocijalne ili sigurne prostore.

Društvene norme utječu na ponašanje. One mogu biti pozitivne ili negativne. Slijedimo pravila jer želimo pridobiti naklonost svojih vršnjaka/kolega ili se bojimo što će oni misliti o nama ukoliko to ne učinimo. Društvene norme nastaju iz više razloga i na mnogo načina, ali su povezane s onima koji imaju moć utjecaja, kulturološkim uvjerenjima o rodu te činjeničnim uvjerenjima.

Stvorite siguran prostor u kojem se svi osjećaju dobrodošlo, a ne isključeno, marginalizirano ili zlostavljano. Stvorite prostor u kojem su svi dobrodošli, prihvaćeni, prepoznati i cijenjeni. Stvorite siguran prostor koji potiče i prepoznaje pozitivne društvene promjene ne jasno pokazuje nultu toleranciju na bilo kakav oblik nasilja.

5. Usredotočite se na ono što djeluje na promjenu ponašanja.

Neki autori smatraju da se ljude najbolje može potaknuti na promjenu ako odvojite vrijeme kako bi shvatili njihovu perspektivu i ono što koči njihovu promjenu. Jasno identificiranje prepreka je iznimno važno. Jednom kada ljudi kolektivno počnu vjerovati da je promjena u njihovom najboljem interesu i kada im se omogući pristup vjerodostojnim informacijama, kao i priliku da promisle o implikacijama promjene, veća je vjerojatnost da će kolektivno ali i pojedinačno osjećati da je promjena u njihovom najboljem interesu.

Za više informacija: P.S. Lilleston, L. Goldmann, R. K. Verma & J. McCleary-Sills (2017), *Understanding social norms and violence in childhood: theoretical underpinnings and strategies for intervention*, *Psychology, Health & Medicine*, <https://doi.org/10.1080/13548506.2016.1271954>

https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/Shifting%20Norms%20around%20VAC%20in%20Schools%20Guide-%20REVIS-FINAL%20Participant%20Version_3Aug2021.pdf

Aktivnost 2: Stvaranje sigurnog prostora

Uputa: Opisati potencijalne sigurne prostore (fizički, emocionalno, psihološki, društveno i duhovno) u našoj školi.

Materijali: Papir za ploču, markeri, bilo kakvi reciklirani predmeti u jednakom broju za 5 grupa (npr. rola toaletnog papira, plastelin, čaše, papirnati tanjur, posude, štapići, naljepnice), konac (61 cm za svaku grupu), ljepilo (x5), škare (x5), selotejp (30 cm za svaku grupu)

Pitajte sudionike: Koji se koraci mogu poduzeti u učionicama i u školi kako bi se stvorio sigurniji prostor?

Podijelite sudionike u grupe. Osigurajte svakoj grupi 7 – 10 recikliranih predmeta, škare, konopac, ljepilo i selotejp.

Recite svakoj grupi da imaju 20 minuta da s materijalima naprave konstrukciju koja će predstavljati sigurnu učionicu. Zamolite ih da imenuju svoju učionicu.

Pazite da prilikom imenovanja učionice odaberu ime s pozitivnom konotacijom. Neka razmisle o sljedećem: „Koji su bitni elementi neophodni za sigurnu učionicu? Kako mladi i odrasli u razredu sprječavaju i reagiraju na nasilje? Koji su resursi dostupni (npr. kutija za savjete o zaštiti djece; popis sigurnih mjesta za prijavu i koga kontaktirati)?”

Nakon 20 minuta, zamolite svaku grupu da u 3-5 minuta zapiše neke od najvažnijih dijelova svoje učionice na list papira.

Nakon 5 minuta, okupite sve grupe i neka svaka grupa razgleda “galeriju” i raspravlja o svakoj od izrađenih konstrukcija učionice.

Nakon što grupe obiđu sve konstrukcije, okupite ih u krug, koristeći sljedeća pitanja:

- Koje ideje biste voljeli vidjeti primijenjene u svojim učionicama?

- Koje su bile sličnosti, a koje razlike između učionica?
- Što možemo učiniti da ove sigurne učionice postanu stvarnost?
- Koje resurse već imamo za ostvarivanje ovoga?
- Kome bismo se u našoj školi i izvan naše škole mogli obratiti za pomoć?
- Obavijestite sudionike da će na sljedećoj radionici izraditi Akcijski plan za sigurnu školu, pa ih potaknite da nastave razmišljati o tome koje bi ideje željeli primijeniti.

Aktivnost 3: Razvoj akcijskog plana sigurne škole

Uputa: Razvijanje akcijskog plana sigurne škole za rješavanje štetnih društvenih normi. Mladi će raditi u istim grupama kao i u prethodnoj radionici, a zatim će izvještaj o rezultatu napisati u sljedećoj

	Ponašanja ili reakcije koje omogućavaju ili potiču rodno uvjetovano nasilje u našoj školi	Što treba učiniti kako bi se smanjila	Čimbenici koji mogu utjecati na primjenu politike protiv nasilja u školi
Učenici			
Nastavnici			
Uprava			
Zajednica			

Dodatni izvori:

1. *Shifting social norms to tackle violence against women and girls (VAWG)*, https://www.oecd.org/dac/gender-development/VAWG%20HELPDESK_DFIG%20GUIDANCE%20NOTE_SOCIAL%20NORMS_JAN%202016.pdf
2. *Ending School-Related Gender-Based Violence A Series of Thematic Briefs, United Nations Girls' Education Initiative, UNGEI, 2019*, <https://www.ungei.org/sites/default/files/2020-09/Ending-school-related-gender-based-violence-a-series-of-thematic-briefs-2019-eng.pdf>

3. RADIONICA: INTERVENCIJE U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Aktivnost 1: Intervencije u slučaju nasilja

Identificirati najčešće oblike nasilja i planirati međusektorske intervencije

Uputa: Grupni rad za identifikaciju i planiranje intervencija

Zajedno sa sudionicima navedite najčešće slučajeve nasilja među mladima i odaberite slučaj za analizu. Sudionici formiraju 2-3 tima i potiče ih se da u 30 minuta osmisle shemu potrebne intervencije kako bi se što učinkovitije zaštitilo dijete. Svaka faza neka bude napisana na listu A4 formata te neka budu prikazane veze između faza i institucija iz različitih sektora.

Jedan tim će predstaviti rezultate svoje grupe, a ostali timovi će ih dopuniti elementima koji nisu navedeni. Zatim će se analizirati svaka faza, a trener/ica će dati dodatne informacije ako je to potrebno.

Savjeti za trenere/ice:

- Kada dajete dodatne informacije, potrebno ih je povezati s nacionalnim zakonodavnim okvirom;

Prezentacija i promišljanje

Radni list: Multidisciplinarni mehanizam koordinacije (u daljnjem tekstu „Mehanizam koordinacije“) u Bugarskoj

Ovaj mehanizam, koji djeluje na općinskoj razini, zahtijeva sazivanje multidisciplinarnog sastanka u roku od 24 sata, kao odgovor na svaku prijavu nasilja nad djetetom. Nakon usvajanja Zakona o socijalnom radu, Zakon o zaštiti djece je izmijenjen i dopunjen Mehanizmom koordinacije u slučaju nasilja te je propisano osnivanje multidisciplinarnog tima za pružanje zaštite djetetu u opasnosti ili žrtvi nasilja ili iskorištavanja.

Tim mora uključivati socijalnog radnika iz Odjela za zaštitu djece, koji je zadužen za istraživanje dojava i koji mora obavijestiti članove multidisciplinarnog tima u roku od 24 sata te odrediti datum i vrijeme sastanka. Multidisciplinarni tim uključuje predstavnike lokalne uprave i predstavnike područnog odjela Ministarstva unutarnjih poslova. Ovisno o slučaju, tim može uključivati i predstavnike Ministarstva zdravstva, djetetovog liječnika obiteljske medicine ili predstavnika nadležnog bolničkog odjela; predstavnike Ministarstva znanosti i obrazovanja, ravnatelja djetetove škole i djetetovog nastavnika; predstavnika Povjerenstva za suzbijanje maloljetničke delinkvencije; područnog suca ili područnog državnog odvjetnika; stručnjaka iz relevantne socijalne službe ili voditelja socijalne službe za dom ako je primjenjivo.

Općinski načelnik podržava koordinaciju aktivnosti multidisciplinarnog tima. Multidisciplinarni tim razvija akcijski plan za zaštitu djeteta ili prevenciju nasilja, navodeći zdravstvene, socijalne i obrazovne usluge potrebne za uspješnu i potpunu zaštitu djeteta.

Za više informacija: UNICEF (2020.) Study on Violence against Children in Bulgaria <https://www.unicef.org/bulgaria/media/10841/file/BGR-VAC-Research-volume-2.pdf>

Aktivnost 2: Razmisli i podijeli

Razmišljanje o prednostima, izazovima i novim idejama s radionice

Uputa: Ruža, trn i pupoljak (prilagođeno iz Currie, et al., 2019.)

Prije početka aktivnosti uzmite papir u 3 različite boje i prije aktivnosti izrežite „ruže“, „trnje“ i „pupoljke“. Neka budu dovoljno veliki da se na njih mogu pisati ideje.

Tijekom aktivnosti: Ova aktivnost će vas voditi kroz sljedeće korake:

A) ŠTO: Sažmite svoje uspjehe, izazove i ključne spoznaje s radionice u nekoliko ključnih poruka.

B) TKO: Odlučite tko treba čuti ove ključne poruke.

C) KAKO / GDJE / KADA: Isplanirajte najbolju kreativnu metodu za dijeljenje ovih ključnih poruka, ne zaboravite i raspravu/dogovor o sljedećim koracima.

4. PODIJELI!

A) ŠTO: Sažmite svoje uspjehe, izazove i spoznaje s radionice u nekoliko ključnih poruka

1. Objasnite da će istraživati 3 kategorije kroz metaforu ruže - uspjehe (ruže), izazove (trnje) i ključne spoznaje (pupoljci). Aktivnost je opisana u nastavku kao aktivnost rezanja papira, ali je možete provoditi i kroz dramu, pjesmu, poeziju ili neki drugi oblik umjetnosti po vašem izboru.

2. Uzmite flipchart papir i izrežite grm ruže - samo nekoliko grana koje izviruju iz zemlje. Kao grupa, dodavat ćete ruže (uspjehe), trnje (izazove) i pupoljke (spoznaje) uz kratak pisani opis svakog od elemenata.

3. Pitanja za svaku kategoriju su sljedeća: RUŽE – Uspjeh: Što je prošlo dobro? Na koja ste postignuća vaše grupe najviše ponosni? TRNJE – Izazovi: S kojim ste se izazovima susretali na putu? Što ste učinili kako biste se pokušali nositi s tim izazovima? PUPOLJCI – Spoznaje: Što ste naučili na ovom treningu? Što biste sljedeći put učinili drugačije? Kako biste sljedeći put mogli prevenirati potencijalne izazove i

kako biste se nosili s njima? Koje su se prilike pojavile tijekom treninga? Koje je mogućnosti potrebno poticati i njegovati?

4. Nakon što promislite o svim svojim ružama, trnju i pupoljcima, sažite ih u ključne poruke koje možete podijeliti sa svojom školom i zajednicom.

B) TKO: Odlučite tko treba čuti ove ključne poruke.

Radite zajedno kao grupa kako biste istražili s kime želite podijeliti što ste naučili. Tko bi mogao imati koristi i/ili želi naučiti više? Kako informacije mogu utjecati na donošenje budućih odluka?

5. Tko bi imao koristi od ovih informacija?

6. Kome su ove informacije potrebne za rad s mladima?

C) KAKO / GDJE / KADA: Isplanirajte najbolju kreativnu metodu za dijeljenje ovih ključnih poruka, uključujući forum za raspravu o sljedećim koracima.

1. Koji je najbolji format za dijeljenje ključnih poruka (pisanim putem, osobno, kreativne aktivnosti)?

2. Koje bismo kreativne metode mogli koristiti za dijeljenje ovih informacija?

3. Postoje li školski sastanci na kojima biste mogli sudjelovati i izložiti svoje naučene lekcije?

4. Postoje li online zajednice koje bi bile zainteresirane za učenje o nekim akcijama koje ste poduzeli u svojim školama?

5. Analizirajte svoje različite publike i zapitajte se: „Hoćemo li morati razviti nekoliko različitih metoda dijeljenja informacija kako bismo dosegli svaku publiku na učinkovit način?“

Dodatni izvori:

- 1. Multiplier Collaboration Prevention Tool, <https://www.who.int/docs/default-source/documents/child-maltreatment/collaboration-multiplier-tool.pdf>*
- 2. Protocol on the procedure in case of abuse and neglect of children Croatia [https://mup.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/red_button//PROTOCOL%20ON%20THE%20PROCEDURE%20IN%20CASE%20OF%20ABUSE%20AND%20NEGLECT%20OF%20CHILDREN%20\(2\).pdf](https://mup.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/red_button//PROTOCOL%20ON%20THE%20PROCEDURE%20IN%20CASE%20OF%20ABUSE%20AND%20NEGLECT%20OF%20CHILDREN%20(2).pdf)*
- 3. Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului. https://mecc.gov.md/sites/default/files/procedura_de_organizare_institutionala_si_de_interventie_a_lucratorilor_institutiilor_de_invatamant_in_cazurile_de_abuz_neglijare_exploatare_trafic_al_copilului.pdf*

6. PRIRUČNIK ZA UČENIKE

Priručnik za učenike sastoji se od 3 modula:

- Razvoj sigurnog školskog okruženja
- Društvene i rodne norme
- Koraci za organiziranje aktivnosti mladih.

Svaki modul ima sažetak koji objašnjava teme, ciljeve i očekivane rezultate. Opis modula pruža informacije o rasporedu, temama dvije ili četiri radionice (ukupno 10 radionica, 16 sati), vremenu trajanja i materijalima. Radionice uključuju niz predloženih aktivnosti za trenere, upute, radne listove i dodatne informacije. Sadržani su komentari o primjerenosti predloženih aktivnosti s obzirom na dob. Svaki modul ima obrazac za povratne informacije (Prilog 7.1) pomoću kojeg se mjeri zadovoljstvo djece, kao i promjene u njihovom znanju.

Treneri/ce mogu koristiti aktivnosti ili odabrati druge koje su prikladnije za grupu i koristiti dodatne aktivnosti za probijanje leda kako bi pomogli sudionicima da se upoznaju, igre za podizanje energije i motiviranje sudionika i vježbe koje pomažu sudionicima da promisle o problemima i mogu pomoći u rješavanju problema. Treneri/ce mogu prilagoditi vrijeme provedbe aktivnosti ovisno o specifičnostima i dobi sudionika. Osim toga, mogu napraviti prezentacije u Power Pointu i pripremiti brošure koje mogu pomoći u primjeni strategija učenja.

6.1. MODUL: 1 RAZVOJ SIGURNOG ŠKOLSKOG OKRUŽENJA

Sažetak modula: Modul stavlja trening u kontekst projekta i predstavlja cijeli program i pristup. Pruža pozadinske informacije o treningu, uvodi ključne ideje i daje sudionicima priliku da ih zajednički istražuju. Ovaj modul usmjeren je na povezivanje grupe i omogućavanje razumijevanja glavnih pojmova. Glavne radionice odnose se na timski rad i istovremeno razumijevanje pojma dječjih prava te škole po mjeri djeteta. Ideja je utvrditi koliko je škola prilagođena djeci i potaknuti razmišljanje o promjenama u školskom okruženju.

Modul je prilagođen prema ACTIV-ovom CAB-u.³³

Cilj: Pružiti mladim liderima znanje i vještine za timski rad, razumijevanje dječjih prava i mijenjanje školskog okruženja

Sudionici će steći znanje i vještine za:

- Rad u timu
- Prepoznavanje dječjih prava
- Razumijevanje koncepta škole po mjeri djeteta
- Postat će svjesni potrebe za promjenom školskog okruženja

Što uključuje Modul 1: Razvoj sigurnog školskog okruženja	Trajanje
1. RADIONICA: Jačanje tima	90 min.
Aktivnost 1 <i>Uvod</i>	10 min.
Aktivnost 2: <i>Ljudski bingo</i>	40 min.
Aktivnost 3: <i>Ugovor u vašim rukama</i>	40 min.
2. RADIONICA: Zajednički rad	90 min.
Aktivnost 1: <i>Grupno crtanje</i>	90 min.
3. RADIONICA: Dječja prava	90 min.

³³ https://www.tdh.ro/sites/default/files/2022-09/Metodologie%20Child%20Advisory%20Board%20-%20ACTIV_.pdf

Aktivnost 1: Koncept dječjih prava	30 min.
Aktivnost 2: Zaštita dječjih prava	60 min.
4. RADIONICA: Škola po mjeri djeteta	90 min.
Aktivnost 1: Škola po mjeri djeteta	60 min.
Aktivnost 2: Mjerenje školske klime	30 min.

Materijali: projektor, Power Point prezentacije, samoljepljivi papirići, flipchart, markeri, listovi A4 formata, bojice, ljepljivo i škare.

1. RADIONICA: JAČANJE TIMA

Aktivnost 1: Uvod

Dobrodošlica, administrativni detalji, opći aspekti projekta

Uputa: Predstavite trenera/icu i pozdravite sudionike. Objasnite kontekst treninga i glavne ciljeve. Dok objašnjavate kontekst, možete se pozvati na participaciju mladih u osiguravanju prijateljskog školskog okruženja. Projekt predviđa organiziranje grupnih aktivnosti s mladima (1 grupa od minimalno 10 osoba/po školi) kako bi razvili i organizirali vlastite intervencije/inicijative usmjerene prema njihovim roditeljima ili nastavnicima, vršnjacima i lokalnoj zajednici. Mladima će u tom procesu podršku pružiti facilitatori/ce i treneri/ce, kao i roditelji koji će biti pozvani pridružiti im se na nekoliko sastanaka. Inicijative koje vode djeca imat će različite oblike, od živih knjižnica, kazališnih predstava do kratkih filmova i oslikanih zidova. Mladi lideri će voditi ove sastanke i organizirati će ih s ciljem zajedničkog rada na razumijevanju prednosti i izazova svakodnevnog života mladih, a zatim će planirati i provoditi projekte za promicanje pozitivnog ponašanja i ravnopravnosti spolova.

Aktivnost 2: Ljudski bingo

Predstavite se i povežite se jedni s drugima

Uputa: Ljudski bingo:

Dajte svakom sudioniku tablicu s tvrdnjama:

PRONAĐI NEKOGA TKO...

PRONAĐI DRUGU OSOBU ZA SVAKU TVRDNJU.

MOŽEŠ LI OSVOJITI BINGO?

Slomio/la je kost.	Bio/la je izvan zemlje.	Posjetio/la je nacionalni park ovog ljeta.	Ima mlađu sestru.	Ima ljubimca koji nije pas ili mačka.
Može svirati neki glazbeni instrument.	Ima isti broj cipela kao ti.	Govori dva jezika.	Omiljena hrana mu/joj je pizza.	Ljevoruk/a je.
Rođen/a je istog mjeseca kad i ti.	Ima starijeg brata.	Ima probušene uši.	Omiljena boja mu/je crvena.	Voli jesti sushi.
Ima obojanu kosu.	Bio/bila je na vlak u smrti.	Bio/bila je na prosvjedu.	Može saviti jezik.	Može napraviti zvijezdu.

Objasnite sudionicima da će nakon signala „POČNI“ početi tražiti informacije. U svaki kvadrat upisat će ime osobe koja odgovara tvrdnji koja je tamo napisana. U tu svrhu će mogu komunicirati i pitati druge odgovaraju li karakteristikama na listu.

Obavijestite ih da se ime svake osobe može unijeti samo jednom.

Naglasak će biti na brzini, pa će onaj tko prvi ispuni obrazac viknuti „Bingo“ i tada potraga završava.

- Preporučuje se popis prilagoditi skupini, tako da se u njega uključe obilježja koja odgovaraju skupini.

- Ako na popisu ima više tvrdnji nego sudionika, možete promijeniti zadatak. Na primjer, mogu tražiti osobe za tvrdnje po dijagonali.

Razgovor o aktivnosti

1. Kako se osjećate?
2. Koje ste zanimljive informacije otkrili?

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, tvrdnje za Bingo se mogu prilagoditi.

Aktivnost 3: „Ugovor u vašim rukama“

Izradite i dogovorite pravila grupe

Uputa: Pravila grupe

Prvi dio

1. Predložite sudionicima pravila/smjernice koje će olakšati grupne aktivnosti. I to je najbolji dio ovih pravila – činjenica da su već u njihovim rukama.
2. Pokažite sudionicima svoju ruku i objasnite značenje svakog prsta: Radni list **Ugovor u vašim rukama**.
3. Pitajte sudionike žele li promijeniti neka od prethodno objašnjenih pravila što bi još više pomoglo timskom radu, a uz zajednički dogovor možete napraviti tu promjenu.

Drugi dio

1. Neka sudionici sjednu oko stola prekrivenog papirom;
2. Pobrinite se da da svima budu dostupne različite boje;
3. Za početak će svaki sudionik nacrtati svoje inicijale olovkom u boji, tako da su što veći i dodiruju rubove papira. Inicijali će se preklapati, stvarajući tako apstraktni crtež;
4. Sudionici će obojiti svoje dlanove bojom i staviti ih preko svojih inicijala. Pobrinite se da svatko ima pristup vlažnim maramicama kojima će nakon toga obrisati ruke;
5. U početku se radi samostalno i u tišini (svi se moraju koncentrirati na aktivnost);
6. Nakon određenog vremena, u sljedećoj fazi, sudionici će dodati detalje i elemente za koje misle da karakteriziraju njihov tim;
7. Kada je crtež gotov, svaki sudionik može napisati na komad papira naslov ili riječ koja mu pada na pamet s obzirom na ono što vidi u crtežu. Na kraju će se prikupiti svi pisani prijedlozi i sastaviti tekst koji će koristiti te riječi ili fraze.

Savjeti za trenere/ice:

Zajedničkim aktivnostima prethodit će rasprava. Pisanje inicijala i stavljanje dlanova na papir omogućit će sudionicima da ostave svoj trag i izraze svoju individualnost unutar tima.

Ova dihotomija pojedinca koji se individualno izražava, ali u isto vrijeme stvara odnose s drugima osjetit će se tijekom cijele aktivnosti. Cijeli proces naglašava dva specifična momenta procesa socijalizacije – samopotvrđivanje unutar grupe i stvaranje odnosa koji predstavljaju osnovu suradnje. Drugi važan aspekt je pronalaženje rješenja kako bi se proširile mogućnosti. Neki se tijekom ove vježbe osjećaju vrlo dobro, drugi lošije. Važno je zapažati ponašanja i razgovarati o tim trenucima tijekom povratne informacije.

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, može se provesti samo Prvi dio.

Radni list: Ugovor u vašim rukama

Želimo razmotriti neka jednostavna očekivanja koja će – ako se poštuju – svakome od nas omogućiti najbolje moguće iskustvo u našem timu. Postoje neke smjernice/pravila za učinkovit rad našeg tima i osiguravanje prijateljske i otvorene atmosfere. **To je ugovor u našim rukama.**

Ne brinite, to nije trik – to su samo smjernice koje svatko može slijediti, smjernice koje će nas voditi ka tome da postanemo odličan tim. Znete li koji je najbolji dio ovih pravila? Sve je već u našim rukama.

MALI PRST: SIGURNOST

Mali prst je najranjiviji. Nije tako jak ili spretan kao ostali prsti, ali bez njega se mnogo teže koristiti rukama. Možda ne shvaćate, ali drugi prsti su uvijek tu da ga zaštite. S tim na umu, mali prst nas podsjeća da uvijek brinemo o sigurnosti i uvijek radimo na tome da stvari budu sigurne. Sigurnost nije samo fizička, iako je vrlo važna. Emocionalna sigurnost svima nam je jednako važna kao i fizička sigurnost – želimo nastojati stvoriti okruženje u kojem se svaki član grupe osjeća ugodno i sigurno. Što za vas znači sigurnost?

PRSTENJAK: OBVEZIVANJE

Ljudi u mnogim kulturama na ovom prstu tradicionalno nose svoje vjenčano prstenje. Prsten se nosi kao simbol predanosti partneru, a predanost je ono što ovdje želimo naglasiti. Pridruživši se ovoj grupi, obvezujete se ostalim članovima grupe. Obvezujete se da postanete koristan član grupe, čak i u teškim vremenima. Također se obvezujete da ćete sudjelovati u nečemu što vam može omogućiti rast. Što vama znači obvezivanje?

SREDNJI PRST – POŠTOVANJE

U mnogim kulturama pokazati nekome srednji prst ozbiljan je znak nepoštovanja! Ovaj treći prst nas podsjeća koliko je važno poštovanje u grupi. Kako biste izvukli najviše iz ovog iskustva, morate se s poštovanjem odnositi prema drugim članovima grupe, čak i ako su njihove ideje, osobnosti, tijela, obitelji i/ili kultura drugačiji od vaših. Morate poštovati sebe održavajući svoje tijelo zdravim, a svoj um fokusiranim na aktivnosti i zabavu. I poštuju vlastitu inteligenciju i ideje – ako imate ideju za koju mislite da će možda pomoći grupi, podijelite ju! Također je važno poštovati vođe grupe, oni daju svoje vrijeme kako bi vam pomogli da postanete najbolja verzija sebe koja možete biti. Što za vas znači poštovanje?

KAŽIPRST – ODGOVORNOST

Kažiprst je prst kojim mnogi ljudi širom svijeta pokazuju u nešto ili nekoga. Usmjerite kažiprst prema sebi. Osoba u koju sada upirete prstom – vi – je najodgovornija za vas! Kada ste u grupi, odgovarate za sebe. To znači da odgovarate grupi za ono što kažete i učinite. Sada uperite kažiprst u nekog drugog. Pogledajte svoju ruku... koliko prstiju sada upire u vas? Vjerojatno su ostala tri, kao na dlanu, upućena vama. To pokazuje da će cijela grupa imati koristi ako je svatko od nas odgovoran za ono što govori i čini. Što za vas znači odgovornost?

PALAC: ZABAVA

Za nas, palac gore znači da je u redu zabaviti se! Zabava je toliko važna da je postala jedno od naših pravila, odmah iza sigurnosti i poštovanja. Želimo da svaki puta u grupu dođete s pozitivnim stavom. Ako vam je teško biti pozitivan/na, dopustite nekome od članova grupe da vas razveseli. Upamtite, zabava često može pomoći u tome da se neugodni osjećaji promijene. Čak i ako vam je unutar grupe neugodno, usmjeravanje na ono što je pozitivno može nam pomoći u prevladati izazove i uživati u uspjehu. Što za vas znači pozitivan stav?

Prilagođeno prema Facilitators manual guidelines to enhance child participation and work with youth on child advisory boards; nastalom u okviru projekta **Away**, 2018., <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/facilitators-manual>

2. RADIONICA: ZAJEDNIČKI RAD

Aktivnost 1: Grupno crtanje

Neka sudionici rade zajedno

Uputa: Grupno crtanje

Podijelite svoju sudionike u timove od troje.

Svaka osoba u timu ima jednu od sljedećih uloga:

- *Crtač. Crtač pokušava reproducirati unaprijed nacrtani crtež koji ne može vidjeti. Prima upute od govornika. Stoji leđima okrenut/a govorniku i promatraču i ne smije govoriti.*
- *Govornik. Govornik opisuje crtež crtaču, a pri tome ne vidi crtež. Može ispitivati promatrače. Ne smije koristiti geste rukama.*
- *Promatrač. Promatrač vidi crtež. Međutim, nije mu/joj dopušteno razgovarati i mora neverbalno komunicirati s govornikom. Osim toga, ne smije crtati crtež u zraku niti koristiti geste rukama.*

Napomena: Ova se vježba može uspješno koristiti za različite dobne skupine djece.

Dodatni izvori:

- *100 ways to energise groups: Games to use in workshops, meetings and the community*
<https://www.ndi.org/sites/default/files/Energisers.pdf>

3. RADIONICA: DJEČJA PRAVA

Aktivnost 1: Koncept dječjih prava

Putovanje u svijet dječjih prava

Uputa: Putovanje

Djecu podijelite u grupe od 3-4 pomoću različitih metoda: izvade jedan slatkiš iz vrećice, a zatim se podijele u grupe prema boji omota slatkiša; slaganjem 3 ili 4 jednostavne slagalice (od 4 komada) na način da svako izvuče dio slagalice, zatim traži kolege iz razreda s dijelovima kojima odgovara njegov dio; izvlačenjem plastičnih čepova raznih boja iz vrećice, zatim spajanjem grupa prema bojama; izvlačenjem papirića sa životinjama, likovima ili stvarima, na primjer jabuke-kruške-orasi-lješnjaci.

Napomena: Odabir metode ovisi o dobi djece

Uvodni dio: facilitator/ica govori djeci da će krenuti na putovanje u stvarni svijet, gdje će otkriti prava djeteta. U početku se pobrinite da znaju što dijete znači u smislu definicije UN-a: „svaka osoba mlađa od 18 godina“. Možete im reći da, iako različite kulture propisuju punoljetnost za različite godine (možete im dati primjere), UN je definirao dijete kao „svaku osobu mlađu od 18 godina“ kako bi osigurao da odrasli uzdržavaju djecu diljem svijeta u skladu s njihovim posebnostima, njihovim razvojem, a ne kulturom područja. Na ovo putovanje djeca će sa sobom ponijeti ruksak sa svime što im je potrebno tijekom putovanja.

Svaka grupa dobiva torbu/ruksak u kojoj su kartice s pravima djece. Svako pravo djeteta, kako je navedeno u Konvenciji o pravima djeteta, napisano je na zasebnoj kartici.

Sudionike se zamoli da pažljivo pročitaju kartice i rasprave na što se koja kartica odnosi (eventualno navodeći primjere kako bi drugi bolje razumjeli). Za ovu aktivnost izdvojite 10-15 minuta.

Zatim im opišete da je put težak. Moraju su se popeti na brdo i ne mogu nositi cijeli ruksak, pa se od njih traži da izbace 5 kartica. Imaju 5 minuta da se dogovore kojih će se kartica odreći.

Krenite u obilazak prostorije, pri čemu će svaka grupa objasniti kojih su se kartica odrekli i zašto.

Zatim im opišete da sunce jako prži, penju se već nekoliko sati i još su umorniji. Zamolite ih da predaju još 5 kartica. Dajte im 5 minuta za raspravu, a zatim ponovno krenite u obilazak po grupama.

Nakon toga im opišete da se spustila noć, da je hladno i da nemaju čime ložiti vatru te da se odreknu još kartica. Obiđite prostoriju po grupama kao i prije.

Kad se vrate s puta, moraju platiti „carinu“. Vi im nasumce ili namjerno uzmete koju karticu više. Jednoj grupi ostavite jedno pravo, drugoj grupi 2-3 prava, a trećoj grupi uopće ne naplatite „carinu“.

U ovom je trenutku svakoj grupi ostalo samo jedno pravo (najviše 3). Zamolite ih da kažu što misle o pravu koje im je ostalo, a zatim pokrenite raspravu o tome kako su (emocionalno) doživjeli vježbu.

- *Kako su se osjećali kada su se morali odreći svojih prava?*
- *Kada je bilo teže? Prvi put? Drugi? Treći put ili kada im je jednostavno netko kome su trebali vjerovati (odrasla osoba) oduzeo prava?*
- *Kako su se osjećali kad su vidjeli da im je ostalo samo jedno pravo?*
- *Za koja prava, među onima na karticama, smatraju da se poštuju, a koja ne?*
- *Tko se mora boriti za svoja prava?*
- *Što mogu učiniti da zašтите svoja prava?*
- *Što mogu učiniti kada vide da se u njihovoj blizini prava djeteta krše?*
- *Na koji način misle da mogu pridobiti odrasle za saveznike?*

Nastavite s pružanjem drugih informacija: koliko su važna SVA prava te da se trebamo boriti da se u cijelom svijetu poštuju dječja prava. Naglasite da društvo u kojem se poštuju prava jedne skupine djece, ali ne i prava druge nije pravedno društvo, već društvo u kojem se u svakom trenutku poštuju prava sve djece. Zato je važno da se svi borimo da se poštuju SVA prava SVE djece.

Vježbu završite zajedničkim posterom koji su izradila djeca. Naziv plakata: RUKA POMOĆI. Na A4 papiru svatko treba nacrtati obris svoje ruke, zatim na svakom prstu napisati osobu kojoj se može obratiti kada ustanovi da se njemu ili nekom drugom djetetu oko njega krši neko pravo. Dobro je da svako dijete što konkretnije napiše ime onoga na koga se oslanjaju. Svrha ove završne vježbe je završiti u optimističnom tonu, tako da djeca napuste aktivnost s mišlju da mogu i moraju nešto učiniti kada je pravo povrijeđeno, a ne s mišlju da je svijet loše mjesto, gdje ti se krše prava i ne možeš ništa, jer sve ovisi o tome što drugi rade, a ne o tebi.

Radni list: Dječja prava

Članak 1. Svatko mlađi od 18 godina ima ova prava.

Članak 2. Svako dijete ima ova prava, bez obzira na to tko je, gdje živi, čime mu se roditelji bave, kojim jezikom govori, koje je vjere, je li dječak ili djevojčica, iz koje kulture potječe, ima li neku teškoću u razvoju, je li bogato ili siromašno. Niti prema jednom djetetu ne smije se postupati nepravedno iz bilo kojeg razloga.

Članak 3. Svi odrasli trebaju postupati onako kako je najbolje za tebe. Kada odrasli donose odluke, trebaju misliti na to kako će njihove odluke utjecati na djecu.

Članak 4. Država ima odgovornost osigurati zaštitu tvojih prava. Mora pomoći tvojoj obitelji da zaštititi tvoja prava i stvori okolinu u kojoj možeš rasti i razviti svoje sposobnosti i talente.

Članak 5. Tvoja obitelj ima odgovornost pomoći ti da naučiš ostvarivati svoja prava te osigurati njihovu zaštitu.

Članak 6. Imaš pravo na život.

Članak 7. Imaš pravo na ime, a to treba biti službeno priznato od vlade. Imaš pravo na državljanstvo.

Članak 8. Imaš pravo na identitet – službeni zapis tko jesi. Nitko ti to ne smije oduzeti.

Članak 9. Imaš pravo živjeti sa svojim roditeljima/roditeljem, osim ako je to loše za tebe. Imaš pravo živjeti s obitelji koja se brine za tebe.

Članak 10. Ako ne živiš u istoj zemlji kao tvoji roditelji, imate pravo biti zajedno na istome mjestu.

Članak 11. Imaš pravo na zaštitu od otmice.

Članak 12. Imaš pravo izraziti svoje mišljenje, a odrasli ga trebaju poslušati i ozbiljno razmotriti.

Članak 13. Imaš pravo saznavati različite stvari i dijeliti svoje mišljenje s drugima, kroz priču, crtež, pisanje ili na bilo koji drugi način koji nije štetan ili uvredljiv za druge ljude.

Članak 14. Imaš pravo izabrati vlastitu vjeroispovijest i vjerovanja. Roditelji ti trebaju pomoći odlučiti o onome što je ispravno, a što krivo, i što je najbolje za tebe.

Članak 15. Imaš pravo izabrati svoje prijatelje, pridružiti se grupi ili okupiti grupu, dok god to ne šteti drugima.

Članak 16. Imaš pravo na privatnost. Pravo na život.

Članak 17. Imaš pravo s radija, iz novina, knjiga, računala i drugih izvora saznati informacije koje su važne za tvoju dobrobit. Odrasli se trebaju pobrinuti da informacije koje dobivaš nisu štetne i pomoći ti u pronalaženju i razumijevanju informacija koje trebaš.

Članak 18. Imaš pravo da te odgajaju tvoji roditelji (ako je moguće).

Članak 19. Imaš pravo na zaštitu od nanošenja boli i lošeg postupanja, tjelesnog ili psihičkog.

Članak 20. Imaš pravo na posebnu skrb i pomoć ako ne možeš živjeti sa svojim roditeljima.

Članak 21. Imaš pravo na skrb i zaštitu ako si posvojen/a ili udomljen/a.

Članak 22. Imaš pravo na posebnu zaštitu i pomoć ako si prognanik/prognanica (ako su te prisilili da napustiš svoj dom i živiš u drugoj zemlji), kao i sva prava iz ove Konvencije.

Članak 23. Ako imaš neku teškoću u razvoju, imaš pravo na obrazovanje uz dodatnu podršku i skrb, kao i sva prava iz ove Konvencije, tako da možeš živjeti punim životom.

Članak 24. Imaš pravo na najbolju moguću zdravstvenu skrb, ispravnu vodu za piće, kvalitetnu hranu, čistu i sigurnu okolinu i na informacije koje će ti pomoći da budeš zdrav/a i zdravo rasteš.

Članak 25. Ako živiš pod udomiteljskom skrbi ili u nekoj drugoj situaciji daleko od doma, imaš pravo na to da netko redovito pregledava uvjete u kojima živiš kako bi se vidjelo jesu li oni za tebe najprikladniji.

Članak 26. Imaš pravo na pomoć od države ako živiš u siromaštvu ili si u nevolji.

Članak 27. Imaš pravo na hranu, odjeću, sigurno mjesto za život i zadovoljenje svojih osnovnih potreba. Ne smije ti biti onemogućeno raditi većinu onoga što druga djeca mogu.

Članak 28. Imaš pravo na kvalitetno obrazovanje. Svi te trebaju ohrabrivati na pohađanje škole do najvišeg stupnja koji možeš postići.

Članak 29. Tvoje obrazovanje treba ti pomoći u korištenju i razvijanju vlastitih darovitosti i sposobnosti. Ono ti također treba pomoći da naučiš živjeti u miru, štititi okoliš i poštovati druge ljude.

Članak 30. Imaš pravo na svoju vlastitu kulturu, jezik i vjeroispovijest – ili neke druge koje izabereš. Manjine i starosjedilačke skupine trebaju posebnu zaštitu ovoga prava.

Članak 31. Imaš pravo na igru i odmor.

Članak 32. Imaš pravo na zaštitu od rada koji ti šteti te je loš za tvoje zdravlje i obrazovanje. Ako radiš, imaš pravo biti na sigurnomi dobiti odgovarajuću plaću.

Članak 33. Imaš pravo na zaštitu od štetnih lijekova i droga te trgovine drogom.

Članak 34. Imaš pravo na zaštitu od seksualnog zlostavljanja.

Članak 35. Nitko nema pravo oteti te ili prodati.

Članak 36. Imaš pravo na zaštitu od bilo koje vrste izrabljivanja (iskorištavanja).

Članak 37. Nikome nije dopušteno kažnjavati te na okrutan ili štetan način.

Članak 38. Imaš pravo na zaštitu od rata i život u miru. Djeca mlađa od 15 godina ne smiju biti natjerana da idu u vojsku ili sudjeluju u ratu.

Članak 39. Imaš pravo na pomoć ako su te ozlijedili, zanemarivali ili je netko loše postupao s tobom.

Članak 40. Imaš pravo na pravnu pomoć i pravedno postupanje u pravosudnom sustavu koji treba poštovati tvoja prava.

Članak 41. Ako zakoni tvoje zemlje bolje štite tvoja prava nego članci u ovoj Konvenciji, trebaju se primijeniti ti zakoni.

Članak 42. Imaš pravo znati svoja prava! Odrasli trebaju znati za ova prava i pomoći i tebi da saznaš za njih.

Članak 43.-54.

Ovi članci objašnjavaju način na koji će vlade i međunarodne organizacije poput UNICEF-a raditi kako bi osigurale zaštitu djece kroz njihova prava.

Za više informacija: *Convention of the rights of the child*, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

Aktivnost 2: Zaštita dječjih prava

Ohrabriti mlade ljude da mogu i moraju nešto učiniti kada je neko pravo povrijeđeno

Uputa: Zaštita dječjih prava

Napišite sljedeće izjave na samoljepljive papiriće (ili naljepnice):

1. Djeca imaju pravo na druženje s drugima.
2. Svako dijete ima pravo na fini toaletni papir.
3. Djeca koja dođu u sukob sa zakonom koristit će posebnu pravnu pomoć.
4. Djeca imaju pravo na vlastitu vjeru.
5. Svako dijete ima pravo na primjerenu i zdravu prehranu.
6. Nijedno dijete ne bi trebalo samo čistiti svoju sobu.
7. Nijedno dijete ne smije biti žrtva seksualnog zlostavljanja.
8. Djeca imaju pravo jesti hranu niske nutritivne vrijednosti.
9. Djeca s teškoćama u razvoju imaju pravo na posebnu skrb.
10. Nijedno dijete ne smije raditi.
11. Svako dijete ima pravo na medicinsku skrb.
12. Djeca imaju pravo na informaciju.
13. Djeca koja nemaju braće i sestara imaju pravo na posebnu zaštitu.
14. Djeca imaju pravo na izražavanje vlastitog mišljenja.
15. Djeca bez roditelja imaju pravo na posebnu zaštitu.
16. Svako dijete ima pravo na duhovitog susjeda.
17. Slatka djeca imaju pravo na poseban tretman.
18. Niti jedno dijete ne smije biti izloženo zlostavljanju.
19. Djeca imaju pravo jedni drugima davati nadimke.
20. Svako dijete ima pravo na doručak u krevetu.

21. Svako dijete ima pravo na igru.
22. Nijedno dijete ne bi trebalo biti izloženo užasima rata.
23. Svako dijete ima pravo na obrazovanje.
24. Nijedno dijete ne smije prati suđe.

Sudionici se izmjenjuju, uzimaju samoljepljivi papirić iz posudice, čitaju ga naglas i lijepo ga na odgovarajući natpis („točno“ ili „netočno“). Zamolite sudionike da obrazlože svoj izbor. Gdje je prigodno, potaknite raspravu o tome kako bi reagirali u situacijama u kojima se prava djeteta ne poštuju.

Ako nemate vremena za pripremu papirića, igru možete odigrati i tako da odredite dva kuta sobe: stavite list papira na pod ili na zid s natpisom TOČNO, a u drugom kutu, na podu ili na zidu s natpisom NETOČNO.

Čitajte izjave jednu po jednu i neka sudionici izraze svoje mišljenje odlaskom do odgovarajućeg kuta. Ako neki tvrdnju smatraju točnom, a drugi netočnom, razgovarajte s njima, neka obrazlože svoj izbor. Budući da se radi o službenom dokumentu, nema izjava koje su s gledišta jednih točne, a s gledišta drugih netočne. Nastavite s raspravom dok svi sudionici ne odaberu u isti kut. Tek tada možete prijeći na sljedeću izjavu.

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, može se upotrijebiti druga vježba poput „Naša poruka drugima“.

Uputa: Naša poruka drugima

1. Sudionici su podijeljeni u grupe od 3-4 sudionika po grupi.
2. Svakoj grupi dajete list papira: s jedne strane navedena su temeljna ljudska prava; s druge strane, tablica s nekoliko kategorija u razvoju projekta: naslov; logo; mjesto; ciljevi; ciljna skupina; provedba; učinak.
3. Grupa ima vremena za izradu projekta.
4. Grupa predstavlja projekt cijelom razredu.

Savjeti za trenere/ice:

Pripremite grupu za temu osnovnih ljudskih prava, objašnjavajući glavne prekretnice u njihovom razvoju.

Sudionici mogu predložiti njima bliske teme.

Na kraju aktivnosti, sljedeća pitanja se koriste za evaluaciju:

- Kako vam je bio rad u grupi?
- Koje su bile poteškoće?
- Što ste novo naučili?
- Što vam se najviše sviđelo?
- Što vam se najmanje sviđelo?
- Kakav biste učinak željeli postići?

Dodatni izvori:

1. Ujedinjeni narodi, 1989. Konvencija o pravima djeteta. Serija ugovora 1577. (studeni)
2. Konvencija o pravima djeteta, verzija prilagođena djeci, <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>

3. *Ostvarivanje prava djece. Priručnik za trening stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi* <https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/94064fdf-41dd-4ca5-94fc-fac167857c2c/Realising-Childrens-Rights-Training-Manual-ENG-web.pdf>

4. RADIONICA: ŠKOLA PO MJERI DJETETA

Aktivnost 1: Škola po mjeri djeteta

Identificirajte uvjete i elemente škole po mjeri djeteta

Uputa: Škola po mjeri djeteta

1. Zamolite sudionike da nekoliko minuta (2-3 min.) razmisle o elementima koji čine školu po mjeri djeteta.
2. Dajte svakom sudioniku list A4 papira i pobrinite se da svi imaju pristup olovkama i kemijskama.
3. Svaki će sudionik nacrtati školu po mjeri djeteta koristeći što više elemenata. Predviđeno vrijeme rada: 10 min.
4. Po isteku vremena predložite sudionicima da formiraju parove. Dajte svakom paru A4 papir, škare i ljepilo.
5. Svaki par će predstaviti svoje djelo. Nakon toga će sa svojih papira izrezati one elemente koje smatraju relevantnima za svoju školu po mjeri djeteta. Zatim će se ti elementi zalijepiti, s time da se uzima u obzir da svi elementi moraju stati unutar granica primljenog novog A4 papira.
6. U sljedećoj fazi spojite dvije grupe i ponovite zadatak. Svakoj novoformiranoj grupi dajte A4 papir.
7. Ovisno o broju sudionika, možete nastaviti sa spajanjem grupa ili ako je broj sudionika mali, možete spojiti sve grupe. Dajte im A4 papir i zamolite ih da zadrže elemente koje smatraju relevantnima iz pojedinačnih kolaža na novi A4 papir.
8. Po isteku vremena sudionici prezentiraju svoje djelo i pričaju o procesu stvaranja.

Savjeti za trenere/ice:

Prilagodite vrijeme potrebama grupe. Ako grupi ipak treba više vremena za provedbu aktivnosti timskog rada, preporučljivo je povećati vrijeme za grupni rad.

Evaluacija aktivnosti:

- Kako je bilo crtati školu po mjeri djeteta?
- Koji su elementi škole po mjeri djeteta?
- Kako je bilo raditi u timu?
- Kada je proces išao brže, a kada sporije?
- Što ste primijetili tijekom vježbe?
- Na koje ste prepreke nailazili?
- Sadrži li rad velike grupe elemente radova svih sudionika? Što mislite, koji je razlog tome?
- Koja je funkcija/uloga škole po mjeri djeteta?
- Koje se pozitivne stvari već događaju u školi?
- Što bi se moglo poboljšati u školi?

Na kraju aktivnosti predstavite informacije o školi po mjeri djeteta.

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, vježbu je moguće provesti do 5. koraka i prilagoditi pitanja za evaluaciju aktivnosti.

Radni list: Što je škola po mjeri djeteta?

„Škole po mjeri djeteta sredstvo su prijenosa koncepta dječjih prava u praksu u učionici i zbornici škole... čini ju sljedećih pet dimenzija:

- **Proaktivno je inkluzivna**, traži i omogućava participaciju sve djece, a posebno one koja su različita etnički, kulturno, jezično, socioekonomski i po sposobnostima;
- **Akademski je učinkovita** i relevantna za dječje potrebe u životu i za znanja i vještine potrebne za život;
- **Zdrava je i sigurna** za dječju emocionalnu, psihičku i fizičku dobrobit te štiti djecu;
- **Rodno je osjetljiva** u stvaranju okruženja i kapaciteta koji potiču jednakost; i
- **Aktivno je uključena** uz i omogućavanje participacije učenika, obitelji i zajednice u svim aspektima školske politike, upravljanja i podrške djeci.

U načelu, svi programi prepoznaju ovih pet dimenzija kao neophodne i međusobno osnažujuće uvjete za uspjeh škole po mjeri djeteta. Škola je po mjeri djeteta ako sadrži sve elemente, a sposobnost njezinog prilagođavanja djeci u jednoj dimenziji neposredno jača ostale dimenzije.

Svrha modela škole po mjeri djeteta je postupno unaprijediti rad škole i obrazovnih sustava u skladu sa standardima kvalitete, tako što će se baviti svim elementima koji utječu na dobrobit i prava djeteta, istovremeno poboljšavajući u tom procesu i druge školske funkcije.

Standardi kvalitete trebali bi omogućiti svoj djeci pristup školi, uspješan prijelaz iz nižih ka višim razredima i završavanje ciklusa školovanja na vrijeme; također trebaju pružiti obogaćeno obrazovno iskustvo kroz koje učenici mogu napredovati, razvijati se i ostvariti svoj puni potencijal. U tu svrhu, model škole po mjeri djeteta usmjeren je na punu uključenost i podršku svih strana koje su u poziciji da olakšaju realizaciju prava djece na kvalitetno obrazovanje. Te strane ili „nositelji dužnosti“ uključuju roditelje, zajednice, nastavnike, ravnatelje škola, osobe koje osmišljavaju obrazovanje i osobe iz civilnog društva, kao i lokalne vlasti i nacionalne vlade i njihove partnere. Njihovo uključivanje omogućuje školama i obrazovnim sustavima osiguravanje uvjeta i resursa koji su potrebni za postizanje standarda kvalitete predviđenih modelom škole po mjeri djeteta.

Što se tiče opsega, model škole po mjeri djeteta prihvaća koncept kvalitete koji nadilazi pedagošku izvrsnost i rezultate uspješnosti. Fokus je na potrebama djeteta u cjelini, a ne samo na 'školskom segmentu' za koji se odgojno-obrazovno osoblje tradicionalno osjeća odgovornim. Model škole po mjeri djeteta uključuje pokrivenost kvalitete u više dimenzija i holističku brigu o djetetovim potrebama. (UNICEF, 2009.)

Za više informacija: UNICEF (2006.) *Assesing Child_Friendly Schools: A guide for programme managers in East Asia and the Pacific*. Bangkok: UNICEF East Asia/Pacific Regional Office.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146823>)

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146823>

Aktivnost 2: Mjerenje školske klime

Utvrđiti koliko je škola prilagođena djeci

Uputa: Upitnik za mjerenje školske klime

Pročitajte svaku rečenicu i odredite koliko dobro opisuje vašu školu (ne zaboravite uzeti u obzir sve članove škole: učenike, nastavnike, upravu, ostale).

1 – ne/nikad; 2 – rijetko; 3 – često; 4 – da/uvijek

Na kraju izračunajte ukupni rezultat kako biste odredili konačni rezultat škole.

1. Moja škola je mjesto gdje se svi učenici osjećaju sigurno.

2. Nitko od osoba u mojoj školi (učenici, nastavnici, uprava, djelatnici) nije diskriminiran na temelju životnog stila, načina odijevanja, druženja s određenim osobama i izvannastavnih aktivnosti i sl.
3. Moja škola svim učenicima osigurava jednak pristup svemu što se u školi događa.
4. Svatko u mojoj školi će se suprotstaviti diskriminirajućim ili ponižavajućim postupcima, informacijama ili primjedbama škole.
5. Kada dođe do sukoba, mi učenici ih pokušavamo riješiti na nenasilan i kooperativan način.
6. U disciplinskim postupcima, sa svima se postupa pošteno, nediskriminirajuće i nepristrano pri utvrđivanju njihove krivnje i određivanju sankcija/posljedica.
7. U mojoj školi svi nastavnici jednako učinkovito reagiraju u slučajevima nasilja među učenicima.
8. Drugi poštuju moje stvari i osobni prostor.
9. Svi učenici, nastavnici, osoblje iz različitih sredina i kultura prihvaćeni su u mojoj školi.
10. Svatko u mojoj školi ima priliku sudjelovati u donošenju odluka o svim pitanjima koja se tiču školskog života.
11. U mojoj školi postoje običaji i tradicije koje svi dijelimo i zbog kojih se dobro osjećamo u školskim prostorijama.

„Temperatura“ školske klime u stupnjevima

Savjeti za trenere/ice:

1. Zamolite sudionike da procijene situaciju u svojoj školi, tj. da „izmjere temperaturu školske klime“ ispunjavanjem gornjeg upitnika (11 rečenica * 4 boda svaka = 44 stupnja - Maksimalna moguća temperatura)
2. Ako je potrebno, sudionici se mogu podijeliti u grupe od 3 do 4 osobe.
3. Za raspravu ispišite ljestvicu od 1 do 4 na ploču ili veliki komad papira.

Izvjestaj o aktivnosti:

Razgovarajte o dobivenim rezultatima. U analizi vam mogu pomoći sljedeća pitanja:

- U kojim područjima naša škola ima bolje ocjene?
- Koja područja se čine problematičnijima? Koje od ovih područja vas posebno brine?
- Jeste li vi ili netko od vaših vršnjaka na neki način pridonijeli izgradnji ili održavanju postojeće klime?
 - na primjer, reagiranjem na određene načine – ignoriranjem zlostavljanja ili neprijavlivanjem određenih incidenata?
- Što treba učiniti kako bi se poboljšala klima u našoj školi? Što vi i vaša grupa možete poduzeti kako biste stvorili sigurno i prijateljsko okruženje u kojem se promiču ljudske vrijednosti i poštovanje ljudskih prava?

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, rečenice se mogu prilagoditi.

Dodatni izvori:

7. UNICEF (2009), Child friendly school for life, <https://www.youtube.com/watch?v=6ksFagtQEK4>
8. Guiding Principles for Creating Safe, Inclusive, Supportive, and Fair School U.S. Department of Education <https://www2.ed.gov/policy/gen/guid/school-discipline/guiding-principles.pdf>
9. Save the children (2008), Evolving Child-friendly Schools through child-led processes, <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/3137.pdf/>

6.2. MODUL 2: DRUŠTVENE I RODNE NORME

Sažetak modula: Ovaj modul usmjeren je na omogućavanje razumijevanja glavnih koncepata društvenih i rodni normi i njihove povezanosti s nasiljem u školi. U tom smislu, od iznimne je važnosti omogućiti mladim liderima da shvate da se radi o procesu koji počinje s upoznavanjem s društvenim i rodni normama, a kasnije s istraživanjem uvjeta i školskog okruženja, prepoznavanja nasilja, njegovih oblika i uzroka. Važno je da mladi postanu svjesni da njihova uvjerenja, stavovi i vrijednosti često utječu na ponašanje na složene načine. Na ponašanje također utječe kako se vršnjaci ponašaju i kako misle da bi se trebali ponašati. Razumijevanje društvenih i rodni normi osnovni je preduvjet u procesu promjena.

Modul je prilagođen prema Priručniku o promjeni normi povezanih s nasiljem u školi projekta REVIS.³⁴

Cilj: Pružiti mladim liderima znanje i vještine za istraživanje konteksta i razumijevanje društvenih i rodni normi

Sudionici će steći znanje i vještine za:

- Razumijevanje društvenih i rodni normi
- Razlikovanje štetnih od pozitivnih normi
- Razvijanje svijesti o provođenju promjena.

Što uključuje Modul 2: Društvene i rodne norme	Trajanje
1. RADIONICA: Prepoznavanje društvenih i rodni normi u školi	90 min.
Aktivnost 1: <i>Zajedničko dogovaranje normi</i>	45 min.
Aktivnost 2: <i>Što su društvene i rodne norme</i>	45 min.
2. RADIONICA: Norme, nasilje, škola	90min.
Aktivnost 1: <i>Tko utječe na nas i kako</i>	30 min.
Aktivnost 2: <i>Prepoznavanje i mijenjanje štetnih društvenih i rodni normi</i>	30 min.
Aktivnost 3: <i>Klupko vune: mreža društva</i>	30 min.
3. RADIONICA: Mijenjanje društvenih i rodni normi u školi	90 min.
Aktivnost 1: <i>Kako možemo mijenjati društvene norme</i>	15 min.
Aktivnost 2: <i>Podržavajuće norme: kolaž sigurne škole</i>	60 min.
Aktivnost 3: <i>Zaustavljanje nasilja</i>	15 min.

Materijali: projektor, Power Point prezentacije, samoljepljivi papirići (ili bedževi), prezentacijska ploča s papirom, flomasteri, A4 listovi, bojice, ljepilo i škare, 2 klupka šarene vune (2 različite boje), materijali za kolaž: npr. časopisi, novine, papir u boji, mali listovi, cvijeće ili drugi prirodni materijali, flomasteri, dovoljno za svako dijete

1. RADIONICA: PREPOZNAVANJE DRUŠTVENIH I RODNIH NORMI U ŠKOLI

Aktivnost 1: Zajedničko dogovaranje normi

Razumijevanje društvenih i rodni normi

Uputa: Sporazum o normama

1. Okupite sudionike u krug.

³⁴ <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/shifting-norms-around-violence-schools-guide-trainers-and-facilitators-working-children-and-young-people>

2. Objasnite da je svrha istražiti društvene norme koje su povezane s nasiljem nad mladima u školi i osmisliti strategije ili projekte kako bi njihova škola postala sigurnija.
3. Dogovorite koliko često ćete se sastajati, odredite prikladno vrijeme za vaše sastanke.
4. Informirajte sudionike o tome da bi neke od rasprava koje ćete voditi mogle biti teške i da ste dostupni kako biste im pružili podršku i budu li htjeli razgovarati o svojim osjećajima. Podijelite telefonske brojeve i druge podatke za kontaktiranje osoba za podršku.
5. Potaknite grupnu raspravu. Zamolite sudionike da podijele neke uobičajene društvene i rodne norme koje vide u svojoj školi. Na primjer: djevojčice koriste ženski WC, a dječaci muški WC, svatko tko želi postaviti pitanje ili podijeliti misao u razredu podiže prije toga ruku i slično. Objasnite da su to očekivanja ili norme i pitajte ih što te primjere čini društvenim normama. Što misle da bi se dogodilo ako bi postupili suprotno normi? Zašto su norme važne? A kada norme mogu biti problem?
6. Zamolite sudionike da nabroje društvene i rodne norme koje bi omogućile da se svaki član grupe osjeća sigurno, podržano i spremno sudjelovati te razmjenjivati ideje. Napomena: Ova će aktivnost pomoći sudionicima s prepoznavati društvene norme, a pomoći će i facilitatorima da zajedno sa sudionicima razjasne što društvene norme jesu, a što nisu.
7. Za poticaj navedite nekoliko primjera (npr. ideje svakog člana grupe su vrijedne, slušamo druge kad govore, ne koristimo mobitele, poštujemo tuđe vrijeme i ideje, izvan grupe ne dijelimo tuđa iskustva...).
8. Zapišite dogovorene norme na flipchart s markerima u boji.
9. Ako su svi suglasni, možete ih zamoliti da se potpišu na flipchart, odnosno Sporazum o normama.
10. Sporazum o normama možete objesiti na vidljivo mjesto ili ga donositi na sastanke.

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je u grupi većina djece mlađe od 14 godina, može se provesti aktivnost Uspostavljanje grupnih normi.

Uputa: Uspostavljanje grupnih normi

1. Podijelite sudionike u male grupe od četiri do šest članova. Zadaci svake grupe su sljedeći:
 - Razmislite o tradicijama koje imamo i koje određuju kako se ponašamo i komuniciramo u posebnim prilikama kao što su vjenčanja, pogrebi, vjerski i kulturni festivali. Odaberite jednu od navedenih situacija i napravite popis ponašanja koja su u tom trenutku prihvatljiva/neprihvatljiva.
 - Zamislite da je netko iz potpuno drugog mjesta u posjeti vašoj školi, netko tko ne govori vaš jezik niti vašu kulturu i obrazovanje. Ne želite da se ta osoba osramoti neprimjerenim ponašanjem.
 - Razmislite kako ćete osobi pokazati što je prihvatljivo, a što neprihvatljivo ponašanje.
2. Zamolite članove grupe da odglume situaciju koju su odabrali, bez govora. Zamolite jednog člana svake grupe da posjeti susjednu grupu.
3. Nakon nekoliko minuta okupite cijelu grupu u krug i postavite im pitanja:
 - Kako vam je bilo prepoznati i prikazati ta pravila ponašanja?
 - Zašto postoje pravila ponašanja za posebne prilike?
 - Koje su prednosti postojanja tih pravila?
 - Koje su posljedice nepridržavanja tih pravila?
 - Što bi se dogodilo kada ne bismo imali pravila kojih bismo se pridržavali u posebnim prilikama?

Prilagođeno iz: UNICEF (2021), Communities – Care, <https://www.unicef.org/media/104221/file/Communities-Care-Part-1-Social-Norms-Training-Toolkit-2021.pdf>

Prezentacija i promišljanje

Radni list: Društvene norme

Što su društvene norme?

Društvene norme su zajednička pravila ponašanja koja definiraju što je normalno ili prihvatljivo ponašanje za članove skupine.

Živimo unutar društvenih struktura koje sami oblikujemo, ali istovremeno one oblikuju nas. Društvene i rodne norme određuju veliki dio ponašanja pojedinaca unutar društvenih struktura. Ta ponašanja i norme su promjenjive.

Možemo razmišljati o društvenim normama kao o očekivanjima koje drugi imaju od nas ili očekivanjima koja mislimo da drugi imaju. Društvene norme odnose se na neizrečena pravila u grupi ili zajednici koja određuju ono što je prihvatljivo ili neprihvatljivo. Na primjer, kada osoba kihne, društvena norma utječe na to kako ćeš reagirati, možda ćeš reći "Nazdravlje!". Kada djeca u školi primijete zadirkivanje, možda neće o tome obavijestiti nastavnike ako to nitko drugi ne čini. Na tvoje i tuđe ponašanje utječu društvene norme vaše skupine ili zajednice.

Kako su društvene norme povezane sa stavovima?

Ljudi donose odluke i ponašaju se na određen način na temelju osobnih stavova i vjerovanja koje imaju o činjenicama, normama i društvenim očekivanjima. Tvoji stavovi se temelje na tvom vjerovanju o tome kako bi trebao/la reagirati i često utječu na tvoje ponašanje. **Društvena norma je ono što vjeruješ da drugi očekuju od tebe.** Na primjer, tvoj osobni stav može biti da pušenje nije u redu, ali društvena norma može biti da tvoji prijatelji očekuju da pušiš.

Što su rodne norme?

Na naše ponašanje utječu naša uvjerenja, vrijednosti i stavovi, ali i to kako se ponašaju naši vršnjaci te ono što mislimo da očekuju od nas. Kao društvena bića, često više slijedimo društvene norme nego svoja uvjerenja i stavove. Isto vrijedi i za rodne norme.

Nasilje nad mladima povezano je s društvenim, rodni i kulturnim normama. „Rodno uvjetovana ponašanja mogu se promijeniti prije nego što se svjesno promijene stavovi i obrnuto“. Čest primjer rodni normi je podržavanje agresivnog ponašanja muškaraca u odnosu na žene i pristupa „jači u pravu“. Rodne norme obično se oblikuju tijekom vremena na suptilan, stabilan i gotovo neprimjetan način.

https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/Shifting%20Norms%20around%20VAC%20in%20Schools%20Guide-%20REVIS-FINAL%20Participant%20Version_3Aug2021.pdf

Primjeri rodni stereotipa:

- Djevojčice su bolje u čitanju, a dječaci u matematici
- Djevojčice bi trebale biti dobro odgojene, a za dječake je očekivano da se ponašaju neprimjereno
- Djevojčice nisu toliko zainteresirane za matematičke predmete kao dječaci
- Dječaci bi se trebali baviti sportom i suzdržati se od kreativnih aktivnosti
- Dječaci i muškarci trebaju biti nasilni i agresivni kako bi dokazali svoju muškost
- Dječak koji ne koristi nasilje ili agresiju je logična meta vršnjačkog nasilja
- Djevojke bi trebale biti vitke i lijepe kako bi bile privlačne.

Za više informacija: Gender equality low centre, <https://www.genderequalitylaw.org/examples-of-gender-stereotypes>

Dodatni izvori:

1. UNICEF (2021), Communities – Care, <https://www.unicef.org/media/104221/file/Communities-Care-Part-1-Social-Norms-Training-Toolkit-2021.pdf>
2. Shifting social norms to tackle violence against women and girls (VAWG), https://www.oecd.org/dac/gender-development/VAWG%20HELPDESK_DFIG%20GUIDANCE%20NOTE_SOCIAL%20NORMS_JAN%202016.pdf

2. RADIONICA: NORME, NASILJE, ŠKOLA

Aktivnost 1: Tko utječe na nas i kako

Istražiti tko utječe na nas i kako

Uputa: Referentne skupine

1. Objasnite da ćete danas razgovarati o osobama koje utječu na nas. Te osobe nazivamo 'referentnom skupinom'. To su osobe u vašoj školi ili zajednici koje mogu utjecati na vaše razmišljanje ili ponašanje.
2. Referentne skupine su važne kada razmišljamo o društvenim normama. Ako želimo promijeniti normu, moramo razmisliti o tome tko ima glavni utjecaj, koliko je jak njihov utjecaj i kako tome možemo pristupiti.
3. Primjer: Lavinija ima 12 godina, živi s majkom i svoje 2 mlađe sestre. Lavinija je Romkinja. Lavinija ne voli ići u školu jer se osjeća loše zbog ponašanja svojih vršnjaka. Ponekad ju nazivaju pogrdnim imenima ili ju guraju u hodnicima škole. K tome, nastavnici ju nikad ne prozivaju kada ima podignutu ruku. Lavinija ne govori ništa svojim vršnjacima ili nastavnicima o tome kako se osjeća ili što joj se događa. Ima jednu prijateljicu koja je također Romkinja i ima slična iskustva. Zajedno razgovaraju o svojim osjećajima i iskustvima.
4. Postavite pitanje: O kojoj društvenoj normi govori ova priča? Neke od mogućih normi: U redu je ponašati se loše prema nekome ako je druge rase/kulture; U redu je da učenici i nastavnici ne postupaju jednako prema svima; Vršnjačko nasilje je prihvatljivo za učenike određene rase/kulture.
5. Zapišite društvenu normu na ploču.
6. Zamolite sudionike da se podijele u manje grupe. Podijelite svakoj grupi veliki papir i nekoliko flomastera u boji.
7. Zamolite sudionike da napišu društvenu normu na papir, nacrtaju krug u sredini papira i Laviniju unutar njega.
8. Objasnite sudionicima da će istraživati referentne skupine odnosno skupine ljudi u okolini djeteta. To mogu biti osobe kod kuće, u školi, zajednici, državi i šire.
9. Objasnite da referentna skupina uključuje osobe koje imaju najviše utjecaja, osobe čije mišljenje najviše poštujete i čije primjere slijedite.
10. Postavite pitanje: Koje su skupine ljudi oko Lavinije? Koje skupine jačaju poruku da je u redu loše se odnositi prema nekome zbog rase/kulture? Koje skupine šalju drugačiju poruku?
11. Neka nacrtaju sve skupine i društvene norme u krugovima oko Lavinije, pokazujući kako su povezane s Lavinijom. Na primjer, nastavnici, vođe u zajednici, influenceri na društvenim mrežama, TV emisije. Neka su primjeri što više konkretni.
13. Potaknite ih da razmisle dublje o sljedećim pitanjima: Tko po vašem mišljenju utječe na ponašanje učenika? Tko utječe na ponašanje nastavnika? Tko utječe na ponašanje Lavinije?
14. Zamolite ih da zvjezdicom označe dvije referentne skupine (npr. vršnjaci, obitelj, školska uprava itd.) čiji je utjecaj najvažniji.

15. Potaknite sudionike da ponovno razmisle o Laviniji i podršci koju dobiva od svoje prijateljice, a vjerojatno i svoje zajednice. U njezinoj zajednici vjerojatno postoje i druge društvene norme koje se razlikuju od normi šire zajednice.

16. Potaknite ih na raspravu o normama koje bi mogle biti dio te zajednice.

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je u grupi većina djece mlađe od 14 godina, možete ispričati priču o djetetu u školi koje ima problema s komunikacijom, koje je bez prijatelja, sa slabim akademskim rezultatima i slično. Zatim možete sažeti pitanja. Držite se glavnih tema: koje društvene norme utječu na stavove i koje su skupine ljudi oko djeteta, uključujući osobe kod kuće, u školi, zajednici. Na kraju zamolite grupu da ponovno razmisli o njemu/njoj i podršci koju dobiva od svog prijatelja ili prijateljice, a vjerojatno i svoje zajednice.

Aktivnost 2: Prepoznavanje i mijenjanje štetnih društvenih i rodni normi

Istraživanje pozitivnih normi i štetnih normi

Uputa: Slažem se, ne slažem se

Mnogo smo razgovarali o društvenim i rodnim normama, a posebno o tome kako norme utječu na stavove i ponašanja u našoj školi. Sada ćemo razgovarati o tome kako su norme povezane s nasiljem nad mladima u školama.

Cilj: Istražiti vlastite stavove i percepciju nasilja u našim školama i zajednicama. Kritički promisliti o tome kako na njih utječu društvene i rodne norme.

1. Zalijepite natpise SLAŽEM SE i NE SLAŽEM SE na isti zid s razmakom od 6 metara.
2. Neka svaki sudionik uzme tri do pet komada samoljepljive trake dugačke 4 cm koje ste stavili na stol.
3. Kako navodite izjave vezane za društvene i rodne norme i nasilje nad djecom u školi, sudionici izražavaju svoje mišljenje lijepljenjem trake na zid (opisano u nastavku).
4. Svatko će zalijepiti svoj komad trake između natpisa SLAŽEM SE i NE SLAŽEM SE (traka se može zalijepiti bliže natpisu SLAŽEM SE ili natpisu NE SLAŽEM SE ili bliže sredini ako su neodlučni).
5. Nakon svake izjave, potaknite raspravu pozivajući sudionike da podijele zašto su svoju traku zalijepili tamo gdje jesu, ako se osjećaju ugodno to podijeliti. **Razgovarajte o tome što oni misle da je „društvena norma“ i kako se stvarno osjećaju u vezi iste. Potaknite ih da budu iskreni kako bi razbili pogrešne predodžbe vezane uz društvenu normu i jer je to važan korak u mijenjanju društvenih normi.** Zapamtite, rasprava je ključan dio aktivnosti! Možete izmijeniti ovu aktivnost tako da natpisi budu na podu, a umjesto trake se mogu koristiti kamenčići ili drugi predmeti.

Primjeri izjava (slobodno ih prilagodite svom kontekstu):

1. Mladić mora pitati djevojku prije nego što objavi njezinu sliku na društvenim mrežama.
2. U ovoj školi učenici misle da je u redu zadirkivati druge učenike.
3. Djevojke ne bi trebale nositi kratke suknje jer privlače nepoželjnu pažnju mladića.
4. Mladi nikada ne bi trebali prijavljivati nasilje u školi, to nije cool.
5. Razumljivo je da nastavnici viču na mlade iz manjinskih skupina jer su drugačiji i ponekad se na njih treba derati.

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je u grupi većina djece mlađe od 14 godina može se koristiti vježba Karta tijela.

Uputa: Mapiranje tijela

Vježba u svrhu istraživanja pozitivnih i štetnih društvenih i rodnih normi povezanih s nasiljem nad mladima u školama.

1. Neka se sudionici podijele u parove.
2. Zadatak je istražiti koje norme u vezi nasilja u školi oni smatraju pozitivnima, a koje su negativnima.
3. Podijelite tiskane primjerke (ili pročitajte) sljedeće primjere. Neka dio grupe radi na prvom primjeru, a dio na drugom

Primjer 1: Valentina ima 11 godina. Ima dobre prijatelja i jako voli svoju obitelj. Kod kuće se brine o mlađoj braći i sestrama kako bi pomogla majci, jer joj je otac bolestan i ne može raditi, zbog čega je njena majka vrlo zaposlena. Dobra je učenica, ali ponekad zaspri za svojom klupom u školi jer je umorna zbog kućnih obveza. Kada se to dogodi, nastavnik često više na nju da je probudi, a ponekad ju i udari.

Primjer 2: Martin ima 16 godina. Sramežljiv je i teško mu je razgovarati s vršnjacima, posebno s djevojkama. Jednog dana u školi, starija ga djevojka zatraži za broj i navečer počnu razmjenjivati poruke. Dopisuju se nekoliko dana i Martinu se djevojka počne jako sviđati. Tijekom vikenda, djevojka ga zamoli da joj pošalje sliku na kojoj je gol. Martin je pokušava ignorirati, ali ona mu govori da svi stariji to rade. Martin konačno pristaje i šalje joj голу sliku. Kad se sljedeće jutro probudi, ugleda svoju sliku na društvenim mrežama.

4. Rad se odvija u parovima istog spola. Neka svaki par nacrtaju siluetu Valentine ili Martina – tj. mapu tijela.

5. Neka svatko na mapi tijela nacrtaju stvari koje simboliziraju neke od pozitivnih normi koje bi mogle zaštititi ili podržati Valentinu ili Martina. Potaknite ih da slobodno koriste svoju maštu dok zamišljaju kakav bi mogao biti Valentinin/Martinov život, na temelju života mladih koje poznaju u svojoj školi/zajednici. Dopustite im da pišu ako se tako radije izražavaju.

6. Zatim, neka svaki par na mapi tijela nacrtaju stvari koje simboliziraju štetne norme koje bi mogle povrijediti Valentinino/Martinovo srce, um, tijelo ili dušu.

7. Na dnu mape tijela neka napišu pozitivnu poruku s kojom poručuju nešto što bi htjeli reći Martinu ili Valentini.

8. Nakon što svaki par završi s crtežom, neka svoj rad podijele (ako se osjećaju ugodno) s grupom, kao i pozitivne poruke koje su napisali.

9. Potaknite raspravu, koristeći sljedeća pitanja kao smjernice:

- Koje društvene norme osiguravaju da se mladi osjećaju sigurno ili zaštićeno od nasilja u vašoj školi, ako dožive situaciju poput Martina ili Valentine? (Na primjer, prijatelje pitamo jesu li dobro ako izgledaju uplašeno ili tužno.)

- Koje su neke od glavnih štetnih društvenih normi povezanih s nasiljem nad mladima u vašoj školi u slučaju da dožive sličnu situaciju kao Martin ili Valentina? (Na primjer, odrasli udaraju mlade kad ih ne slušaju.)

- Što mislite, zašto postoje te norme? Što ih stvara ili održava?

- Što mislite, kako možemo surađivati da bismo jačali pozitivne norme i promijenili štetne?

Aktivnost 3: Klupko vune: mreža društva

Identificirati štetne norme povezane s nasiljem u školi

Uputa: Klupko vune

Odaberi štetnu normu povezanu s nasiljem u školi koju žele mijenjati, kao i pozitivnu društvenu normu koju žele graditi te istražiti kontekst u kojem te norme postoje.

1. Objasnite sudionicima da ćete birati društvenu ili rodnu normu vezanu uz nasilje nad djecom koju žele mijenjati. Podsjetite ih na sve razgovore koje ste zajedno vodili o normama u njihovoj školi i podsjetite ih na sve norme u vezi kojih su bili posebno strastveni.
 2. Zamolite predstavnika grupe da normu koju žele promijeniti zapiše na flipchart u prednjem dijelu prostorije.
 3. Sada zamolite sudionike da stanu u krug.
 4. Osoba koja zapisuje na flipchart sve što je rečeno tijekom aktivnosti u krugu, trebala bi stajati pored grupe.
 5. Stanite s njima u krug držeći klupko vune. Objasnite da ćete držati kraj vune i prosljeđivati ga svakom djetetu ili mladoj osobi koja želi govoriti. Svako tko uhvati klupko vune, neka zadrži u rukama dio vune, gradeći tako mrežu dok se vuna dodaje u krugu.
 6. Zamolite sudionike da kažu koji su **uzroci ili razlozi za postojanje norme koju su odabrali**. Obidite krug nekoliko puta dok svi ne budu imali priliku reći zašto misle da ova norma postoji. Možete pitati stvari poput:
 - a. Kome ova norma pomaže/koga štiti?
 - b. Kome šteti?
 - c. Zašto traje i danas? Koji su razlozi zbog kojih je još uvijek čvrsto ukorijenjena u našoj zajednici?
 - d. Što se događa u školi?
 7. Sada zamolite sudionike da zastanu; ako im je ugodno, mogu zatvoriti oči. Zamolite ih da razmisle o tome koje norme, uvjerenja, stavovi ili ponašanja već postoje, a dovode u pitanje štetnu normu koju su odabrali. Zamolite ih da otvore oči i **podijele svoje ideje o pozitivnim društvenim normama na koje se mogu pozvati ili o drugim uvjerenjima, stavovima ili ponašanjima na kojima možete zajedno raditi kako biste promijenili štetnu normu koju ste odabrali kao grupa**. Mogu bacati klupko druge boje dok s grupom dijele pozitivne društvene norme.
 8. Osvrnite se na zamršenu mrežu pozitivnih i štetnih društvenih normi, uvjerenja, stavova i ponašanja koje ste stvorili, a koje predstavljaju dvije različite boje vune. Objasnite da je to vizualni prikaz svih ideja u društvu i koliko može biti kompliciran.
 9. Zamolite sudionike da iznesu svoja razmišljanja o mreži pred sobom.
 10. Kada ponovno sjednete, pitajte grupu da na temelju mreže koju su upravo izgradili podijele misli ili ideje o tome koje bi štetne društvene norme prvo željeli mijenjati?
 11. Pitajte ih: Kako možemo raditi na pozitivnim normama koje ste zajedno istraživali da bismo se oslobodili štetne norme?
 12. Obavezno zapišite sve ideje kako biste na njih mogli osvrnuti u sljedećoj aktivnosti.
- Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, pitanja se mogu prilagoditi.**

Dodatni izvori:

1. Alexander-Scott, M. Bell, E. J. H. (2016). Shifting Social Norms to tackle Violence Against Women and Girls (Vawg). DFID Guidance Note. https://www.oecd.org/dac/gender-development/VAWG_HELPDESK_DFID_GUIDANCE_NOTE_SOCIAL_NORMS_JAN_2016.pdf
2. Petit, V. & Salk, T. M. (2019). Everyone Wants to Belong: A practical guide to tackling and leveraging social norms in behavior change programming. <https://www.unicef.org/mena/media/4716/file/MENA-C4DReport-May2019.pdf>

RDIONICA 3: MIJENJANJE DRUŠTVENIH I RODNIH NORMI U ŠKOLI

Aktivnost 1: Kako možemo promijeniti društvene norme

Prezentacija i promišljanje

Radni list: Kako možemo promijeniti društvene norme?

Promjena društvenih normi može biti dugotrajna, stoga je važno biti realan o tome što možemo postići s mladima. Pomaže usredotočiti se na određenu skupinu, kao što je škola, gdje bi mladi koji surađuju s nastavnicima mogli imati malo više utjecaja.

Sada znamo puno više o društvenim normama, ali koji su najbolji načini za promjenu normi?

Ako želimo spriječiti nasilje nad mladima u školi, moramo ojačati pozitivne društvene norme i zajednički raditi na promjeni društvenih normi koje prihvaćaju ili podržavaju nasilje. To znači da moramo promijeniti način razmišljanja i razgovora o tome zašto se nasilje nad mladima događa i fokusirati se na njegovo sprječavanje.

Na primjer: „U redu je udariti dijete kad me jako ljuti ili gurnuti dječaka jer on nimalo ne slični meni. Njegova obitelj ne bi ni trebala biti ovdje.“

Društvene norme utječu na način na koji razmišljamo, govorimo i djelujemo kada je riječ o nasilju nad mladima, a to je važno razumjeti ako želimo pokušati promijeniti društvene norme.

Znamo da može biti izazovno mijenjati društvene norme jer to uključuje promjenu načina na koji razmišljamo (kao pojedinci i skupine). Također je važno usredotočiti se na prednosti i pozitivne strane, a ne samo na negativna ponašanja.

Evo nekoliko profesionalnih savjeta o promjeni društvenih normi (prilagođeno iz P.S. Lilleston, L. Goldman, R. K. Verma & J. McCleary-Sills (2017), *Understanding social norms and violence in childhood: theoretical underpinnings and strategies for intervention, Psychology, Health & Medicine*, 22:sup1, 122-134, <https://doi.org/10.1080/13548506.2016.1271954>)

- **Razmislite o društvenoj normi koju želite promijeniti i pokušajte ju izravno promijeniti.**
- **Neke norme se mogu izravno promijeniti.** Na primjer, ako učenici ignoriraju vršnjačko nasilje jer misle da mnogi u tome sudjeluju i smatraju da je to u redu, možemo ih informirati o tome što njihovi vršnjaci rade ili ne rade (npr. većina mladih u našoj školi nikada nije zlostavljala druge), misle ili ne misle (npr. većina mladih misli da je zlostavljanje neprihvatljivo i da nije u redu). Pružanjem informacija koje su suprotne njihovim uvjerenjima o nekom problemu, možemo promijeniti društveno prihvaćena uvjerenja.
- **Surađujte s utjecajnim osobama ili onima koji imaju utjecaj na način razmišljanja ljudi.** Takve osobe mogu predstaviti nove ideje drugima, a kada dovoljan broj ljudi usvoji te ideje, može doći do promjene društvenih normi. Suradnja s utjecajnim osobama pomaže u širenju poruka o tome koliko je nasilje prisutno, koliko ljudi ga izbjegava i ne primjenjuje te širenju svijesti o tome.
- **Proširite vijest.** Izradite pravila ponašanja i objesite ih po školi; oslikajte zidove s porukama koje potiču poželjno ponašanje; stvorite sigurna mjesta u školi na kojima se svi odnose s poštovanjem i nenasilno; provodite vježbe empatije u kojima vježbate zamišljanje kako je to biti na mjestu neke druge osobe.
- Jedan od načina da to postignete jest **usredotočiti se na promjenu društvenih očekivanja**, javno poticanje tih promjena i stvaranje novih normi ponašanja
- **Usmjerite se na ljudski razum i srce, pružanjem dobrih informacija i pozivajući se na osjećaj za dobro.**

Za više informacija:

https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/Shifting%20Norms%20around%20VAC%20in%20Schools%20Guide-%20REVIS-FINAL%20Participant%20Version_3Aug2021.pdf

Aktivnost 2: Podržavajuće norme: kolaž sigurne škole

Istražite pozitivne i podržavajuće društvene i rodne norme

Uputa: Istražiti pozitivne i podržavajuće društvene i rodne norme koje zaustavljaju nasilje nad mladima.

1. Okupite sudionike u krug.
2. Recite mladima: „Istražimo kako zamišljate sigurnu školu za mlade. Zamislimo siguran prostor za mlade, gdje pozitivne društvene i rodne norme staju na kraj nasilju nad mladima.“
3. Zamolite sudionike da zatvore oči (ako im je ugodno) i zatim im recite: „Zamislite školu koja istinski poštuje djecu i mlade, gdje se ne moraju bojati nasilja. Kad u nju dođete, ushićeni ste svime što vidite i čujete. Pogledajte oko sebe. Što ljudi govore? Što rade? Što vi radite? Uputite se u šetnju kroz školu. Što mladi govore i rade? Što odrasli govore i rade? Kakvi vam se osjećaji javljaju?“
4. Zamolite sudionike da otvore oči.
5. Neka sjednu u grupe od 2 do 4 osobe i razgovaraju o onome što smatraju najvažnijim u vezi škole koju su zamislili.
6. Potaknite ih da u svojim malim grupama razgovaraju o školama koje su zamislili. Što su vidjeli? Kakav je bio osjećaj? Ovo može biti emotivan proces, stoga odvojite dovoljno vremena, a ako je to mladima potrebno, organizirajte smiješnu igru ili igru za podizanje energije.
7. Objasnite da imaju 15 minuta za izradu kolaža škola koje su zamislili. Ako žele, mogu dodati tekst oko kolaža kako bi nešto dodatno objasnili.
8. Neka pronađu mirno mjesto za sjedenje u svojim grupama i podijelite materijale: časopise, flomastere u boji, papir, škare, ljepljivo i druge materijale.
9. Napišite sljedeća pitanja na flipchart ili ih postavite naglas:
 - A. Koje pozitivne društvene norme pomažu u zaštiti mladih u školi koju ste zamislili?
 - B. Koje negativne ili štetne društvene norme ne postoje?
10. Potaknite ih da **imenuju norme na kojima rade** na svom kolažu.
11. Stavite kolaže grupa u krug na podu i potaknite ih da se prošću i pogledaju kolaže drugih grupa.
12. Nakon nekoliko minuta, zamolite svaku grupu da objasni pozitivne i štetne norme prisutne na njihovim kolažima. Zapišite ih na flipchart kako bi svi mogli vidjeti norme o kojima se raspravlja.
13. Potaknite ih da dodaju neke ideje i/ili postavljaju pitanja.
14. Vodite raspravu koristeći sljedeća pitanja kao smjernice:
 - A. Koje su norme zajedničke školama koje ste zamislili?
 - B. Je li bilo razlika? Jeste li primijetili da nešto odskače?
 - C. Razmislite o nekim pozitivnim ili podržavajućim normama o kojima smo razgovarali. Postoji li već nešto slično u našoj školi? Ako je tako, možemo li to dalje razvijati?
 - D. Ako ništa slično ne postoji, što trebamo učiniti kako bismo organizirali takvo nešto?
15. Zamolite mlade da nastave razmišljati o stvarima na kojima žele raditi u svojoj školi i podsjetite ih da ćete zajedno raditi na tome.

16. Završite aktivnost zabavnim završnim krugom kako biste podijelili dojmove o sigurnim školama i sljedećim koracima prema naprijed.

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, pitanja se mogu prilagoditi.

Aktivnost 3: Zaustavljanje nasilja

Pomozite zaustaviti vršnjačko nasilje ljubaznošću i poštovanjem

Uputa: Zaustavljanje vršnjačkog nasilja i stvaranje pozitivne atmosfere u razredu

Prilagođeno prema: <https://www.cfchildren.org/resources/bullying-prevention-resources/>

1. Prije početka aktivnosti, podijelite jedan list papira svakoj grupi i olovke, flomasteri ili bojice
2. Recite: Nasilje je problem svih nas. Svi smo odgovorni da spriječimo nasilje i da ga pokušamo zaustaviti kada se dogodi. Danas ćemo izraditi plakate koji će nas podsjetiti da se odnosimo jedni prema drugima s ljubaznošću i poštovanjem i pomoći nam da zaustavimo nasilje.
3. Neka svaka grupa sastavi popis ljubaznih i obzirnih djela koja mogu činiti svaki dan kako bi spriječili da se nasilje dogodi.
4. Neka svaka grupa uzme list papira. Recite: Sada ćete sa u svojim grupama napraviti mali plakat „Djela ljubaznosti“. Na svom plakatu napišite najmanje tri načina na koje možete učiniti nešto ljubazno i obzirno.
5. Neka ukrase svoje plakate olovkama, flomasterima, bojicama ili bilo kojim drugim dostupnim materijalom.
6. Izložite postere na mjesta gdje ih svi učenici mogu vidjeti. Dajte učenicima vremena da razgledaju postere. Kao alternativu, učenici mogu izraditi digitalne plakate koristeći softvere za obradu teksta, grafike ili dizajna.

Napomena: Ova se vježba može uspješno koristiti za različite dobne skupine djece.

Dodatni izvori:

1. Za više informacija o osnivanju i održavanju kluba ili grupe djece koja radi na zaštiti djece od nasilja u školama, pogledajte ovaj koristan vodič prilagođen djeci: <https://www.end-violence.org/sites/default/files/paragraphs/download/Safeguarding-%20A%20Guide%20for%20Children%27s%20Clubs%20%28Final%20Mar%208%29.pdf>
2. Alexander-Scott, M. Bell, E. J. H. (2016). Shifting Social Norms to tackle Violence Against Women and Girls (Vawg). DFID Guidance Note. https://www.oecd.org/dac/gender-development/VAWG_HELPDESK_DFID_GUIDANCE_NOTE_SOCIAL_NORMS_JAN_2016.pdf

6.3. MODUL 3: KORACI ZA ORGANIZIRANJE AKTIVNOSTI MLADIH

Sažetak modula: Ovaj modul sadrži informacije o prirodi dječje participacije, različitim razinama i oblicima participacije. Nadalje, razvija vještine za osobni rast i usvajanje uloge lidera. Tijekom ovih radionica, mladi će lideri proći kroz proces stvaranja pozitivnih promjena u svojim zajednicama. Steći će vještine vođenja aktivnosti s mladima i odraslima, razvijanja projekata usmjerenih na promjenu društvenih i rodni normi povezanih s nasiljem i vještine za promjenu školske okoline.

Modul je prilagođen prema metodologijama ACTIV CAB³⁵ i YouCreate.³⁶

Cilj: Pružiti znanja i vještine mladim liderima koje će im omogućiti razumijevanje razina participacije djece i koraka u istraživanju i planiranju promjena u svojoj okolini.

Očekivani rezultati: Na kraju ovog modula polaznici će imati znanja i vještine o:

- participaciji djece
- participativnom akcijskom istraživanju
- organizaciji aktivnosti mladih

Što uključuje Modul 3: Koraci za organiziranje aktivnosti mladih	Trajanje
1. RADIONICA: Participacija i osnaživanje djece	90 min.
Aktivnost 1: Prednosti participacije djece	10 min.
Aktivnost 2: Razine participacije	20 min.
Aktivnost 3: Kako ja sudjelujem	30 min.
Aktivnost 4: Oblici participacije djece	30 min.
2. RADIONICA: Participativno akcijsko istraživanje – mapiraj i istraži	90min.
Aktivnost 1: Što je participativno akcijsko istraživanje	30 min.
Aktivnost 2: Mapiranje i istraživanje	60 min.
3. RADIONICA: Participativno akcijsko istraživanje – planiraj i istraži	90 min.
Aktivnost 1: Planiranje	45 min.
Aktivnost 2: Evaluacija	45 min.

Materijali: projektor, Power Point prezentacije, post-it papirići, flipchart, flomasteri, A4 papiri, bojice, ljepilo i škare, boje, flomasteri u boji, samoljepiva traka, uže

1. RADIONICA: PARTICIPACIJA I OSNAŽIVANJE DJECE

Aktivnost 1: Prednosti participacije djece

Razmišljanje o tome što je participacija djece

Uputa: Oluja ideja na temu participacije djece s ciljem provjere koliko sudionici znaju o temi te s ciljem definiranja značaja termina "participacija". Kako biste omogućili raspravu, možete koristiti slike djece u školi, obitelji, na igralištima itd.

Savjeti za trenere/ice: Raspravite s grupom sljedeća dva pitanja – „Što je participacija djeteta?“ i „Što nije participacija djeteta?“. Drugo pitanje prirodno proizlazi iz prvog.

Zabilježite odgovore na flipchart. Raspravite i sažmite informacije.

Razmotrite sljedeću definiciju: Participacija djece može se definirati kao uključivanje djece (pojedinačno i/ili kolektivno) u situacije koje pružaju mogućnost za oblikovanje i izražavanje njihovih

³⁵<https://www.tdh.ro/sites/default/files/2022-09/Metodologie%20Child%20Advisory%20Board%20-%20ACTIV .pdf>

³⁶<https://childhub.org/en/child-protection-online-library/youcreate-toolkit-participatory-arts-based-action-research-well>

stavova te za njihovo utjecanje na pitanja koja ih se izravno ili neizravno tiču. Smislena participacija uključuje prijenos moći s odraslih na djecu, što transformira status djece iz pasivnih promatrača u aktivne sudionike, koji su informirani i sposobni utjecati na odluke koje utječu na njihove živote.

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, pitanja se mogu prilagoditi.

Aktivnost 2: Razine participacije

Prezentacija i promišljanja o razinama participacije

Radni list: Pravo na participaciju

Nekoliko odredbi u Konvenciji o pravima djeteta odražava pravo djece na participaciju. Participacija je jedno od vodećih načela Konvencije, ali i jedan od njezinih osnovnih izazova. Članak 12. Konvencije o pravima djeteta navodi da djeca imaju pravo sudjelovati u procesima donošenja odluka koje mogu biti relevantne u njihovim životima i utjecati na odluke koje se donose u vezi njih – unutar obitelji, škole ili zajednice. Načelo potvrđuje da su djeca punopravne osobe koje imaju pravo izraziti svoje stavove o svim stvarima koje ih se tiču i zahtijeva da se ti stavovi čuju i uvažavaju u skladu s djetetovom dobi i zrelošću. Prepoznaje potencijal djece da obogate procese donošenja odluka, da dijele svoju perspektivu i sudjeluju kao građani i akteri promjena. Praktično značenje prava djece na participaciju mora se uzeti u obzir u svakom pojedinom pitanju koje se tiče djece.

Odsustvo pritiska i kontrole

Participacija je pravo djeteta i djeca su stoga slobodna izraziti svoja gledišta ili, ako žele, to ne učiniti. Na djecu se ne smije vršiti pritisak, ograničavati ih ili utjecati na njih na načine koji bi ih mogli spriječiti u slobodnom izražavanju mišljenja ili koji im mogu stvoriti osjećaj da su izmanipulirana.

Razvojna sposobnost djece

Konvencija ne postavlja minimalnu dob niti kontekst u kojima djeca mogu početi slobodno izražavati svoje stavove. Konvencija priznaje da djeca mogu i formirati stavove od vrlo rane dobi te se poziva na 'razvojnu sposobnost' djece za donošenje odluka. To znači, na primjer, da se od roditelja i, tamo gdje je to prikladno, od članova obitelji i šire zajednice očekuje da daju odgovarajuće smjernice, vodstvo ili savjete djeci. Ali usmjeravanje i savjeti roditelja dobivaju sve veću vrijednost i značenje kako djeca rastu i razvijaju se, postaju zrelija i iskusnija, te stječu sve veću razinu autonomije i odgovornosti.

Za više informacija: <https://childhub.org/en/child-protection-online-library/fact-sheet-right-participation>

Radni list: LANSDOWNOV MODEL

LANSDOWNOV MODEL Ovaj model opisuje tri oblika participacije koje prikazuju različite razine moći djece. Moć se diferencira po stupnjevima između niže i više razine participacije i obuhvaća prirodno preklapanje između kategorija: (1) Konzultativna participacija (2) Suradnička participacija (3) Participacija koju iniciraju djeca. Prvi stupanj je konzultativna participacija koja se temelji na prepoznavanju da odrasli nemaju sve informacije. Zbog toga se trebaju konzultirati s djecom i mladima kako bi saznali njihova stajališta o određenim pitanjima. Ovu praksu pokreću, vode i njome upravljaju odrasli. Drugi stupanj je suradnička participacija, koja uključuje angažman djece i mladih u razvoju, provedbi, praćenju i evaluaciji projekata ili aktivnosti. Ovaj proces pokreću odrasli, ali uključuje djecu i mlade kao partnere i osnažuje ih da utječu na odluke. Treći stupanj je participacija koju iniciraju djeca, koja prepoznaje djecu i mlade kao osnažene subjekte koji su sposobni poduzeti akcije i upravljati donošenjem odluka. U ovom posljednjem stupnju participacije, odrasli imaju ulogu facilitatora, a ne usmjerivača. (Cuevas-Parra, P. (2017). Children and young people's participation. An essential approach for ending violence against children. World Vision,

<https://www.wvi.org/sites/default/files/WV-Children-and-Young-People-Participation-%20essential%20component%202017-09-11.pdf>

Aktivnost 3: Kako ja sudjelujem

Stvorite uvjete za aktivnu participaciju učenika

Uputa: Ravnatelj škole

Prilagođeno prema: EDUC'ACTION A catalogue on non-formal education methods, <https://drop-in.eu/media/drop-in-io2-en.pdf>

1. Podijelite sudionike u grupe, po mogućnosti korištenjem određene aktivnosti.
2. Tijekom prvih 3-5 minuta sudionici pišu najmanje 6 stvari koje im se najviše sviđaju u školi.
3. Svaka grupa odabire oko 3 najvažnije stvari koje im se sviđaju u školi i odgovara na pitanje „Zašto?“ pisanjem barem 3 objašnjenja za svaku stvar.
4. Isti postupak treba ponoviti sa stvarima koje im se ne sviđaju u školi.
5. Svaka grupa uzima nove papiriće i crta školu raspravljajući o tome što bi zadržali kada bi oni bili ravnatelj škole i što bi promijenili uzimajući u obzir ono što su prethodno naveli.
6. Svaka grupa piše pravila svoje škole iz snova – navode ono što bi osnažilo školski život i uklonilo negativne stvari koje su prije spomenuli.
7. Zatim prezentiraju svoje radove.
8. Za vrijeme prezentacija facilitator grupira sve pozitivne i negativne aspekte i ideje/rješenja na flipchart.

Savjeti za trenere/ice:

Budite fleksibilni i spremni pomoći u formuliranju ideja i misli. Potičite mlade da ne traže najlakše rješenje. Rad u grupama najučinkovitiji je kada je u svakoj grupi 3 do 4 sudionika.

Nakon prezentacija provodi se evaluacija i rasprava o pitanjima kao što su: Što možemo početi raditi odmah i bez vanjske pomoći? Od čega početi? Kakvu pomoć i podršku trebamo? Što sam ja osobno spreman/na učiniti i pomoći? Jesu li ideje i rješenja stvarni? Jesu li stvarno potrebni?

Napomena: Ova se vježba može uspješno koristiti za različite dobne skupine djece.

Aktivnost 4: Oblici participacije

Prezentacija i promišljanje

Radni list: Učeničko vijeće

Postoje različiti oblici participacije ovisno o nacionalnim i školskim propisima i praksama. Jedan od njih je i Vijeće učenika.

Vijeće učenika je predstavničko tijelo učenika na institucionalnoj razini, uključeno u prepoznavanje i rješavanje problema koji ih se tiču, u suradnji s upravom, nastavnim osobljem i roditeljima, za dobrobit učenika i zajednice (školske i/ili lokalne zajednice).

Vijeće učenika treba postojati u svakoj školi, jer je to način udruživanja djece koji im omogućuje ostvarivanje prava na participaciju - proces koji koristi i djeci i odraslima.

Vijeće učenika je:

- konzultirano i mišljenje Vijeća se uzima u obzir kad god se donose odluke koje se tiču škole i učenika;
- temelj za dijalog između učenika i nastavnika;
- ono koje priopćava potrebe i interese učenika;

- oblik kroz koji djeca uče aktivno sudjelovati u društvu, promišljati i provoditi akcije, projekte koje smatraju potrebnima za poboljšavanje sredine u kojoj žive i uče;

- način na koji se djeca mogu afirmirati i mogu biti cijenjena zbog svojih ideja i postupaka.

U cilju što učinkovitijeg provođenja akcija, Vijeće učenika mora polaziti od potreba i interesa učenika, od njihove vizije kakva bi trebala biti škola u kojoj se školuju, učinkovitog odnosa s nastavnicima, roditeljima i sl. Dakle, prije svega učenici moraju odlučiti što im je u tom trenutku najvažnije i što svojim djelovanjem žele promijeniti.

Svrha vijeća je djelovati kao predstavničko tijelo učenika u pitanjima važnim za njihov školski život, u bliskoj vezi s upravom, nastavnicima i roditeljima.

Ciljevi vijeća učenika:

- ponuditi učenicima organiziran, reprezentativan i institucionaliziran način komunikacije između učenika, uprave i tijela vlasti

- pridonijeti organizaciji školskih i izvannastavnih aktivnosti koje se temelje na potrebama i interesima djece i mladih

- poboljšati razumijevanje i suradnju između učenika, nastavnog osoblja, uprave i tijela vlasti;

- prezentirati pregled stanja školskog okruženja upravi i tijelu vlasti;

- olakšati promjene u školskom okruženju i odnosima sa zajednicom.

Funkcije Vijeća učenika

Funkcije i aktivnosti Vijeća učenika podržavaju njegovu svrhu i ciljeve te doprinose razvoju škole i dobrobiti njezinih učenika. U planiranju i provođenju aktivnosti Vijeće:

- redovito konzultira učenike;

- blisko surađuje s upravom, nastavnicima i roditeljima;

- uključuje što veći broj učenika u aktivnosti.

Iz Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi RH:

Članak 71.:

- U školi se osniva vijeće učenika koje čine predstavnici učenika svakog razrednog odjela.

- Predstavnik vijeća učenika sudjeluje u radu tijela škole kada se odlučuje o pravima i obvezama učenika, bez prava odlučivanja.

- Način izbora i djelokrug rada vijeća učenika utvrđuje se statutom škole.

Napomena: Predavač bi trebao uključiti više informacija vezanih uz nacionalni kontekst.

Dodatni izvori:

1. Tdh, Manual on children's participation, <https://www.tdh.de/was-wir-tun/arbeitsfelder/kinderrechte/meldungen/manual-on-childrens-participation/>
2. Child participation assessment tool, Council of Europe, March 2016 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806482d9>
3. Listen – Act – Change Council of Europe Handbook on children's participation For professionals working for and with children, Council of Europe, October 2020 <https://rm.coe.int/publication-handbook-on-children-s-participation-eng/1680a14539>

2. RADIONICA: PARTICIPATIVNO AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE – MAPIRAJ I ISTRAŽI

Aktivnost 1: Što je participativno akcijsko istraživanje?

Prezentacija i promišljanje

Radni list: Što je participativno akcijsko istraživanje?

Participativno akcijsko istraživanje je proces u kojem istraživači (mladi lideri) i sudionici (mladi) surađuju kako bi razumjeli prednosti i izazove u svakodnevnom životu mladih, a zatim planiraju i provode projekte koji promiču pozitivne društvene promjene. Kroz participativno akcijsko istraživanje ćete vi i vaši vršnjaci imati vremena razmisliti o svom svakodnevnom životu i zatim stvoriti pozitivnu promjenu koju želite vidjeti. „mladi lideri“ također su „istraživači“.

Koji su koraci participativnog akcijskog istraživanja?

Postoji 5 faza u participativnom akcijskom istraživanju YouCreate: (1) Mapiranje, (2) Istraživanje, (3) Planiranje, (4) Kreativne aktivnosti, (5) Evaluacija (pogledajte sliku 1 u nastavku).

1. Mapiranje: Ova faza uključuje izgradnju povjerenja s grupom mladih i promišljanje o tome kako bi zajednica izgledala kada bi umjetnost bila korištena za podržavanje dobrobiti mladih. Uključuje istraživanje zajednice i promišljanje o tome kako bi različite osobe, mjesta i stvari mogle podržati vaš projekt.

2. Istraživanje: Ova faza pomaže mladima saznati više o vlastitoj dobrobiti i sudjelovanju u umjetnosti te pomaže u osmišljanju ideja za kreativne aktivnosti.

3. Planiranje: Ova faza uključuje analizu rezultata Mapiranja i Istraživanja, suradnju s mladima u oblikovanju vizije blagostanja i pozitivnih društvenih promjena, u prepoznavanju ključnih izazova i osmišljanju ideja za njihovo rješavanje te u razvijanju svojih kreativnih aktivnosti.

4. Kreativne aktivnosti: Ova faza uključuje provođenje kreativnih aktivnosti.

5. Evaluacija: Ova faza uključuje proslavu završetka kreativnih aktivnosti, razgovor o rezultatima, iskustvima i naučenom.

Dodatne informacije možete pronaći na: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/200325_tdh_youcreate_light.pdf

Aktivnost 2: Faza mapiranja i istraživanja

Kako bi naučili više o vlastitoj dobrobiti i promislili o idealnom pozitivnom okruženju za mlade

Uputa: Čarobni tepih

Prilagođeno prema: Toolkit for evaluation child participation, <https://resourcecentre.savethechildren.net/collection/toolkit-monitoring-and-evaluating-childrens-participation/>

1. Potaknite djecu da zajedno sjednu na tepih (tepih ili nešto što možete koristiti kao čarobni tepih). Objasnite da je to čarobni tepih kojim će otputovati u svijet u kojem djeca puno govore o tome što misle, a odrasli ih uvijek slušaju.

2. Imitirajte zvukove letenja, zamahnite tepihom kako biste potaknuli dječju maštu u zamišljanju kako se nalaze na čarobnom letećem tepihu.

3. Objasnite da je vaš leteći tepih sletio u novu zemlju. Možda izgleda isto kao polazno mjesto, ali u ovoj zemlji odrasli uvijek slušaju djecu.

4. Sada kada su u zemlji u kojoj odrasli slušaju djecu, htjeli bi poslušati mišljenja djevojčica i dječaka. Na primjer, u ovoj zemlji postoji osoba koja se zove Gospođa Veselić. Gospođa Veselić uvijek potiče djecu da se izraze i rado ih sluša. Gđa Veselić bi željela znati:

– Što biste željeli promijeniti u vezi svoje škole?

– Što mislite, koje odluke mogu donijeti djeca vaše dobi? (npr. možete li odlučiti koje igre igrate vi i vaši prijatelji)? Možete li odlučiti koju ćete odjeću nositi? O kojim drugim stvarima možete odlučivati?

– Na koji način bi odrasli trebali podržati djevojčice i dječake poput vas u školi i zajednici? Na primjer, što vaša učiteljica može učiniti kako bi pokazala da joj se sviđaju vaše ideje o promjenama?

5. Sada će nas naš čarobni tepih vratiti. Imitirajte zvukove letenja i zamahnite tepihom.

6. Sada smo se vratili u naš prvobitni svijet.

– Je li ovo svijet u kojem djeca mogu promijeniti školu? Ako da, kako? Ako ne, zašto ne?

– Potaknite djecu da podijele svoja mišljenja i iskustva.

Uputa: Murali

1. Okupite sudionike u krug.

2. Recite: „Istražimo kako bi izgledalo idealno pozitivno okruženje za mlade koje će jačati njihovu dobrobit kroz kreativnost, umjetnost i kulturu!“

3. Zamolite sudionike da zatvore oči (ako im je ugodno) i da zamisle kako se upravo vraćaju s leta čarobnim tepihom: „Uzbuđeni ste svime što vidite i čujete. Sve dobro što je postojalo prije još uvijek je tu, ali vidite i mnoga poboljšanja. Odvojite vrijeme za prolazak kroz zajednicu. Što vidite? Što čujete? Što rade mladi? Kakav je osjećaj?“

4. Zamolite sudionike da otvore oči.

5. Zamolite ih da sjednu i u grupama od 2-4 razgovaraju o tome što smatraju najvažnijim dijelovima zajednice koju su zamislili.

6. Dajte svakoj grupi komad papira s flipchart-a, olovke i flomastere u boji.

7. Objasnite da će svaka grupa imati 15 minuta za izradu crteža zajednice koju su zamislili. Ako žele, mogu dodati tekst oko svog crteža radi dodatnog objašnjenja.

8. Napišite sljedeća pitanja ili ih postavite naglas:

- Kako izgleda vaša zajednica?
- Kakav je osjećaj biti tamo?
- Što rade mladi? Što rade odrasli?
- U kojim vrstama umjetničkih, kreativnih i kulturnih aktivnosti sudjeluju mladi?
- Gdje mladi imaju priliku sudjelovati u umjetničkim, kulturnim i kreativnim aktivnostima?
- Tko podržava mlade i participaciju mladih u umjetničkim, kulturnim i kreativnim aktivnostima?
- Čime se još bave mladi?

9. Nakon 15 minuta, zamolite ih da nacrtaju srca tamo gdje se participacija već događa, zvjezdice (*) gdje ima prostora za poboljšanje i „X“ gdje misle da mladi nemaju prilike za participaciju.

10. Neka osoba iz svake grupe na zidu postavi svoj crtež i opiše ga u jednoj minuti.

11. Zamolite sudionike da daju dodatne ideje i/ili postavite pitanja.

12. Zamolite sudionike da rasporede svoje papire na zid na način koji njima ima smisla i tako da se crteži mogu povezati. Koristeći boje ili flomastere, odvojite 5 minuta kako biste „povezali“ njihove crteže.

13. Vodite raspravu koristeći pitanja u nastavku kao smjernice.

- Koji su zajednički elementi zajednica koje ste zamislili?
- Koje su razlike?

- Što se pozitivno već događa u vašoj zajednici?
- Što se ne događa, a željeli biste da se događa? (npr. kakve mogućnosti biste željeli da mladi imaju za participaciju u umjetnosti, kulturi i kreativnosti?)
- Kakve ideje imate za razne vrste umjetničkih, kreativnih i kulturnih aktivnosti u koje bi se mladi mogli uključiti? Tko bi ih podržao? Kakav bi to utjecaj imalo?

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, može se provesti vježba Čarobni tepih.

3. RADIONICA: PARTICIPATIVNO AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE – PLANIRAJ I RAZMISLI

Aktivnost 1: Faza planiranja

Osmisliti pozitivne društvene promjene

Uputa: Stablo planiranja

1. U ovoj aktivnosti napraviti ćemo stablo kako bismo razmislili o idejama za rješavanje naših izazova.
2. Pokrenite „oluju ideja“ o snagama i izazovima okruženja koje su zamišljali u prethodnim aktivnostima. Ako mladi jasno prepoznaju jedan ili dva izazova na kojima bi željeli raditi, možete nastaviti, u suprotnom definirajte 2-4 najvažnija izazova. Pokušajte odlučiti na kojem izazovu bi bilo najrealnije raditi. Pitajte mlade što im je najvažnije i na što mogu stvarno utjecati. (Ako postoji neslaganje, možete zamoliti mlade da ponovno glasaju nakon rasprave.) Ako se mladi odluče za 2 izazova, morat ćete napraviti 2 odvojena stabla. Završite jedno stablo planiranja i prijedite na sljedeće.
2. Nacrtajte sliku velikog stabla s korijenjem, deblom, lišćem i plodovima na flipchart. Objasnite da je to „stablo planiranja“ i objasnite što svaki dio predstavlja:
 - Deblo (izazov): ključni izazov na kojem je grupa odlučila raditi
 - Korijenje (korijenski uzroci): uzroci ključnog izazova
 - Lišće (snage): snage i resurse koje su mladi identificirali u prethodnim aktivnostima.
 - Plod (ideje): moguće kreativne aktivnosti za rješavanje temeljnih uzroka.
3. Zamolite mlade da se podijele u male grupe od 3 do 5 osoba. Svakoj grupi podijelite veliki list papira i markere u boji.
4. Zamolite ih da nacrtaju slično stablo na svom papiru. Zatim mogu napisati izazove koje su odabrali na deblu svog stabla(10 minuta).

(Imajte na umu da se sve grupe trebaju usredotočiti na isti 'izazov'. Kada podijele informacije sa svojih stabala, bit će potaknuti na raspravu, jer mogu svoj daljnji rad nadograditi idejama drugih.)
5. Potaknite raspravu unutar njihovih malih grupa o tome koji su glavni uzroci izazova (korijenje stabla) (5-10 minuta). Potičite ih pitanjem „zašto“ kako bi dublje sagledali izazove.
6. Kada mladi identificiraju neke od temeljnih uzroka izazova, mogu ih zapisati na korijene. Ako postoje neslaganja oko temeljnih uzroka, podsjetite mlade da razmjenjujemo ideje i da svatko ima pravo na svoje mišljenje.
7. Podsjetite ih na snage koje su prepoznali. Zamolite ih da na lišće stabla zapišu njihove jake strane koje bi mogle pomoći u rješavanju izazova koji su odabrali.
8. Omogućite raspravu o tome kako mogu surađivati u rješavanju temeljnih uzroka izazova koji su identificirali, oslanjajući se na svoje jake strane (10-15 minuta). Postavite sljedeća pitanja:
 - Koje ideje možete smisliti kako biste riješili svoj izazov?
 - Koje će vam 'ideje' ili 'strategije' pomoći da se približite svom cilju?

9. Zamolite ih da na plodovima zapišu svoje kreativne aktivnosti. Ako im resursi nisu lako dostupni, recite da je i dalje u redu zapisivati ideje, ali da trebaju provjeriti mogu li se neke ideje provesti.

10. Zamolite svaku grupu da održi kratku prezentaciju (2-3 minute) o svom stablu planiranja i potaknite raspravu.

Više informacija o cijelom procesu rasprave oko faze planiranja možete pronaći na: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/200325_tdh_youcreate_light.pdf

Napomena: Ova je aktivnost primjerena za različite dobne skupine djece. Međutim, ako je većina djece u grupi mlađa od 14 godina, može se provesti vježba Koraci.

Uputa: Koraci

Prilagođeno prema: *Toolkit for evaluation child participation*, <https://resourcecentre.savethechildren.net/collection/toolkit-monitoring-and-evaluating-childrens-participation/>

Prije nego što djeci predstavite aktivnost, izrežite papir ili tablicu u obliku koraka. Možda će trebati 10-15 takvih koraka.

1. Predstavite aktivnost djeci. Zamolite ih da razmisle zašto bi željeli sudjelovati u programu za smanjivanje nasilja u školi. Što bi bio glavni cilj takvog programa?

2. Nakon što su se dogovorili oko cilja, zamolite jedno dijete da napiše cilj na list papira u obliku izjave. Ovaj list se stavlja na pod daleko od djece.

3. Djeca zatim postavljaju korake jedan po jedan, pri čemu svaki korak odgovara fazi na njihovom putu do cilja. Pitajte djecu koje su praktične korake poduzeli ili u koje su korake bili uključeni na putu prema postizanju cilja.

4. Prvi 'izrezani korak' postavlja se na pod. Jedno dijete stavlja nogu na taj korak.

To označava prvu fazu prema postizanju njihovog cilja. Sada sva djeca raspravljaju o tome što je prva faza. Kako će na početku biti uključeni u ovaj program? Što će prvo učiniti? To se zatim zapisuje na list papira i stavlja pored prvog koraka.

5. Ova vježba se ponavlja sve dok se ne završe sve ključne faze prema postizanju cilja.

6. Djecu i mlade može se potaknuti da razmišljaju i raspravljaju o sljedećem:

– U kojoj je mjeri potrebno uključiti se od najranijih faza (na primjer, u kojoj je mjeri važno da djevojčice i dječaci budu uključeni u identificiranje i procjenu problema/briga?

- Smatraju li da je potrebno uključiti odrasle i kako?

- Kakve ideje mogu smisliti za rješavanje problema nasilja u školi, imajući na umu korake do postizanja cilja?

Aktivnost 2: Razmisli i podijeli

Omogućiti razumijevanje da mogu podijeliti rezultate svog rada sa zajednicom i zajedno slaviti uspjeh

Uputa: Slavljenička slika na kamenu

1. Pripremite šešir ili kutiju s imenima svake osobe. Svatko izvlači ime iz šešira. Ako izvuče svoje ime, neka ga vrati i odabere drugo ime.
2. Imaju deset minuta kako bi osmislili nagradu za osobu čije su ime izvukli.
3. Recite im da će imati 1 minutu da predstave nagradu i objasne na koji način ona predstavlja osobu koju su odabrali.
4. Zamolite ih da budu konkretni i navedu što im se sviđelo i što su cijenili kod osobe za vrijeme radionice.

Primjer:

- Ja dajem nagradu za velikog slušatelja. Uvijek je slušao što drugi imaju za reći. Na primjer, kad sam bila nervozna tijekom aktivnosti, saslušao je moje brige i pružio mi je podršku.
 - Ja dajem nagradu za slikarstvo. Kad nisam znao kako pomiješati različite boje, ljubazno mi je pokazala kako pomiješati crvenu i plavu kako bih dobio ljubičastu, a da se pritom ne osjećam loše jer ne znam.
5. Nakon deset minuta pripreme, okupite sve u krug.
 6. Potaknite ih da započnu s dodjelama nagrade.
 7. Neka osoba koja je primila nagradu da svoju nagradu da sljedećoj osobi.
 8. Nakon što su svi dodijelili i primili nagrade, neka izaberu kamen s hrpe na stolu. Pazite da svaka osoba ima pristup bojama.
 9. Zamolite ih da razmotre sljedeća pitanja dok oslikavaju svoj kamen: „Što ste dobili treningom?“ „Što ćete upamtiti za buduću?“
 10. Dajte im 5-10 minuta da razmisle o pitanjima i oslikaju svoje kamenje.
 11. Nakon što svi završe, neka stave kamenje na stol i zamolite ih da zajedno pronađu oblik u koji će staviti svoje kamenje koji odražava njihove osjećaje o treningu (na primjer: uskličnik, sunce, srce, kist).
 12. Potaknite ih na dijeljenje misli i osjećaja te da pokažu što su naslikali na svom kamenu. Svoj kamen mogu ponijeti kući kao uspomenu na svoje putovanje na treningu.
 13. Zahvalite se svima na sudjelovanju.
 14. Završite aktivnost s Krugom povjerenja.

Dodatni izvori:

1. Child Fund International, Child- and Youth-friendly Participatory Action Research Toolkit, https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/child_friendly_par_toolkit_small.pdf/

7. PRILOZI

7.1. ANKETA ZA POVRATNE INFORMACIJE UČENIKA

Obrazac za povratne informacije o Modulu 1

1. Kako si se osjećao/la tijekom treninga? Zaokruži sve što si osjećao/la.

Sretno	Izazvano	Nezadovoljno	Zadovoljno
Iznenadeno	Razočarano	Uživao/la sam	Zaintrigirano
Oснаženo	Ponovno sam razmotrio/la svoja prethodna mišljenja i stavove	Dosadno	Angažirano/uključeno
Zainteresirano	Pod stresom	Nadahnuto	Nezainteresirano Požurivano
U stisci s vremenom	Entuzijastično	Umorno i niske energije	Opušteno

2. Molimo izrazi svoje zadovoljstvo treningom tako što ćeš navesti razinu slaganja/neslaganja sa sljedećim izjavama. Imaj na umu da 1 znači UOPĆE SE NE SLAŽEM, a 5 znači SLAŽEM SE U POTPUNOSTI

	1	2	3	4	5
Trening je ispunio moja očekivanja					
Teme o kojima se razgovaralo bile su zanimljive					
Teme o kojima se razgovaralo odnosile su se na pitanja koja me se tiču u svakodnevnom životu					
Metode treninga su poticale moje aktivno sudjelovanje					
Aktivnosti treninga su poticale moje učenje					
Trening je uspješno poticao aktivno sudjelovanje i izražavanje ideja					
Uživao/la sam u aktivnostima u kojima sam sudjelovao/la					
Treneri/ce su bili/e dobro pripremljeni/e					
Za svaku radionicu odvojeno je dovoljno vremena					
Dovoljno je vremena odvojeno za raspravu / pitanja					
Teorijski dio treninga bio je zadovoljavajući					

3. Kako se promijenila razina tvog znanja i razumijevanja u odnosu na sljedeće teme? Imaj na umu da 1 znači SMANJILA SE; 2 – OSTALA JE ISTA; 3 – POVEĆALA SE; 4 – NE ZNAM i 5 znači RADIJE NE BIH REKAO/LA

Teme	1	2	3	4	5
Jačanje tima					
Zajednički rad					
Prava djeteta					
Škola po mjeri djeteta					

4. Što je najvažnije u vezi razvijanja sigurnog školskog okruženja što ćeš primjenjivati u budućnosti?

.....

.....

.....

5. Zaokruži u kojoj ti je mjeri Modul 1...? (Imaj na umu da 1 znači U MALOJ MJERI, a 5 znači U VELIKOJ MJERI)

...pomogao da surađuješ sa svojim kolegama	1	2	3	4	5
...pomogao prepoznati važnost timskog rada	1	2	3	4	5
...pomogao steći više znanja o pravima djeteta	1	2	3	4	5
...pomogao izmjeriti „temperaturu“ školske klime	1	2	3	4	5
...pomogao te motivirati za pokretanje promjene u svojoj školi	1	2	3	4	5

6. Molimo navedi u kojim temama i područjima trebaš više znanja i vještina.

.....

.....

.....

Modul 2 Obrazac za povratne informacije

1. Kako si se osjećao/la tijekom treninga? Zaokruži sve što si osjećao/la.

Sretno	Izazvano	Nezadovoljno	Zadovoljno
Iznenadena	Razočarana	Uživao/la sam	Zaintrigirano
Oснаženo	Ponovno sam razmotrio/la svoja prethodna mišljenja i stavove	Dosadno	Angažirano/uključeno
Zainteresirano	Pod stresom	Nadahnjuto	Nezainteresirano Požurivano
U stisci s vremenom	Entuzijastično	Umorno i niske energije	Opušteno

2. Molimo izrazi svoje zadovoljstvo treningom tako što ćeš navesti razinu slaganja/neslaganja sa sljedećim izjavama. Imaj na umu da 1 znači UOPĆE SE NE SLAŽEM, a 5 znači SLAŽEM SE U POTPUNOSTI

	1	2	3	4	5
Trening je ispunio moja očekivanja					
Teme o kojima se razgovaralo bile su zanimljive					
Teme o kojima se razgovaralo odnosile su se na pitanja koja me se tiču u svakodnevnom životu					
Metode treninga su poticale moje aktivno sudjelovanje					
Aktivnosti treninga su poticale moje učenje					
Trening je uspješno poticao aktivno sudjelovanje i izražavanje ideja					
Uživao/la sam u aktivnostima u kojima sam sudjelovao/la					
Treneri/ce su bili/e dobro pripremljeni/e					
Za svaku radionicu odvojeno je dovoljno vremena					
Dovoljno je vremena odvojeno za raspravu / pitanja					
Teorijski dio treninga bio je zadovoljavajući					

3. Kako se promijenila razina tvog znanja i razumijevanja u odnosu na sljedeće teme? Imaj na umu da 1 znači SMANJILA SE; 2 – OSTALA JE ISTA; 3 – POVEĆALA SE; 4 – NE ZNAM i 5 znači RADIJE NE BIH REKAO/LA

Teme	1	2	3	4	5
Prepoznavanje društvenih i rodni normi u školi					
Norme, nasilje, škola					
Mijenjanje društvenih i rodni normi u školi					

4. Što je najvažnije vezano uz društvene i rodne norme što ćeš primjenjivati u budućnosti?

.....

.....

.....

5. Zaokruži u kojoj ti je mjeri Modul 2...? (Imaj na umu da 1 znači U MALOJ MJERI, a 5 znači U VELIKOJ MJERI)

...pomogao razumjeti društvene i rodne norme	1	2	3	4	5
...pomogao shvatiti kako su društvene norme povezane sa stavom					
...pomogao razlikovati pozitivne i negativne društvene norme	1	2	3	4	5
...pomogao sa savjetima kako se suprotstaviti štetnim društvenim normama	1	2	3	4	5
...pomogao steći vještine za zaustavljanje maltretiranja	1	2	3	4	5
...pomogao da se motiviraš kako bi pokrenuo/la promjene u svojoj školi	1	2	3	4	5

6. Molimo navedi u kojim temama i područjima trebaš više znanja i vještina.

.....

.....

.....

.....

Modul 3 Obrazac za povratne informacije

1. Kako si se osjećao/la tijekom treninga? Zaokruži sve što si osjećao/la.

Sretno	Izazvano	Nezadovoljno	Zadovoljno
Iznenadeno	Razočarano	Uživao/la sam	Zaintrigirano
Oснаženo	Ponovno sam razmotrio/la svoja prethodna mišljenja i stavove	Dosadno	Angažirano/uključeno
Zainteresirano	Pod stresom	Nadahnuto	Nezainteresirano Požurivano
U stisci s vremenom	Entuzijastično	Umorno i niske energije	Opušteno

2. Molimo izrazi svoje zadovoljstvo treningom tako što ćeš navesti razinu slaganja/neslaganja sa sljedećim izjavama. Imaj na umu da 1 znači UOPĆE SE NE SLAŽEM, a 5 znači SLAŽEM SE U POTPUNOSTI

	1	2	3	4	5
Trening je ispunio moja očekivanja					
Teme o kojima se razgovaralo bile su zanimljive					
Teme o kojima se razgovaralo odnosile su se na pitanja koja me se tiču u svakodnevnom životu					
Metode treninga su poticale moje aktivno sudjelovanje					
Aktivnosti treninga su poticale moje učenje					
Trening je uspješno poticao aktivno sudjelovanje i izražavanje ideja					
Uživao/la sam u aktivnostima u kojima sam sudjelovao/la					
Treneri/ce su bili/e dobro pripremljeni/e					
Za svaku radionicu odvojeno je dovoljno vremena					
Dovoljno je vremena odvojeno za raspravu / pitanja					
Teorijski dio treninga bio je zadovoljavajući					

3. Kako se promijenila razina tvog znanja i razumijevanja u odnosu na sljedeće teme? Imaj na umu da 1 znači SMANJILA SE; 2 – OSTALA JE ISTA; 3 – POVEĆALA SE; 4 – NE ZNAM i 5 znači RADIJE NE BIH REKAO/LA

Teme	1	2	3	4	5
Participacija djece i njihovo osnaživanje					
Participativno akcijsko istraživanje – Mapiranje i istraživanje					
Participativno akcijsko istraživanje – Planiranje i razmišljanje					

1. Što je najvažnija stvar vezana uz organiziranje aktivnosti mladih koju ćeš primijeniti u budućnosti?.....
.....

.....

.....

.....

2. Zaokruži u kojoj ti je mjeri Modul 3...? (Imaj na umu da 1 znači U , a 5 znači NAJVIŠI STUPEN)

...pomogao prepoznati važnost participacije djece	1	2	3	4	5
...pomogao shvatiti različite razine participacije djece					
...pomogao te upoznati se s različitim oblicima participacije	1	2	3	4	5
...pomogao saznati više o participativnom akcijskom istraživanju	1	2	3	4	5
...pomogao steći vještine za provedbu nekih od faza participativnog akcijskog istraživanja	1	2	3	4	5
...pomogao da se motiviraš kako bi pokrenuo/la promjene u svojoj školi	1	2	3	4	5

3. Napiši u kojim temama i područjima trebaš više znanja i vještina.

.....

.....

.....

.....

7.2. KRATAK VODIČ ZA TRENING NA POSLU

Mentorstvo ili „coaching“ tj. pedagoško vođenje i savjetovanje oblik je kontinuiranog stručnog usavršavanja. Omogućuje ga mentor/ica ili trener/ica koji/a olakšava aktivno sudjelovanje i promišljanje praktičara, a karakterizira ga fokus na učenje temeljeno na praksi koje se odvija u stalnom dijalogu s kolegama, roditeljima i lokalnim zajednicama.³⁷

Vodič za trening na radnom mjestu uključuje strategije i savjete za nacionalne trenere za podršku facilitatorima/icama u procesu provedbe nastavnog plana i programa.

Strategije trenera/ice failitatorima/icama nacionalnog/e za podršku	Primjena u procesu treninga
Izgradite odnos s facilitatorom/icom	Uspostavljanje odnosa povjerenja s facilitatorima/icama omogućit će motivaciju i profesionalni razvoj.
Definirajte ciljeve i očekivanja od treninga	Dogovorite se oko: <ul style="list-style-type: none"> • uloge i odgovornosti trenera/ice i mentora/ice • učestalosti i oblika mentorskih sesija (sastanak licem u lice, promatranje sesije; pismena korespondencija; ispunjavanje obrazaca za razmišljanje o sesiji) • trajanje sesija itd.
Usredotočite se na jake strane i mogućnosti	Pomozite facilitatorima/icama da: <ul style="list-style-type: none"> • otkriju svoje jake strane i mogućnosti te ih osnažite da poduzmu akciju • prihvate i razumiju i pozitivne i negativne povratne informacije • identificiraju i prevladaju sve izazove ili prepreke s kojima se mogu suočiti
Pružite stalnu podršku i praćenje	Pružite stalnu podršku i praćenje trenera/ice u smislu: <ul style="list-style-type: none"> • bavljenja sadržajem treninga • bavljenja grupnim procesom • identificiranja strategija za interakciju s problematičnim sudionicima • razine fleksibilnosti implementacije • praćenja napretka i rezultata
Potaknite samopodučavanje i razmišljanje	Potaknite trenera/icu da: <ul style="list-style-type: none"> • razvija vještine samopodučavanja i refleksije • preuzme vlasništvo nad svojim učenjem i rastom Dajte facilitatorima primjere pitanja za samorefleksiju: <ul style="list-style-type: none"> • Što je prošlo dobro? • Što je bilo teško? • Što bih želio/ljela promijeniti sljedeći put? • Što bih želio/ljela naučiti? • Što sada znam što tada nisam znao/la? Kako sam stekao/la to znanje?

³⁷ Peeters, J., Alayli, A., Hyson, M., & Chen Lin, H. (2019). Putevi za jačanje radne snage u predškolskom obrazovanju u zemljama s niskim i srednjim dohotkom: bijela knjiga.

	<ul style="list-style-type: none">• Što trebam učiniti danas kako bi mogao/la primijeniti naučeno?
--	--

Prijedlozi za opća pitanja o treningu

1. Što je tijekom ovog modula bilo najvažnije za grupu ?

.....

.....

.....

2. Kako vaše znanje i vještine trenera/ice pomažu u postizanju očekivanih rezultata u sesiji/modulu?

.....

.....

.....

3. Koja znanja i vještine stječu vaši polaznici? Kako dolazite do tih zaključaka? Navedite primjere.

.....

.....

.....

4. Na koje ste poteškoće naišli sa sadržajem?

.....

.....

.....

5. Koje ste poteškoće imali s grupnim procesom?

.....

.....

.....

6. Što vas inspirira tijekom sesije/modula?

.....

.....

.....